

*Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten
uudistaminen*

Lausuntotiivistelmä

Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

ISSN 1458-7149
ISBN 978-952-466-694-7 (nid.)
ISBN 978-952-466-695-4 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
10.4.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Erityisasiantuntija Mikko Vuorenpää	Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä		
	Toimeksiantaja Oikeusministeriö		
	Toimielimen asettamispäivä 3.10.2007		
Julkaisun nimi Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen Lausuntotiivistelmä			
Julkaisun osat 1 Johdanto, 2 Yleiset arviot, 3 Pykäläkohtaiset huomiot ja Liite			
Tiivistelmä Oikeusministeriö asetti 3.10.2007 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus hallituksen esitykseksi lautamiesjärjestelmän käyttöalan supistamiseksi. Työryhmä luovutti mietintönsä 9 päivänä tammikuuta 2008 (Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen, Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:19). Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausunnon 41 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Pyydetyistä lausunnoista saapui yhteensä 36. Tähän tiivistelmään on koottu annetut lausunnot.			
Avainsanat: (asiasanat) Rikosprosessi, käräjäoikeus, tuomioistuimen kokoonpano, lautamies			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 22/41/2007, OM030:00/2007			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:9		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-694-7 (nid.) 978-952-466-695-4 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
10.4.2008

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Remissammandrag		
	Uppdragsgivare Justitieministeriet		
	Datum då organet tillsattes 3.10.2007		
Publikation (även den finska titeln) Revidering av bestämmelserna om tingsrätternas sammansättning. Remissammandrag (Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen. Lausuntotiivistelmä)			
Publikationens delar 1. Inledning, 2 Allmänna bedömningar, 3 Kommentarer paragrafvis och Bilaga			
Referat Justitieministeriet tillsatte 3.10.2007 en arbetsgrupp som fick i uppdrag att avfatta ett förslag till en regeringsproposition angående inskränkning av användningen av nämndemän. Arbetsgruppen överlät sitt betänkande den 9 januari 2008 (Revidering av bestämmelserna om tingsrätternas sammansättning, Justitieministeriet, arbetsgruppsbetänkande 2007:19). Justitieministeriet begärde ett utlåtande angående betänkandet av 41 olika myndigheter, samfund och personer. Dessutom bereddes högsta domstolen tillfälle att yttra sig. Av de begärda utlåtandena kom det in sammanlagt 36. I detta sammandrag har samlats de utlåtanden som getts.			
Nyckelord: Straffprocess, tingsrätt, domstolens sammansättning, nämndeman			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnummer) JM 22/41/2007 och JM030:00/2007			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2008:9		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-694-7 (häft.) 978-952-466-695-4 (PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

1 Johdanto.....	2
2 Yleiset arviot.....	4
2.1 Yleiskuva lausunnoista	4
2.2 Lautamiesten käytön vähentäminen	4
2.3 Yhden tuomarin toimivallan lisääminen.....	14
2.4 Kolmen tuomarin kokoonpano	20
2.5 Notaarin toimivalta	24
2.6 Kokoonpanoista päättäminen ja kokoonpanon määräytymiseen vaikuttavat kriteerit ..	28
2.7 Muita yleisiä huomioita työryhmän mietinnöstä	31
A) Lautamiesjärjestelmän hyödyt ja haitat.....	31
B) Lautamiesten äänioikeus ja oikeudellinen vastuu	35
C) Lautamiesten valitseminen ja kelpoisuus.....	36
D) Muutoksenhakuun liittyviä näkökohtia.....	37
E) Uudistuksella saavutettavien säästöjen kohdistaminen.....	38
F) Näkemyksiä uudistuksen valmistelusta, tulevista sääntelytarpeista sekä muista mahdollisista kokoonpanovaihtoehdoista	39
3. Pykäläkohtaiset huomiot	46
3.1 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 1 §	46
3.2 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 3a §	48
3.3 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 6 §:n 1 momentti.....	48
3.4 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 7 §	50
3.5 Oikeudenkäymiskaari 8 luku 4 §	50
3.6 Käräjäoikeuslaki 17 §	50
3.7 Työryhmän mietinnön ulkopuolelle menevä pykäläkohtainen huomio	52

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti 3.10.2007 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus hallituksen esitykseksi lautamiesjärjestelmän käyttöalan supistamiseksi.

Työryhmän toimeksiannon taustalla oli pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa oleva lausuma, jonka mukaan lautamiesjärjestelmästä luovutaan muissa kun vakavissa rikosasioissa ja säästyneet varat käytetään pahiten ruuhkautuneiden käräjäoikeuksien vahvistamiseen.

Työryhmän toimeksiannon mukaan uudistetun lautamiesjärjestelmän lähtökohtana tuli olla yksiselitteisyyden vaatimus. Ennustettavuus, yhdenvertaisuus, sääntelyn selkeys sekä myös käytännölliset näkökohdat edellyttävät, että tuomioistuimen kokoonpano määräytyy mahdollisimman yksinkertaisesti jonkin yleisesti soveltuvan ja mahdollisimman vähän tulkinnanvaraa jättävän mittapuun mukaan.

Asettamispäätöksen mukaan työryhmän tuli selvittää, minkälainen vaikutus lautamieskokoonpanon määrätymisperusteilla eli sillä, voidaanko syytteenalaisesta teosta in abstracto tuomita yli kahden, kolmen tai neljän vuoden vankeusrangaistus, on lautamieskokoonpanon käyttöasteeseen. Tämän selvityksen pohjalta työryhmän tuli tehdä ehdotus lautamieskokoonpanon käyttöalasta.

Riita-asioiden osalta työryhmän tuli selvittää, voidaanko niissä kokonaan luopua lautamiehistä.

Lisäksi työryhmän oli pohdittava, miten lautamieskokoonpano siitä luovuttaessa korvataan ja ovatko nykyiset kokoonpanovaihtoehdot riittäviä uudistuksen jälkeenkin niissä jutuissa, joiden käsittelyyn lautamiehet osallistuvat.

Työryhmä luovutti mietintönsä 9 päivänä tammikuuta 2008 (Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen, Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:19).

Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain sekä käräjäoikeuslain käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevia säännöksiä.

Yhden virkatuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpano olisi edelleen toimivaltainen käsittelemään kaikki rikosasiat. Uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi esitetään kolmen virkatuomarin kokoonpanoa, joka voisi käsitellä kaikkia sellaisia rikosasioita, joissa kokoonpanoa olisi pidettävä perusteltuna asian laadun tai muun erityisen syyn takia.

Virkatuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanoa olisi edelleen mahdollista vahventaa toisella lainoppineella tuomarilla, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljäs lautamies.

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa ehdotetaan laajennettavaksi sellaisiin rikoksiin, joista voi syytteen mukaan seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä tiettyihin muihin nimeltä mainittuihin rikoksiin.

Lautamiehet eivät esityksen mukaan enää osallistuisi riita-asioiden käsittelyyn. Riita-asiat käsiteltäisiin yhden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Notaari tai käräjäviskaali ei olisi enää toimivaltainen toimimaan puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa. He voisivat toimia kolmen tuomarin kokoonpanossa kahden

virkatuomarin rinnalla riita-asioiden lisäksi myös rikosasioissa. Muutoin notaareja ja kärjäviskaaleja koskeva toimivaltasäätely säilyisi asiallisesti ennallaan.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausunnon 41 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Tiivistelmän liitteenä on luettelo lausunnonantajista.

Lausuntoja annettiin 36. Korkein oikeus ilmoitti, ettei se anna asiassa lausuntoa.

2 Yleiset arviot

2.1 Yleiskuva lausunnoista

Yleisesti ottaen voi sanoa, että lausunnoista saatu palaute vaihteli laidasta laitaan. Osa lausunnon antajista hyväksyi työryhmän mietinnön sellaisenaan kun toisissa lausunnoissa mietintöä kritisoitiin varsin voimakkaastikin. Erityisen voimakkaasti mietintöä vastustettiin lautamiesjärjestöissä, jotka eivät juurikaan löytäneet myönteisiä puolia työryhmän ehdotuksista. Lautamiesjärjestöjen mukaan nykyinen järjestely pitäisikin säilyttää ennallaan.

Yleisellä tasolla lausuntoja voi kuitenkin luonnehtia siten, että suurin osa lausunnon antajista suhtautui myönteisesti työryhmän esitykseen. Karkeana laskelmana voidaan esittää, että 25 lausujaa piti työryhmän mietintöä ainakin pääosin kannatettavana, kun 11 (näiden joukossa kuusi lautamiesjärjestöä) lausunnonantajaa puolestaan suhtautui mietintöön suurelta osin varsin kriittisesti.

Kuten jo todettiin, lautamiesjärjestöt vastustivat mietintöä.

Erityistä kannatusta mietintö sai tuomioistuini- ja syyttäjälaitoksen piirissä.

Tuomioistuinlaitoksen piirissä kriittisin asenne mietintöön oli Rovaniemen hovioikeudella, joka – hallitusohjelman lausumasta huolimatta – ensisijaisesti kannatti nykyisen lautamiesjärjestelmän säilyttämistä.

Syyttäjälaitoksen puolella kaikki lausujat pitivät työryhmän mietintöä oikeasuuntaisena.

2.2 Lautamiesten käytön vähentäminen

Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston mielestä työryhmän esitykset ovat sopuinnossa tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean esittämien linjausten kanssa. Komiteahan esitti järjestelmän muuttamista muun muassa siten, että lautamiehet vastaisuudessa käsitelisivät vain vakavampia rikosasioita. Tämä näkökohta sai myönteistä palautetta komiteamietinnöstä annetuissa lausunnoissa.

Valtiovarainministeriö toteaa, että lautamiesjärjestelmän käyttöalan supistamisessa on olennaista rutiiniluonteisten rikos- ja riita-asioiden käsittelyn tehostaminen. Nykyisin lautamieskokoonpanossa käsitellään runsaasti oikeus- ja tosiasiakysymysten osalta selviä ja rangaistuskäytännöltään vakiintuneita rikosasioita sekä suurta määrää rutiiniluonteisia riita-asioita. Tämä kehitys sekä tuomioistuinlaitokselle asetettavien tehokkuus- ja tuottavuus-vaatimusten ottaminen huomioon puoltavat selkeästi lautamiesjärjestelmän käyttöalan supistamista.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu että tuomioistuinlaitoksen luottamuksen ylläpitämisen tai minkään muunkaan lautamiesjärjestelmän funktion kannalta lautamiesten osallistuminen rikos- tai riita-asioiden käsittelyyn ei ole tarpeen nykyisissä määrin. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan lautamiesten käyttö ei ole tarpeellista yksinkertaisissa ja pienissä rikosasioissa. Toisaalta hän ei pitänyt lautamiesten käyttöä perusteltuna oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeissa asioissa. Sikäli kuin käräjäoikeuksilla on riittävästi voimavaroja ehdotetun kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiseen, ehdotetut kolmen tuomarin ja yhden tuomarin kokoonpanot apulaisoikeusasiamiehen mukaan mahdollistaisivat yhdessä sen, että lautamiehiä voitaisiin käyttää tarkoituksenmukaisesti

yhtäältä yksinkertaisten ja pienten ja toisaalta vaikeiden asioiden piirien ulkopuolelle tai "väliin" jäävissä asioissa.

Kaiken kaikkiaan lautamiesjärjestelmän käytön puolesta esitettäviä argumentteja heikentää apulaisoikeusasiamiehen mukaan se, että asian tullessa hovioikeuden täysitutkintaiseen käsittelyyn se joka tapauksessa tutkitaan ja ratkaistaan ilman lautamiesten myötävaikutusta. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan on merkille pantavaa, että kaikissa työryhmämietinnössä (s. 6–10) käsitellyissä maissa, joissa lautamiehet tai valamiehet ylipäättään osallistuvat lainkäyttöön, osallistuvat he tavalla tai toisella myös muutoksenhakutuomioistuimessa tapahtuvaan käsittelyyn.

Apulaisoikeusasiamies toteaa edelleen, että mainittuun suomalaisen muutoksenhakujärjestelmän epäjohdonmukaisuuteen ei ole kiinnitetty huomiota käsillä olevassa mietinnössä. Myöskään lautamiesten valintatapaa tai äänioikeutta ei ole lainkaan käsitelty. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä näihin seikkoihin olisi perusteltua kiinnittää huomiota jatkovalmistelussa.

Riita-asioiden osalta apulaisoikeusasiamies toteaa pitävänsä hyväksyttävänä sitä, että lautamieskokoonpanon käytöstä luovuttaisiin.

Oikeuskanslerilla ei ole sinänsä huomautettavaa lautamiesten käytön vähentämisestä.

Helsingin hovioikeus lausuu, että lautamiesjärjestelmän säilyttämisen mielekkyyttä arvioitaessa on otettava huomioon se, minkälaista yhteiskuntaa varten se on aikanaan luotu ja voidaanko sen olemassaoloa puolustaa osana nykyisenkaltaisen suomalaisen yhteiskunnan oikeuslaitosta. Yhteiskunnan voimakas muuttuminen, kansainvälistyminen ja ennen kaikkea oikeudellistuminen tekevät maatalousvaltaiseen kansalaisyhteiskuntaan selvästi pohjautuvan lautamiesjärjestelmän säilyttämisen kaikilta osin kyseenalaiseksi.

Lautamiesjärjestelmän suurimpana hyötynä voitaneen pitää lautamiesten käsiteltävään asiaan mahdollisesti liittyvää elämäkokemusta tai paikallistuntemusta. Mietinnössä lautamiesjärjestelmän ulkopuolelle ollaan kuitenkin jättämässä juuri niihin liittyvät hyvin yleiset rikosasiat, kuten esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantamiset ja pahoinpitelyt. Mietinnön tarkoituksesta ilmenevien seikkojen perusteella lautamiesten käyttämisestä näissä asioissa voidaan kuitenkin luopua. Lautamiesten käyttäminen vaikeissa rikosasioissa, erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvissa, on joka tapauksessa edelleen perusteltua mietinnössä mainituin perustein. Eri asia sitten on, olisiko aiheellista tulevaisuudessa selvittää mahdollisuutta luopua koko lautamiesjärjestelmästä.

Lautamiesjärjestelmän ylläpitäminen sopii huonosti yhteen jo käynnissä olevan käräjäoikeuksien yhdistämisen, valtion tuottavuusohjelman ja ennen kaikkea julkisuudessa hyvin paljon esillä olleen lainkäyttöhenkilökunnan erikoistumisen lisäämisen kanssa.

Lautamiesjärjestelmästä luopuminen mietinnöstä ilmenevien tietojen perusteella toisi useiden miljoonien eurojen säästön. Näin säästyvä määrä olisi käytettävä esimerkiksi käräjätuomarien palkkaamiseen sekä kolmen tuomarin että kahden tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanon käytön lisäämiseen laajojen ja vaikeiden juttujen käsittelyssä.

Riita-asioiden osalta hovioikeus hyväksyy mietinnössä esitetyn ratkaisun, jonka mukaan lautamiehiä ei käytettäisi enää lainkaan riita-asioiden ratkaisukokoonpanoissa.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta karsia lautamiesjärjestelmän käyttöä siten, että lautamiehet osallistuisivat vain vakavimpien ja yhteiskunnallisesti merkittävimpien rikosten käsittelemiseen.

Kouvolan hovioikeuden käsityksen mukaan olisi edelleen syytä harkita sitä, tulisiko lautamiesjärjestelmästä luopua kokonaan.

Siviiliasioiden osalta hovioikeus lausuu vielä erikseen, että niissä voidaan luopua lautamiehistä.

Hallitusohjelman lausumasta huolimatta **Rovaniemen hovioikeus** lausuu vielä saattavansa harkittavaksi, onko lautamiesjärjestelmän esitetyn kaltainen ja pitkälle menevä karsiminen perusteltua. Hovioikeus toteaa, että lautamiesjärjestelmällä on Suomessa pitkät perinteet ja sen puolesta esitetyt näkökohdat ovat painavat, eikä vähiten kansalaisten tuomioistuimia kohtaan tunteman luottamuksen näkökulmasta. Sitä paitsi, kun vuonna 1993 alioikeusuudistuksen yhteydessä siirryttiin nykyiseen järjestelmään, lautamiesten mukanaolosta käräjäoikeuksien päätöksenteossa käytiin laaja periaatteellinen keskustelu ja tuon keskustelun pohjalta päädyttiin nykyiseen järjestelmään, jossa rikosasioissa ja eräissä riita-asioissa yksilöllistä äänioikeutta käyttää käräjäoikeudessa ammattituomarin rinnalla maallikotuomari, lautamies. Hovioikeuden mukaan tuntuu kovin lyhytnäköiseltä, että jo nyt ollaan voimakkaasti puuttumassa lautamiesten käyttöalaan, etenkin kun lautamiesjärjestelmä on toiminut moitteettomasti. Kaavaillut säästöt ovat marginaalisia verrattuna lautamiesten nykyisen kaltaisesta käytöstä aiheutuviin etuihin.

Jos lautamiesten käyttöä kuitenkin päätetään vähentää, hovioikeudella ei sinänsä ole huomautettavaa esitetyistä käräjäoikeuksien kokoonpanosäännöksistä. Sääntelyn selkeyden kannalta ne ovat hyvin kirjoitetut ja niiden mukaan käräjäoikeuden kokoonpano määräytyy mahdollisimman yksinkertaisesti ja mahdollisimman vähän tulkinnanvaraa jättävän mittapuun mukaan.

Siviiliasioissa hovioikeus ei nähnyt estettä sille, että lautamiehet eivät enää osallistuisi juttujen ratkaisemiseen. Tältä osin hovioikeus katsoi, että riita-asioissa lautamiehet eivät tuo tuomitsemistoimintaan samanlaista "lisäarvoa" kuin rikosasioissa, joissa ammatti-tuomari voi saada lautamiehiltä merkityksellistä tukea näytön arvioinnissa ja rangaistuksen määräämiseen liittyvissä kysymyksissä.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että rikosasioiden osalta työryhmän ehdotus johtaa toteutuessaan todellisiin muutoksiin. Lähtökohtaisesti ehdotus on oikeansuuntainen. Kuten ehdotuksessakin todetaan, lautamieskokoonpanossa käsitellään runsaasti oikeus- ja tosiasiakysymysten osalta selviä ja rangaistuskäytännöltään vakiintuneita, rutiiniluonteisia rikosasioita. Voimassa olevien säännösten mukaan lautamieskokoonpanossa on käsiteltävä myös sellaisia suulliseen käsittelyyn meneviä rikosasioita, jotka tuomari voi kirjallisessa menettelyssä ratkaista yksin. Tältä osin esitys on johdonmukainen ja korjaa voimassa olevassa laissa olevan, tuomioistuimen kokoonpanoa koskevan ristiriidan.

Riita-asioiden osalta käräjäoikeus toteaa, että käytännössä lautamieskokoonpanot ovat jääneet niin poikkeukselliseksi, ettei uudistuksella tältä osin ole käytännön merkitystä. Riita-asia on ratkaistu lautamieskokoonpanossa lähinnä joissain huoneenvuokra-asioissa sekä riitaisissa lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai elatusta koskevissa asioissa, jotka luonteeltaan sinänsä ovat olleet sellaisia, että lautamiehet parhaimmillaan ovat edesauttaneet ratkaisua harkittaessa. Lautamiesten mukanaolo erityisesti lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa voisi edelleen olla perusteltua. Ehdotuksen mukaan laajat riita-asiat käsiteltäisiin edelleen joko yhden tai kolmen tuomarin

kokoonpanossa. Käytännössä kolmen tuomarin kokoonpanossa tapahtuva riita-asian ratkaisu on lainsäätäjän päinvastaisesta tahdosta huolimatta poikkeuksellista.

Helsingin kärjäoikeus pitää työryhmän mietintöä pääosin onnistuneena. Lautamiesjärjestelmän säilyttämistä suppeammassa muodossa voidaan työryhmän esittämin tavoin puoltaa tuomioistuinten asemasta ja merkityksestä johtuvilla perusteilla. Luottamus oikeuslaitokseen on Suomessa varsin korkealla tasolla, mihin varmaankin on vaikuttanut maallikoiden, lautamiesten mahdollisuus osallistua alioikeuksissa oikeudenkäyntiin ja päätöksentekoon virkatuomareiden kanssa. Lautamiesten osallistuminen yksinkertaisten ja selvien rutiiniasioiden ratkaisemiseen on kuitenkin tarpeetonta ja on paikallaan, että niin lautamiesten kuin tuomareidenkin työpanos keskitetään vaikeimpien ja hankalimpien asioiden ratkaisemiseen.

Lautamiesjärjestelmästä on työryhmän esittämin tavoin syytä kokonaan luopua riita-asioissa, joissa lautamieskokoonpanot jo tällä hetkellä ovat varsin harvinaisia. Rikosasioissa lautamieskokoonpanoja tarvitaan vain vakavammissa rikosjutuissa.

Jyväskylän kärjäoikeus lausuu, että lautamiesten tarvetta kärjäoikeuksissa on perusteltu muun muassa perinteellä, paikallistuntemuksella ja oikeudenkäytön julkisuudella. Kaikilla näillä perusteilla on ollut tärkeä merkityksensä, mutta enää niitä ei voida pitää relevantteina. Perinne ei voi olla itseisarvo. Paikallistuntemus on menettänyt merkitystään yhteiskunnan kaupungistuessa ja kärjäoikeuksien koon kasvaessa. Paikallistuntemukselle ei enää voida antaa merkitystä nykyisessä oikeudenhoidossa siinä mielessä, että oikeudenkäytön on oltava läpinäkyvää, sen tulee perustua samanlaisiin seikkoihin koko maassa. Oikeudenkäytön julkisuus on tärkeää, mutta sen on toteuduttava muilla keinoilla, ei maallikkotuomareiden kautta. Arvioidessaan sitä, mitä istunnoista tai asioista voidaan jälkikäteen kertoa, lautamiesten tulee toimia samalla tavoin kuin ammattituomarienkin.

Kun lisäksi otetaan huomioon prosessissa tapahtuneet muutokset, muun muassa kirjallisen rikosprosessin voimaantulo 1.10.2006 ja sen soveltamisen jatkuva kasvu (joissakin kärjäoikeuksissa jo yli 50 % rikosasioista ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä) sekä kustannuspuoli, ovat ehdotetun suuntaiset muutokset perusteltuja. Lisäksi muutosta vahvasti puoltava seikka on ristiriita kärjäoikeuden ja hovioikeuden kokoonpanoissa. Nykyisessä hovioikeusprosessissa suuri määrä valitusjutuista ratkaistaan täysimittaisen hovioikeuden toimittaman pääkäsittelyn jälkeen, mutta ilman lautakuntaa, pelkästään tuomarikokoonpanossa.

Kuopion kärjäoikeus lausuu, että nykyinen lautamiesjärjestelmä on toiminut käytännössä hyvin. Lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon lisää myös selvästi tuomioistuinten luottamus pohjaa yhteiskunnassa. Näistä syistä lautamiesjärjestelmä tulee pääosin säilyttää, kuten työryhmäkin esittää. Järjestelmää voidaan kuitenkin edelleen kehittää siten, että lautamiehet eivät enää osallistu yksinkertaisimpien asioiden käsittelyyn. Tältä osin työryhmän esitys on oikeansuuntainen. On kuitenkin syytä harkita, onko perusteltua supistaa lautamiesjärjestelmää työryhmän esittämässä laajuudessa. Lautamiesjärjestelmän supistamista ei tulisi myöskään perustella saavutettavilla säästöillä.

Nyt suurin osa yksinkertaisista asioista käsitellään vuoden 2006 lokakuun alussa voimaan tullessa kirjallisessa rikosprosessissa. Se on vähentänyt jo huomattavasti lautamiesistuntojen määrää. Siitä on aiheutunut jo säästöjä, joiden määrää ei ole vielä tarkasti arvioitu. Kuopion kärjäoikeudessa käsitellään varsinaisista rikosasioista lautamieskokoonpanossa enää vain noin puolet eli noin 900 asiaa vuodessa. Jos työryhmän esitys toteutetaan, niin lautamieskokoonpanossa käsiteltävien rikosasioiden lukumäärä laskee nykyisestä määrästä jopa kolmannekseen eli noin 300 asiaan.

vuodessa. Tällöin lautamiesistuntojen määrä laskisi jo niin paljon, että se ei voisi olla vaikuttamatta esimerkiksi tuomioistuinten luottamus pohjaan. Vaikka yhden virkatuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpano olisi edelleen kaikissa rikosasioissa mahdollinen, niin käytännössä sitä ei käytettäisi, jos asiat voidaan istua yhden virkatuomarin kokoonpanossa.

Kuopion käräjäoikeuden mukaan lautamiehet tulisi säilyttää ainakin kaikkien sellaisten asioiden käsittelyssä, joissa rangaistusmaksimi on yli kaksi vuotta vankeutta. Lautamiesten käyttö on osaksi perusteltu myös sellaisten rikosten käsittelyssä, joissa rangaistusmaksimi on enintään kaksi vuotta vankeutta.

Riita-asioiden käsittelyyn lautamiehet eivät ole käytännössä osallistuneet ja riita asiat tulisikin työryhmän esittämin tavoin ratkaista yhden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Lappeenrannan käräjäoikeus puoltaa lautamiesten osallistumista lainkäyttöön käräjäoikeuksissa rikosasioissa. Perusteena on, että se ylläpitää luottamusta oikeuslaitokseen. Lautamiesten osallistumista voidaan kuitenkin siitä huolimatta nykyisestä vähentää. Yksittäiset lautamiehet ovat eri yhteyksissä ilmoittaneet turhautumisensa osallistumisestaan selvien asioiden käsittelyyn sekä sellaisten rikosasioiden käsittelyihin, joissa asia ratkaistaan ketään henkilökohtaisesti kuulematta (poissaolokäsittelyt).

Käräjäoikeuden mielestä lautamiesten käytöstä riita-asioissa voidaan luopua kokonaan, koska asianosaiset eivät ole juurikaan vaatineet lautamieskokoonpanoja.

Oulun käräjäoikeus kannattaa työryhmän esittämää mallia, jossa toimivallan jako lautamieskokoonpanon ja yhden tuomarin kokoonpanon välillä ratkaistaan lähtökohtaisesti syytteenalaisen teon rangaistusmaksimin (enintään 2 vuotta) perusteella ja jossa lisäksi laissa luetellut tietyt yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksella varustetut rikosasiat voidaan ratkaista yhden tuomarinkokoonpanossa.

Käräjäoikeus kannattaa myös ehdotusta siitä, että lautamiehet poistetaan kokonaan kokoonpanovaihtoehdoista riita-asioiden käsittelyn osalta.

Rovaniemen käräjäoikeus hyväksyy työryhmän arvion lautamiesjärjestelmän nykytilasta ja sen kehittämistarpeista. Edelleen käräjäoikeus toteaa, että lautamiesten osallistumista oikeudenhoitoon tulee voida tarkastella myös arkipäivän realiteetit huomioon ottavana tarkoituksenmukaisuuskysymyksenä. Huolimatta kirjallisen rikosprosessin voimaantulosta lautamiehet osallistuvat edelleen varsin usein sellaisten asioiden käsittelyyn, joissa asianosaiset ovat kaikissa oleellisissa kysymyksissä yhtä mieltä ratkaisun lopputulokseen vaikuttavista kysymyksistä ja joissa ratkaisu perustuu vakiintuneisiin oikeusperiaatteisiin ja -käytäntöihin. Koska näissä istunnoissa ei tosiasiallisesti ratkaista kovinkaan harkinnanvaraisia kysymyksiä, lautamiesten osallistuminen niihin ei ole tarkoituksenmukaista eikä järkevää.

Lautamiehet eivät ole olleet mukana Rovaniemen käräjäoikeudessa ratkaistujen varsinaisten riita-asioiden ratkaisukokoonpanossa viimeisen kymmenen vuoden aikana kertaakaan. Lasten asumista, huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeissa asioissakin lautakuntakokoonpanoa on käytetty vähemmän kuin kerran vuodessa. Työryhmän esitys lautamieskokoonpanon poistamisesta riita- ja hakemusasioista on kokoonpanon hyvin vähäiseen käyttöön nähden järkevä ja kannatettava. Muutoin riita- ja hakemusasioiden ratkaisukokoonpanoihin ole ei tarvetta tehdä muutoksia.

Tampereen käräjäoikeus Tampereen käräjäoikeus yhtyy työryhmän käsitykseen siitä, että keskeisimpänä perusteena lautamiesjärjestelmälle voidaan pitää sitä, että lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon on omiaan pitämään yllä tuomioistuinten luottamus pohjaa yhteiskunnassa. Mietinnön kansainvälisestä vertailusta ilmenee, että maallikot osallistuvat merkittäväällä tavalla rikosasioiden ratkaisemiseen kaikissa vertailumaissa. Maallikkojen osallistuminen lainkäyttöön on perustavaa laatua oleva kysymys. Se lisää tuomioistuinten toiminnan läpinäkyvyyttä tavalla, jolle vaihtoehtojen ja yhtä vaikuttavien keinojen löytäminen on vaikeaa.

Käräjäoikeuden kokemukset nykyisestä lautamiesjärjestelmästä ovat myönteiset. Tuomareiden ja lautamiesten yhteistoiminta käytännön työssä on ollut mutkatonta, eikä mainittavia epäkohtia ole ilmennyt esimerkiksi vakiintuneesta oikeuskäytännöstä olennaisesti poikkeavien ratkaisujen muodossa. Vuorovaikutus päätösharkinnan aikana on ollut hyödyllistä molemmille. Lautamiehet ovat saaneet asioiden ratkaisemisessa tarvitsemansa tiedot ja tuomarit peilauspintaa ajatuksilleen selostaessaan heille oikeussäännöksiä ja näytön arviointiin liittyviä kysymyksiä. Lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon on ollut siten myös omiaan lisäämään tuomioistuinten ratkaisujen ymmärrettävyyttä. Järjestelmä on kaikkiaan toiminut hyvin.

Työryhmän toimeksiannon taustalla on hallitusohjelman lausuma, jonka mukaan lautamiesjärjestelmästä luovutaan muissa kuin vakavissa rikosasioissa ja säästyneet varat käytetään pahiten ruuhkautuneiden käräjäoikeuksien vahvistamiseen. Käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa tämän tavoitteen suhteen. On järkevää kohdentaa maallikkoedustus asioihin, joissa sen vaikuttavuuden luottamukseen voidaan olettaa olevan suurimmillaan. Rutiiniasiat eivät ole sellaisia asioita.

Työryhmä ehdottaa, etteivät lautamiehet enää osallistuisi riita-asioiden ratkaisemiseen. Lautamiesten osallistuminen siviiliasioden ratkaisemiseen on ollut vähäistä myös Tampereen käräjäoikeudessa. Luottamuksen ylläpitämisen merkitystä voidaan pitää näissä asioissa selvästi vähäisempänä kuin rikosasioissa, joissa tuomiovallan käyttäminen sanktioineen liittyy ominaisesti valtion ja yksilöiden väliseen suhteeseen. Kuten alussa on todettu, on järkevää kohdentaa maallikkoedustus sellaisiin asioihin, joissa sen vaikuttavuuden luottamukseen voidaan olettaa olevan suurimmillaan. Käräjäoikeus ei pidä riita-asioita sellaisina asioina, minkä vuoksi se kannattaa ehdotusta tältä osin.

Turun käräjäoikeus lausuu, että tällä hetkellä lautamieskokoonpanossa käsitellään runsaasti oikeus- ja tosiasiakysymysten osalta selviä sekä rangaistuskäytännöltään vakiintuneita rutiiniluonteisia rikosasioita, joiden päätöksenteossa lautamiesten merkitys on varsin vähäinen. Kirjallisen menettelyn käyttöönotto on jo vähentänyt tämän tyyppisten lautamieskokoonpanossa istuttavien asioiden määrää, mutta siitä huolimatta yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien lisääminen on perusteltua. Lautamiesten osallistuminen oikeudellisesti vaikeiden rikosasioiden käsittelyyn on taas ongelmallista, koska ne vaativat sellaista oikeudellista osaamista, jota lautamiehillä ei ole. Tällaiset asiat vaativat myös perusteellista valmistautumista eikä niiden omaksuminen ja ratkaiseminen pelkästään pääkäsittelyä seuraamalla ole mahdollista. Käräjäoikeus yhtyy mietinnössä esitettyyn kantaan, jonka mukaan lautamiesten osallistuminen näiden kahden asiatyyppin käsittelyyn ei ole perusteltua eikä tarpeellista.

Riita- ja hakemusasioissa lautamieskokoonpanon käyttö on ollut erittäin vähäistä. Mietinnön mukaisesti lautamieskokoonpano näissä asioissa voidaan kokonaan poistaa.

Vantaan käräjäoikeus pitää ehdotusta lautamiesten ehdotetun vähentämisen ja kokoonpanovaihtoehtojen lisäämisen osalta hyvänä. Yleisesti ottaen järkevää on, että lautamiehet

osallistuvat vain vakavimpien ja merkittävimpien rikosasioiden käsittelyyn. Lautamiesten käyttäminen rutiiniluonteisissa jutuissa ei ole yleensä välttämätöntä ja perusteltua. Voidaan ajatella, että lautamiesten itsensäkin kannalta mainitunlaisiin rutiiniasioihin osallistuminen saattaa olla turhauttavaa. Lautamiesten käyttöalan tulisi kohdistua juttuihin, joihin on esimerkiksi hankalien näyttökysymysten sekä järjestelmän luotettavuuden ylläpitämisen vuoksi selvää tarvetta ja syytä. Ehdotettu järjestelmä toteuttaa asianmukaisesti tämän vaatimuksen.

Riita-asioissa tai riita-asiain järjestyksessä ratkaistavissa hakemusasioissa lautamieskokoonpanon käyttöala on ollut koko maassa hyvin vähäinen. Yksikkökohtaisesti lautamiesten käyttö riita-asioissa lienee niin vähäistä, ettei järjestelmän ylläpitämiseen ole todellista tarvetta tai muutakaan syytä. Lisäksi ne riitajutut, jotka on nykyisin mahdollista käsitellä lautamieskokoonpanossa, voidaan joka tapauksessa käsitellä kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Myöskään nämä juttutyypit eivät riittävästi puolla lautamiesjärjestelmän säilyttämistä riita-asioissa. Esimerkiksi hankalimmissa perheoikeudellisissa asioissa tuomioistuimen asiantuntemus toteutunee yhtä lailla kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa kuin lautamieskokoonpanossakin.

Valtakunnansyyttäjänvirasto lausuu, että syyttäjälaitoksen näkökulmasta maallikkoedustuksen käytön vähentäminen tuomioistuinten kokoonpanoissa on perusteltua ja se on tavoitteena suositeltava. Lautamiesjärjestelmän käytölle aiemmin esitetyt perusteet voidaan nykyisessä yhteiskunnassa jo monilta osin riitauttaa. Keskeisimmäksi perusteeksi mietinnössä nimetyllä tuomioistuimilla kohtaan tunnetun luottamuksen ylläpitämiselläkin lienee melko rajoitettu merkitys.

Helsingin syyttäjänvirasto katsoo, että työryhmän mietintö ehdotuksineen on oikeansuuntainen.

Pirkanmaan syyttäjänvirasto lausuu, että mietinnön tavoitteet ovat oikeat, eikä ehdotettu uudistus voine olla ongelmallinen kansalaisten oikeuslaitosta kohtaan kokeman luottamuksenkaan kannalta.

Suomen kuntaliitto yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että luottamuksen ylläpitäminen tuomioistuinlaitokseen ei kuitenkaan edellytä sitä, että lautamiehet osallistuisivat käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanoon nykyisessä laajuudessa. Lautamieskokoonpanossa käsitellään nykyisin runsaasti oikeus- ja tosiasiakysymysten osalta selviä ja rangaistuskäytännöltään vakiintuneita rutiiniluonteisia rikosasioita. Lautamiesjärjestelmälle asetettujen tavoitteiden kannalta onkin perusteltua, että lautamiehet osallistuvat ainoastaan törkeimpien ja yhteiskunnallisesti merkittävimpien rikosten käsittelyyn.

Julkiset oikeusavustajat ry kannattaa pääasiassa työryhmän esitystä ja pitää valittu linjaa oikean suuntaisena.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry ei kannata lautamiesten käytön vähentämistä. Demla ry:n mukaan kirjallinen menettely on jo vaarantanut oikeusturvan toteutumista niin rikoksista epäiltyjen kuin rikosten asianomistajienkin kohdalla. Lautamiehillä on mm. tärkeä kontrollifunktio oikeudenkäytössä. Lautamiesinstituution puolesta esitettävät perustelut eivät tue heidän käyttämistään vain vakavissa rikoksissa.

Suomen Asianajajaliiton käsityksen mukaan lautamiesten käyttöä tulee vähentää ja säästyneet kustannukset tulee käyttää tuomarien palkkaamiseen. Lautamiehiä tulisi käyttää jatkossa yhden tuomarin tukena sellaisissa vakavissa jutuissa, joissa maallikoilla on hyvät edellytykset ottaa kantaa ratkaistavaan asiaan. Tällaisia asioita ovat erityisesti tyypillisimmät henkirikokset. Ehdotuksen mukaan kunnianloukkausrikokset sekä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen käsiteltäisiin jatkossa pääosin ilman lautakuntaa. Näissä rikostyypeissä saattaisi kuitenkin lautakunnan käytöstä

olla etua ja esille tulevat kysymykset sopisivat hyvin maallikoidenkin ratkaistavaksi. Mietinnössä esitetyn mukaisesti esimerkiksi Ruotsissa sananvapausjutut ratkaistaan erityisessä jury-menettelyssä, elleivät asianosaiset muusta sovi.

Lautamiesten käytöstä perheoikeudellisissa riita- ja hakemusasioissa voidaan luopua. Käytännössä näin lienee jo tapahtunut.

Suomen Lakimiesliitto ry:n mielestä lautamiesten käytön rajaamisen tekninen toteuttaminen rangaistusmaksimin ja tiettyjen rikosnimikkeiden yhdistelmään perustuvalla menetelmällä on kompromissina onnistunut ratkaisu. Tämä toteuttaa työryhmän toimeksiannon mukaisen lautamiesjärjestelmän karsimisen ihmisten oikeusturvaa vaarantamatta. Keskeisenä perusteena lautamiesjärjestelmän ylläpitämiselle voitaneen pitää sitä, että se joidenkin tutkimusten mukaan vaikuttaa positiivisesti suuren yleisön tuomioistuinlaitosta kohtaan osoittamaan luottamukseen. Nyt valitulla etenemistavalla ei luottamuksen vähentymistä varmastikaan pääse tapahtumaan.

Yksiselitteisyyden vaatimuksen mukaisesti rangaistusmaksimiin perustuva lautamiesten käytön rajaaminen on lähtökohtana perusteltu, vaikkakaan ei ainoa mahdollinen. Tähän liittyen rakenne, jossa on rajattu tietyt yli 2 vuoden enimmäisrangaistuksella varustetut rikosasiat 1 tuomarin kokoonpanossa käsiteltäviksi, on Lakimiesliiton mukaan järkevä. Lautamiesten ei ole tarpeellista olla mukana sellaisten rikosasioiden käsittelyssä, joissa on kyse pitkälti rikoksen kohteena olevan omaisuuden arvon määrittämisestä rangaistuksen mittaamisesta. On myös perusteltua, että nykyisessä järjestelmässä lautamiehet eivät osallistu tiettyjen mietinnössä mainittujen oikeudellisesti erittäin vaikeiden rikoslajien käsittelyyn. Kyseisissä asioissa oikeudellinen päättely korostuu eikä elämäkokemuksesta tai paikallistuntemuksesta liene vastaavaa hyötyä kuin useissa muissa korkean rangaistusmaksimin rikoslajeissa.

Suomen Tuomariliitto ry lausuu, että lautamiesten osallistumista oikeudenhoitoon tulee voida tarkastella arkipäivän realiteetit huomioon ottavana tarkoituksenmukaisuuskysymyksenä. Huolimatta kirjallisen rikosprosessin voimaantulosta lautamiehet osallistuvat edelleen sellaisten asioiden käsittelyyn, jossa asianosaiset ovat kaikissa oleellisissa kysymyksissä yhtä mieltä asian ratkaisun lopputuloksesta. Niissä ei juuri ratkaista harkinnanvaraisia oikeudellisia kysymyksiä. Lautamiesten osallistuminen tällaisiin istuntoihin ei ole tarkoituksenmukaista. Jos pohdintaan tulee näyttökysymyksen sijasta oikeuskysymys, ovat lautamiehet viime kädessä virkatuomarin ammattitaidon varassa.

Lautamiesten mukana oloa on perusteltu vanhalla perinteellä ja paikallistuntemuksella. Yhteiskuntarakenne on kuitenkin viimeisinä vuosikymmeninä muuttunut ja muuttuu edelleen voimakkaasti. Tämän vuoksi lautamiesjärjestelmällä ei ole samanlaista arvoa kuin aikaisemmin. Virkamieskunnan kansanomaistuminen, tuomareiden koulutuksen ja rekrytointimenettelyn paranemisen ja laillisuusvalvonnan kehittymisen myötä se on menettänyt merkitystään myös tuomareita kansaan lähentävänä tai valvovana instituutiona. Lisäksi tuomariliitto viittaa tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (komiteamietintö 2003:3, sivu 176-179) esitettyihin lautamiesjärjestelmää koskeviin pohdintoihin.

Tuomariliitto kannattaa ehdotusta siltä osin kuin siinä poistetaan maallikkojen osallistumismahdollisuus riita-asioiden käsittelyyn. Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä nykyisin mainitut nimikkeet ovat sellaisia, ettei niissä ole lautamiehiä juuri käytetty. Kun täysilukuinen käräjäoikeus näissä asioissa on ollut lautakuntakokoonpano, ei täysilukuisen kokoonpanon käyttämisellä ole voitu lisätä tuomioistuimen oikeudellista asiantuntemusta näissä asioissa. Tuomariliiton käsityksen mukaan viime aikoina lautamiehiä on käytetty vain hyvin

harvoissa ns. kroonistuneissa lasten asumista, huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Koska niiden yhteydessä usein ratkaistavaksi tuleva lapsen elatus on taas pitkälti oikeudellisena kysymyksenä ratkaistava riita-asia, ei lapsen asumista, huoltoa ja tapaamisoikeuttakaan koskevia kysymyksiä ole syytä säännellä eri tavalla kuin muita nyt puheena olevia riita-asioita.

Suomen lautamiehet ry lausuu, että työryhmän mietinnössä on erilaisia olettamuksia ja pohdintoja, joilla ei Suomen lautamiesten mielestä voi perustella lautamiesjärjestelmän alasajoa. Suomen lautamiehet ovat erittäin huolestuneita kehityksen suunasta ja siitä nopeudesta, jolla lautamiesjärjestelmää koskevaa muutosta nyt viedään eteenpäin. Työryhmän mietintöesityksessä on kysymys perustavaa laatua olevasta muutoksesta Suomen oikeusjärjestelmässä.

Suomen lautamiehet ry ehdottaa, että lautamiesjärjestelmän supistamiseen ei ryhdytä esitetyssä aikataulussa, koska koko käräjäoikeusverkostoa ollaan samanaikaisesti supistamassa, eikä senkään muutosvaikutuksia vielä tiedetä lautamiesten määrään.

Edelleen Suomen lautamiehet esittää, että perheoikeudellisissa riita- ja huoltajuuskiistoissa on asiakkaalla oltava mahdollisuus pyydettyä saada juttunsa käsittely lautamieskokoonpanoon.

Suomen lautamiehet ry:n lausunnon allekirjoitti myös **Joensuunseudun lautamiesyhdistys ry**.

Suomen lautamiesliitto SLL ry:n mukaan lautamiesten käyttö oikeudessa takaa, että oikeuden päätös on monipuolisesti harkittu, eikä päätös henkilöidy puheenjohtajaan.

Usean hengen kokoonpano tuo oikeudelle uskottavuutta, joka sävyyttää ainakin ensimmäistä kertaa oikeuden eteen astuvia. Lautamiesten käyttö on selvä osoitus siitä, että yhteiskunta suhtautuu rikokseen vakavasti. Lautamies on tuomarin tuki, kuten vastaavasti tuomari on lautamiesten tuki.

Maallikkojäsenen linja ei poikkea ammattilaisten linjasta, vaan kyse on puhtaasti siitä, että kahdeksan silmää ja kahdeksan korvaa näkee ja kuulee enemmän kuin kaksi silmää ja kaksi korvaa.

Riita-asioissa olisi säilytettävä mahdollisuus lautamiesten käyttöön sellaisissa tapauksissa, joissa käräjäoikeus jutun substanssin perusteella sen tarpeelliseksi näkee.

Helsingin lautamiesyhdistys ry:n mukaan aikataulu lain valmistelussa ja voimaantulossa on aivan liian kireä. Yhdistys lausuu, että oikeusministeriössä on meneillään mittava hanke käräjäoikeusverkoston kehittämisestä (mietintö 2007:12). Edelleen yhdistys toteaa, että lokakuussa 2006 voimaan tulleesta kirjallisen käsittelyn tuloksista ei ole faktoja käytettävissä eikä tutkimusta tästä ole tehty. Lautamiesjärjestelmän kehittämiseen/muuttamiseen voidaan yhdistyksen mukaan paneutua vasta sitten, kun edes näistä hankkeista on kokemuksia saatavissa.

Tampereen käräjäoikeuden lautamiehet ry esittää oikeusministeriölle mietinnössä esitettyjen muutosten hylkäämistä kokonaan. Yhdistys toteaa, että työryhmän mietinnössä ei ole mietitty nykytilannetta tai ehdotettuja keskeisiä muutoksia riittävästi yhteiskunnallista taustaansa vasten. Tehtävän suorittaminen on jäänyt harmittavan keskeneräiseksi, koska monet seikat ovat jääneet kokonaan pohtimatta, selvittämättä tai tutkimatta. Mietinnöstä näkyy mm. se, että taustatietojen, kuten esimerkiksi tilastojen hankkiminen tai niiden merkitys on jäänyt joko kokonaan selvittämättä tai hahmottamatta. Mietintö on valitettavasti jäänyt tavallaan keskeneräiseksi.

Myös riita-asioissa lautamiesten osallistumisella on merkitystä, heillä on edellytykset vaikuttaa päätöksentekoon, sillä lautamiehet pystyvät omalla elämäkokemuksellaan itsenäiseen kannanmäärittelyyn.

Österbottens svenska nämndemannaförening rf finner den föreslagna revidering av bestämmelserna om tingsrätternas sammansättning oerhört bekymmersam. Förslaget går ut på att den genom nämndemännen värdefulla lekmannainsynen i domstolarnas arbete nu mycket radikalt skulle beskäras.

Föreningen konstaterar, att förslaget går ut på att en sammansättning med en yrkesdomare och tre nämndemän fortfarande är behörig att behandla alla typer av brottmål. Denna sammansättning kan i vissa fall förstärkas med en lagfaren domare, en fjärde nämndeman. Nytt alternativ är en sammansättning med tre yrkesdomare i de fall detta anses motiverat. Nytt är också att domförhet med endast en domare utvidgas till att omfatta alla brott som enligt åtalet kan leda till ett fängelsestraff på högst två år. Redan dessa förslag naggar ordentligt nämndemannarepresentationen i kanterna. Men icke nog med detta. Föreslås därutöver att nämndemännen inte längre skall delta i behandlingen av tvistemål utan att dessa mål skall behandlas i en sammansättning med en eller tre domare. I praktiken torde merparten tvistemål, om förslaget vinner laga kraft, att framöver bli behandlade av en domare. Torde inte vara obekant för någon att fyra personer sammantaget ser och hör mer än en enskild person, i detta fall en domare som dessutom skall fungera som rättens ordförande, hålla reda på alla handlingar och notera det som framkommer. Kan med fog framhållas att det definitivt är otroligt angeläget att nuvarande sammansättning kunde behållas och fungera i alla sammanhang helt enligt nuvarande modell. Nämndemännen representerar en minikopia av det samhälle vi lever i och har därigenom en fullgod verklighetsförankring att luta sig mot vid beslut om straffpåföljd. Att fler personer deltar och vanligtvis diskuterar sig fram till konsensus visavi straffpåföljd är så värdefullt att ett dylikt väletablerat förfarande inte ens borde ifrågasättas.

Föreningen fortsätter att om justitieministeriet skulle komma att aktualiseras och ingrepp i det nuvarande nämndemannasystemet blir ett absolut måste vore det klokskap att i så fall reducera antalet nämndemän från tre till två men i övrigt låta systemet vara orört. Tanken på att nuvarande nämndemannasammansättning eventuellt skulle frångås och ersättas enligt förslaget är skrämmande.

Professori Antti Jokela lausuu, että tilastojen mukaan käräjäoikeuksissa on ratkaistu keskimäärin 76 500 rikosasiaa vuodessa, joista ennen vuoden 2006 lopussa käyttöön otettua uutta kirjallista menettelyä lautamieskokoonpanoissa käsiteltiin noin 47 000 asiaa vuodessa. Mainittu kirjallinen menettely, joka myös tapahtuu yhden tuomarin kokoonpanossa, on kuitenkin jo voimakkaasti vähentänyt lautamieskokoonpanoissa käsiteltäviä asioita. Sen vuoksi näyttää siltä, ettei ehdotetuille lainmuutoksille ainakaan mietinnössä ehdotetussa laajuudessa ole enää todellista tarvetta.

Jokela toteaa edelleen, että riita-asoiden osalta lautamiehet voivat nykyisin tietyin edellytyksin osallistua eräiden perheoikeudellisten asioiden, holhousasioiden ja huoneenvuokra-asioiden käsittelyyn. Mietinnön mukaan lautamiehet eivät enää osallistuisi lainkaan riita-asoiden käsittelyyn.

Mainittuihin perheoikeudellisiin asioihin kuuluvat muun muassa lasten huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevat riitaiset asiat. Näissä kaivattaisiin monesti lapsipsykologian asiantuntemusta. Jos maallikkotuomaritkin poistetaan kokonaan näiden asioiden käsittelystä, vaarana on päätösharkinnan yksipuolistuminen entisestään, vaikka sitä päinvastoin tulisi monipuolistaa.

Käräjäoikeuksien lapsiasioita käsitteleviin kokoonpanoihin tulisi siis tässä yhteydessä lisätä lapsipsykologian asiantuntijoita.

Käräjäoikeuksissa käsiteltävät riitaisat huoneenvuokra-asiat ovat tyypillisesti sellaisia, joissa maallikkojen näkökannoilla eli ns. lautamiesjärjellä ja paikallistuntemuksella voi olla merkitystä päätösharkinnassa. Sen vuoksi maallikotuomarit tulisi säilyttää näiden asioiden käsittelyissä.

Professori Matti Tolvanen lausuu yleisellä tasolla suhtautuvansa myönteisesti lautamiesten käytön vähentämiseen rikosjuttujen käräjäoikeuskokoonpanoissa.

Riita-asioiden osalta Tolvanen pitää työryhmän kannanottoa perusteltuna. Muutos vallitsevaan oikeustilaan ei hänen mukaansa olisi suuri, koska lautamiesten osallistuminen riita-asiain käsittelyyn on rajattu voimassa olevassa laissa vain muutamaan asiaryhmään.

Professori Jyrki Virolainen toteaa olevansa sitä mieltä, että lautamiesjärjestelmästä voitaisiin sekä rikos- että siviiliasioissa luopua kokonaan. Virolainen toteaa kuitenkin että lautamiesjärjestelmän lakkauttamista pitäisi valmistella huomattavasti laajemmin, kuin nyt on tehty. Hänen mukaansa valtioneuvoston tulisiikin asettaa eri intressipiireistä koostuva laajapohjainen elin pohtimaan lautamiesjärjestelmän nykytilaa ja tulevaisuutta. Komitean tulisi ottaa kantaa siihen, tulisiko lautamiesjärjestelmä säilyttää vai voitaisiinko siitä luopua kokonaan. Jos järjestelmä päätetään säilyttää, mutta lautamiesten toimivaltaa kaventaa vielä nykyisestä, olisi valmistelussa otettava tarkastelun kohteeksi myös lautamiesten valintatavan uudistaminen, jonka ministeriön työryhmä on sivuuttanut kokonaan, samoin kuin lautamies äänioikeus. Myös kysymys lautamiesten mahdollisesta osallistumisesta hovioikeuksien ja hallinto-oikeuksien työhön Ruotsin mallin mukaisesti olisi otettava tarkasteltavaksi.

2.3 Yhden tuomarin toimivallan lisääminen

Valtiovarainministeriö kannattaa tältä osin työryhmän ehdotuksia käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistamisesta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu yleisellä tasolla kannattavansa yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamista.

Edelleen apulaisoikeusasiamies toteaa, että ROL 5a luvun kirjallinen prosessi pois lukien yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan nykyään tuomita rangaistukseksi vain sakkoa (ks. HE 28/1986 vp s. 27 ja 37–38, mitä ehdotusta laadittaessa katsottiin, että "vankeusrangaistukseen tuomitsemisessa on aina kysymys sellaisesta harkinnasta, jossa lautamiesten tulee olla mukana"; vastaava lähtökohta oli omaksuttu myös HE 15/1990 vp s. 46 ja 48).

Nyt annetun ehdotuksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanossa voitaisiin sitä vastoin langettaa jopa useamman vuoden mittainen (yhteinen) vankeusrangaistus. Perustuslaissa ei sinänsä ole säännöksiä tuomioistuimen kokoonpanoista. Tuomioistuinten kokoonpanon ja päätösvaltaisuuden sääntely on kuitenkin merkityksellistä perustuslain 21 §:n kannalta muun muassa asian käsittelyn asianmukaisuuden, joutuisuuden ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimusten kannalta (PeVL 2/2006 vp s. 2). Ylipäättään ratkaisukokoonpanoja voidaan muuttaa vain siinä määrin, etteivät oikeusvarmuus tai yleinen luottamus tuomioistuinten ratkaisutoimintaan vaarannu.

Apulaisoikeusasiamiehen mielestä yhden tuomarin kokoonpanon ehdotettua laajentamista tulisi asian merkityksellisyyden johdosta käsitellä ja perustella asian jatkovalmistelussa nykyistä

seikkaperäisemmin erityisesti silmällä pitäen yhden tuomarin tuomittavissa olevan vankeusrangaistuksen ankaruutta. Ehdotetun laajuinen yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan lisääminen ei ole omiaan tukemaan tavoitetta siirtää oikeudenkäyntien painopistettä käräjäoikeuksiin ja vähentää muutoksenhakua hovioikeuteen.

Asiallisesti ja lainsäädäntöteknisesti huomattavan erilainen valinta on tehty hallinto-oikeuslain 12b §:ssä (675/2005; HE 85/2005 vp s. 29–30), jossa yhden tuomarin kokoonpano hallinto-oikeuksissa on rajattu laissa erikseen lueteltuihin asiaryhmiin. Oikeusturvan tasoa ja saatavuutta tulee ylipäättään tarkastella kokonaisuutena. Tästä syystä yhden tuomarin kokoonpanon perusteltavuudessa voi olla tarpeen ottaa huomioon myös ne mahdolliset muutokset, joita muutoksenhakulupaa hovioikeuksiin pohtivan työryhmän lainvalmistelu voi tuoda muassaan.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, että nykyisin yhden tuomarin kokoonpano on mahdollinen sellaisissa rikosasioissa, joissa syytteen mukaan voi seurata enintään yhden vuoden kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Tällöin ei voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Työryhmän ehdotuksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa laajennettaisiin kaikkiin sellaisiin rikoksiin, joista voi syytteen mukaan seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä tiettyihin muihin nimeltä mainittuihin rikoksiin. Mainitussa kokoonpanossa tosiasiaa tuomittavia rangaistuksia ei rajoitettaisi, mikäli kokoonpano muodostuisi käräjätuomarista tai laamannista. Ehdotus tarkoittaisi käytännössä sitä, että yhden tuomarin kokoonpanossa olisi jatkossa mahdollista tuomita jopa seitsemän vuoden yhteinen vankeusrangaistus, kun nykyisin voidaan tuomita vain sakkoa.

Oikeuskanslerin piti näin merkittävää muutosta suurena. Hänen mukaansa on selvää, että rikosasian vastaajalle erityisen suuri merkitys on rangaistusasteikolla ja etenkin konkreettisesti tulossa olevalla seuraamuksella. Tuomioistuimen kokoonpanon keventäminen työryhmän ehdottamalla tavalla herättää siinä määrin kysymyksiä, että jos siihen halutaan päätyä, asiaa pitäisi jatkovalmistelussa pohtia enemmän.

Helsingin hovioikeus katsoi, että työryhmän tekemä raja- ja rikosasioissa enimmäisrangaistuksen perusteella on sen selvyiden vuoksi hyvä ja kannatettava. Mietinnössään korostetun selvyiden tavoittamiseksi raja- ja rikosasioissa tulisi kuitenkin tehdä niin, että yksi tuomari voisi käsitellä vain sellaisia rikoksia, joissa enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Toinen vaihtoehto olisi, että yhden tuomarin käsiteltäväksi tulisivat rikos-asiat, joissa enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Siinä tapauksessa yhden tuomarin käsiteltäväksi tulisivat ensimmäisen vaihtoehdon piiriin kuuluvien rikosten lisäksi:

joukkotuhonnan valmistelu, turvallisuussalaisuuden paljastaminen, valtiopetoksen valmistelu, perätön lausuma tuomioistuimessa, väärä ilmianto, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen, virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, rekisterimerkintärikos, törkeä lahjuksen antaminen, väkivaltaisen mellakan johtaminen, törkeä laittoman maahantulon järjestäminen, pakottaminen sukupuolilyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, lapsensurma, törkeä vapaudenriisto, törkeä varkaus, törkeä kavallus, törkeä moottorikulkuneuvon käyttävarkaus, törkeä veropetos, törkeä työeläkevakuutusmaksupetos, törkeä avustuspotos, törkeä kirjanpitorikos, törkeä kiristys, törkeä kätkemisrikos, törkeä väärennys, tuhotyö, liikennetuhotyö, terveyden vaarantaminen, törkeä yleisvaaran tuottamus, terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset (1 ja 2 kohta), törkeä vahingonteko,

törkeä petos, törkeä kiskonta, törkeä maksuvälinepetos, törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus, törkeä tietoliikenteen häirintä, törkeä tietojärjestelmän häirintä, törkeä velallisen epärehellisyys, törkeä velallisen petos, törkeä lahjuksen ottaminen, lahjuksen ottaminen kansanedustajana, törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen, törkeä ampuma-aserikos, törkeä dopingrikos, törkeä palvelusrikos, törkeä vartio-rikos, törkeä esimiehen väkivaltainen vastustaminen, törkeä esimiesaseman väärinkäyttäminen, taisteluvälikäytön rikkominen, törkeä säännöstelyrikos, törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö ja törkeä kurssin vääristäminen.

Kuten edellä olevasta luettelosta käy ilmi, laajennus toisi yhden tuomarin käsiteltävien asioiden piiriin paljon kärkeä oikeuksissa käsiteltäviä rikosten törkeitä tekemuotoja. Tämä voisi selkeyttää yhden tuomarin toimivallan rajanvetoa ja toisi useimmiten teon eri törkeysasteet saman toimi- ja harkintavallan alle. Samalla se poistaisi esimerkiksi tarpeen muuttaa kokoonpanoa käsittelyn alettua, jos syyttäjä pääkäsittelyn alussa täydentääkin teonkuvausta kattamaan teon törkeän tekemuodon.

Helsingin hovioikeus katsoikin, että yhden tuomarin toimivallan määrittäminen jommalla kummalla edellä mainitulla tavalla poistaisi mietinnön keinotekoisena pidettävän rajauksen, jonka mukaan yhden tuomarin toimivaltaan kuuluisi myös erikseen lueteltuja rikoksia, joissa enimmäisrangaistus on yli kaksi vuotta.

Itä-Suomen hovioikeus pitää hyvänä, että yhden tuomarin kokoonpanon toimivalta on sidottu ainoastaan yksittäisen rikoksen laissa säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Tällainen mittapuun yksiselitteinen, eikä se edellytä ennakkollista seuraamusharkintaa. Hovioikeus kannattaa ehdotusta kahden vuoden enimmäisrangaistusrajasta ja erillisestä luettelosta rikostyypeistä, jotka voitaisiin yli kahden vuoden rangaistusmaksimistaan huolimatta ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa.

Kouvolaan hovioikeus piti ehdotettuja laajennuksia yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaisuuden perusteltuina ja hyväksyttävinä.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että lautamiesjärjestelmän käyttöalan supistamisesta välttämättä seuraisi yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien lisääminen rikosasioissa. Ehdotuksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa esitetään laajennettavaksi sellaisiin rikoksiin, joista voi syytteen mukaan seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä tiettyihin muihin nimeltä mainittuihin rikoksiin. Säännösehdoituksesta ei ole huomautettavaa, mutta siitä seuraa, että lautamiehet osallistuisivat tulevaisuudessa tuomitsemistoimintaan vain vakavissa rikosasioissa ja lautamiesten käyttöala vähenisi olennaisesti. Hovioikeuden mukaan tähän puolestaan liittyy myös tärkeitä periaatteellisia näkökohtia.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että työryhmän ehdotuksessa on esitetty lautamieskokoonpanoissa istuttavien rikosasioiden merkittävää supistamista rajaamalla tässä kokoonpanossa ratkaistavat asiat ankarammin sanktioituihin tekoihin. Asioiden jakamisen ja työn suunnittelun kannalta on tärkeää, että kokoonpanokysymys on yksiselitteisesti ja helposti arvioitavissa haastehakemuksen perusteella. Tämän vuoksi ehdotuksessa on valittu mittapuuksi enimmäisrangaistus, joka sinänsä täyttää tämän yksiselitteisyyden vaatimuksen. Niinikään esitetty kahden vuoden enimmäisrangaistus on perusteltu valinta, mikäli lautamiesjärjestelmä halutaan vielä jossain laajuudessa säilyttää.

Helsingin käräjäoikeus pitää yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa määrittävää yli kahden vuoden rajaa sinänsä oikeana vakavan rikollisuuden rajana ja sääntö on selkeä. Sitä vastoin ehdotuksessa mainittujen yksittäisten rikosten ja niiden rangaistavan yrityksen käsittely yhden

tuomarin kokoonpanossa on ongelmallista. Kysymyshän on ns. kvalifioituista rikoksista, joita vasta uudistetun rikoslain mukaan on pidettävä vakavina. Esimerkiksi törkeässä varkaudessa anastuksen kohteena olevan omaisuuden arvo on vain yksi tekijä. Joukkoon mahtuu kultasepäntaiteilijoihin, pankkiholveihin ym. tehtyjä anastuksia, joissa esitetään indisiotodistelua. Törkeässä kätkemisrikoksessa hyvin usein on kysymys rikosten toimeksiantajista ja rahoittajista, järjestäytyneestä rikollisuudesta. Virkamiehen väkivaltaista vastustamista voidaan suojeluobjekti huomioon ottaen pitää vakavana rikoksena.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että rikosten rikosoikeudellinen arvottaminen on tapahtunut rikoslakia uudistettaessa, jolloin rikokset, joista seuraamuksena on vankeus, on keskitetty rikoslakiin ja samalla arvioitu kunkin rikoksen vakavuus. Kärjäoikeuden näkemyksen mukaan tähän arviointiin ei ole syytä tässä yhteydessä puuttua. Sen vuoksi kärjäoikeus katsoo, että ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:stä tulisi poistaa siinä mainitut yksittäiset rikokset ja niiden rangaistava yritys. Pääsääntö on riittävä ja myös yksiselitteinen.

Oulun kärjäoikeus kärjäoikeus kannattaa sitä, että kokoonpanon määräytymisen peruste on mahdollisimman yksiselitteinen ja selkeä. Ehdotus siitä, että mittapuuksi otetaan syytteessä tarkoitetun yksittäisen rikoksen laissa säädetty enimmäisrangaistus, on kärjäoikeuden mielestä ainoa riittävän selkeä peruste. Sääntely, jossa yhden tuomarin tuomitsemisvaltuuksia in concreto rajoitettaisiin, on tarpeeton.

Rovaniemen kärjäoikeus lausuu, että yhden tuomarin kokoonpanon toimivallan laajentaminen on paikallaan. Kärjäoikeus on jo kirjallisesta rikosprosessista antamassaan lausunnossa katsonut, että tuomarin toimivalta tulisi olla laajempi julkisessa suullisessa käsittelyssä kuin työpöydän ääressä tapahtuvassa ratkaisutoiminnassa.

Kärjäoikeus epäilee sitä, onko pelkästään rikosnimikkeistään perustuva jaottelu perusteltu sen määrittämiseksi, millaisia syytteitä voidaan missäkin kokoonpanossa ratkaista. Monesti talousrikosasia, vaikka siinä on kysymys törkeästä velallisen petoksesta, törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä petoksesta tai muusta vastaavasta rikoksesta, on tosiseikoiltaan niin selkeä, yksinkertainen ja jopa riidaton, ettei sen ratkaisemiseen ole tarkoituksenmukaista käyttää kolmen tuomarin kokoonpanoa tai edes lautamieskokoonpanoa. Työryhmän esittämät epäkohdat johtuvat nimenomaan siitä, että kokoonpanot määräytyvät tällä hetkellä hyvin muodollisin perustein. Mikäli kokoonpanojen määräytymisessä ei voida ottaa huomioon jatkossa käsiteltävän asian tosiasiallista laatua ja laajuutta, kärjäoikeus ei voi kohdentaa resurssejaan tarkoituksenmukaisella ja tehokkaalla tavalla. Tuomioistuimella tulisi siksi olla kärjäoikeuden mielestä oikeus valita asiaan sopiva ratkaisukokoonpano vaihtoehtoisista ratkaisukokoonpanoista sen oman lakiin sidotun harkinnan perusteella. Näitä valinnaisia kokoonpanoja olisivat yhden tuomarin kokoonpano laissa säädetyissä rajoissa, lautakuntakokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano. Harkinnassa huomioon otettavia seikkoja olisivat asian laatu ja laajuus sekä jutun muut erityispiirteet.

Tampereen kärjäoikeus lausuu kannattavansa työryhmän ehdotusta oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n muuttamiseksi. Kärjäoikeus toteaa, että on jossakin määrin makuasia, missä asian vakavuuteen perustuvan maallikkoedustuksen alaraja tulisi kulkea. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että eri maissa on sen suhteen päädytty erilaisiin ratkaisuihin. Työryhmän ehdotus on siihenkin nähden asianmukaisesti perusteltu ja hyväksyttävissä.

Nykyisin voidaan kirjallisessa menettelyssä ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa asioita, jotka suullisessa menettelyssä pitäisi ratkaista lautamieskokoonpanossa. Vaikka kirjallisessa menettelyssä

käsitellään tunnustettuja asioita, puoltaa sanotun ristiriidan olemassaolo osaltaan työryhmän ehdotusta.

Turun käräjäoikeus lausuu, että yhden tuomarin kokoonpanon uudet toimivaltuudet ilmenevät oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n muutosehdotuksesta. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan työryhmä on onnistunut rajaamaan yhden tuomarin toimivaltuudet selkeällä ja yksinkertaisella tavalla.

Käräjäoikeus piti hyvänä sitä, että yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan ratkaista eräät törkeämmätkin rikokset. Ehdotuksessa luetelluissa rikoksissa ei useinkaan esiinny merkittäviä oikeudellisia tai näytöllisiä ongelmia ja teon kvalifiointi ja siitä määrättävä rangaistus perustuvat lähinnä rikoksen kohteena olevan omaisuuden arvoon. Käräjäoikeus katsoo, että yhden tuomarin kokoonpanon mahdollistaviin rikoksiin voitaisiin lisätä vielä ainakin törkeä veropetos, törkeä avustuspotos, törkeä kirjanpitorikos, törkeä velallisen epärehellisyys ja törkeä velallisen petos.

Jossain määrin ongelmallisena käräjäoikeus piti sitä, että muun muassa pahoinpitelyrikoksissa asianomistajan esittämä syyttäjän syytettä ankarampi rangaistusvaatimus poistaa yhden tuomarin toimivallan. Jos tällainen vaatimus esitetään vasta pääkäsittelyssä, se johtaa käsittelyn peruuntumiseen toimivallan puuttumisen vuoksi.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan ehdotettu yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajennus on johdonmukainen seuraus siitä, että nykyisessä kirjallisessa menettelyssä vastaaja voidaan yhden tuomarin kokoonpanossa tuomita oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5a luvussa säädetyin edellytyksin vankeusrangaistukseen.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että työryhmän mietinnössä esitetty yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajennus on hyvin perusteltu. Toimivallan sitominen lähtökohtaisesti rangaistusasteikkoon in abstracto lisää rajanvedon ennakoitavuutta ja vähentää tilanteita, joissa kokoonpanoa tulisi muuttaa kesken pääkäsittelyn. Ehdotuksessa erikseen nimetyt, kahden vuoden enimmäisrangaistuksen ylittävät yhden tuomarin kokoonpanoon soveltuvat rikokset ovat sellaisia, joissa ei pääsääntöisesti ole merkittäviä oikeudellisia ongelmia.

Helsingin syyttäjänvirasto pitää myönteistä sitä, että yhden tuomarin istuntojen käyttöala laajenee.

Pirkanmaan syyttäjänviraston mielestä yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajennus on perusteltu ja tervetullut muutos. Syyttäjänvirasto toteaa, että työryhmän esittämä rajanveto vaikuttaa kokonaisuutena onnistuneelle. Asetettujen tuottavuustavoitteiden valossa myös näin saavutettu säästö on kipeästi tarpeen.

Suomen Tuomariliitto ry toteaa, että Kokoonpanovaihtoehtoja on syytä monipuolistaa. Yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamiseen on tarvetta jo pelkästään kirjallisen menettelyn voimaantumisen vuoksi.

Suomen lautamiehet ry katsoo, että työryhmän mietintöesityksessä ”rangaistuspakkovalan määrää” annettaisiin yhdelle virkatuomarille yksin tai kirjallisessa käsittelyssä sitä lisättäisiin huomattavasti. Esitys johtaa pääasiallisesti siihen, että yhdestä virkatuomarista tulisi ”seula”, joka ratkaisee jutun tuomioistuinkokoonpanosäätelyn siten, että tuleeko juttu puheenjohtaja + virkatuomarit - vai puheenjohtaja + lautamieskokoonpanon ratkaistavaksi tuomioistuimessa.

Helsingin lautamiesyhdistys ry toteaa, että yhden tuomarin päätösvaltaa esitetään lisättäväksi kaikkiin sellaisiin rikoksiin, joista syytteen mukaan voi seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä mietinnön 6 §:ssä mainittuihin rikoksiin. Valtaosa käsiteltävistä asioista on rikoksia, joista rangaistus on enintään kaksi vuotta. Työryhmä pitää omaisuuteen kohdistuvia rikoksia niin vähäpätöisinä, että rangaistusasteikon vankeustuomion 4 kk - 4 vuotta voi antaa vain yksi tuomari. Kansalaisten oikeusturva vaarantuu.

Professori Antti Jokela lausuu, että nykyisin yhden tuomarin istunnossa voidaan käsitellä rikosasioita, joista syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Tällöin ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko.

Mietinnössä ehdotetaan mainittu puolentoista vuoden yläraja nostettavaksi kahteen vuoteen. Kokoonpanossa tuomittavalle rangaistukselle ei ole asetettu erikseen ylärajaa, jos kokoonpano muodostuu kärjätuomarista tai laamannista. Sen sijaan notaari ja kärjäviskaali saisivat uudistuksen jälkeenkin käsitellä yksinään vain sellaisia rikoksia, joista syytteen mukaan voisi seurata vain sakkoa tai enintään puolitoista vuotta vankeutta, ja joista rangaistukseksi tuomitaan vain sakkoa.

Mainittu kahden vuoden yläraja on perusteltavissa ehdotuksessa esitetyillä taloudellisilla syillä ja myös kirjallisessa menettelyssä käytössä olevalla vastaavalla rajalla. Sen sijaan yhden tuomarin istunnossa tuomittaville rangaistuksille tulisi edelleenkin asettaa jokin yläraja myös silloin, kun tuomarina on kärjätuomari tai laamanni. Kirjallisessa menettelyssä tuomittavien rangaistusten yläraja on yhdeksän kuukautta vankeutta, ja niissä vastaaja on tunnustanut teon ja lisäksi suostunut kyseiseen menettelyyn. Kun yhden tuomarin kokoonpanon käyttöön ei edellytetä vastaavaa suostumusta, ei siinä tuomittava rangaistus saisi olla ainakaan enempää kuin kirjallisessakaan menettelyssä.

Sopiva rangaistuksen yläraja yhden tuomarin istunnossa voisi olla kuusi kuukautta vankeutta. Harvemmin kysymykseen tulevista tavanomaisista rikoksista tämän ankarampia rangaistuksia tuomitaankaan, joten kyseinen yläraja ei sanottavasti vähentäisi kokoonpanon käyttöä. Jos taas odotettavissa on tätä ankarampi rangaistus, kysymyksessä on jo vakava rikos, jossa lautamiesten osallistuminen päätösharkintaan on perusteltua.

Edelleen Jokela lausuu, että mietinnössä ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa laajennettavaksi myös tiettyihin törkeisiin rikoksiin, vaikka niistä voisi seurata yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Lähinnä nämä koskisivat törkeitä omaisuusrikoksia, mutta mukana ovat myös virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja törkeä vahingonteko.

Ainakin viimeksi mainittuihin rikostyypppeihin liittyy vahva julkinen intressi, jolloin lautamiesten mukanaolo niiden käsittelyissä on perusteltua.

Professori Jyrki Virolainen lausuu, että mietinnössä ehdotetaan laajennettavaksi yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa ja päätösvaltaisuutta merkittävästi nykyisestä. Kun nykyisin kärjäoikeus on päätösvaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu rikoksesta säädetty rangaistusmaksimi on sakkoa tai enintään 1 vuosi 6 kk vankeutta, ehdotetaan mietinnössä, että yksi tuomari voisi ratkaista tiettyjä, po. säännöksessä lueteltuja rikoksia koskevan syytteen, joista säädetty rangaistusmaksimi on enintään 2 vuotta vankeutta.

Virolaisen mukaan ei ole olemassa mitään syytä eikä tarvetta laajentaa yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa ehdotetulla tavalla. Nykyinen sääntely (OK 2:6.1) on po. suhteessa täysin riittävä ja lisäksi on otettava huomioon, että rikosasian kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus toimii yksijäsenisenä.

Ehdotus ei lisäisi oikeusturvaa eikä edistäisi rikoslainkäytön painopisteen siirtymistä hovioikeuksista käräjäoikeuksiin. Lisäksi ehdotus ei toteuta mietinnössä kokoonpanosääntelylle asetettuja yksiselitteisyyden ja selkeyden vaatimuksia, vaan tekisi sääntelystä sekavan ja johtaisi lisäksi epäyhtenäiseen käytäntöön.

Mietinnössä OK 2 luvun 6 §:n 1 momentissa lueteltuja rikoksia koskevat syytteet olisi siis käsiteltävä joko lautamieskokoonpanossa tai kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

2.4 Kolmen tuomarin kokoonpano

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu yleisesti ottaen kannattavansa kolmen ammattituomarin kokoonpanon luomista rikosasioihin.

Valtioneuvoston oikeuskansleri piti asianosaisten oikeusturvan ja tuomioistuimiin kohdistuvan yleisen luottamuksenkin kannalta kannatettavana työryhmän ehdotusta, että käräjäoikeus voisi käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Tätä kokoonpanon käytön edellytysten osalta varsin avointa säännöstä voidaan oikeuskanslerin mukaan tosin pitää jossain määrin ongelmallisena, koska säännös jättää tuomioistuimelle huomattavan paljon harkinnanvaraa kokoonpanon käytön suhteen. Mahdollista siten on, että sen käyttö tästä syystä ei muodostuisi niin laajaksi kuin olisi perusteltua ja että sen käyttö ei tulisi olemaan yhdenmukaista eri käräjäoikeuksissa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että oikeusvarmuus käsiteltävissä asioissa saavutetaan parhaiten puhtaasti ammattituomareihin perustuvalla järjestelmällä. Näin on siksi, että asioiden käsittely ja ratkaiseminen on oikeudellisen sääntelyn lisääntymisen ja muuttumisen sekä ratkaisussa ja prosessissa huomioon otettavien seikkojen lisääntymisen myötä huomattavasti vaikeutunut. Samanaikaisesti käsiteltävät rikosasiat ovat yhä useammin vaikeampia ja laajempia kuin aikaisemmin. Tälle kehitykselle ei ainakaan tässä vaiheessa ole näkyvissä loppua, päinvastoin. Asioiden käsitteleminen ja ratkaiseminen edellyttävät ennen kaikkea oikeudellista osaamista ja erikoistumista. Tämä taas puoltaa kolmen ammattituomarin kokoonpanon käyttämisen lisäämistä. Näin on erityisesti esimerkiksi laajojen talousrikosten osalta.

Hovioikeuden mielestä näin saavutetaan paremmin myös eri tahojen luottamus oikeuslaitoksen toimintakykyyn ja puolueettomuuteen sekä edesautetaan oikeusvarmuuden toteuttamista.

Itä-Suomen hovioikeus lausuu, että rikosasioiden jakautuminen täysilukuisten eli lautamieskokoonpanon tai kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanon välillä olisi tarkoitus perustaa kulloinkin käsiteltävän asian oikeudelliseen vaikeusasteeseen ja että asian ottaminen kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa käsiteltäväksi perustuisi tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanovaihtoehto rikosasioissakin on kannatettava. Riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 15/1990 s. 45) lausutaan riita-asioiden lautamieskokoonpanon ja kolmen tuomarin kokoonpanon osalta seuraavasti: "Lautamieskokoonpanon ja lakimieskokoonpanon toimivalta tulisi määritellä selkeästi siten, että samalla turvataan mahdollisimman yhdenmukainen oikeuskäytäntö. Sen vuoksi toimivallan

määrittely ei voi sisältää myöskään harkinnanvaraisia säännöksiä.” Hovioikeus pitää kuitenkin perusteltuna, että tuomioistuimella on tapauskohtaista harkintavaltaa sen suhteen ratkaistaanko rikosasia lautamieskokoonpanossa vai kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

Rovaniemen hovioikeus toteaa suhtautuvansa myönteisesti mietinnössä esitettyyn kolmen virkatuomarin kokoonpanoon, joka voisi käsitellä kaikkia sellaisia rikosasioita, joissa kokoonpanoa olisi pidettävä perusteltuna asian laadun tai muun erityisen syyn takia. Hovioikeus toteaa, että mainittu kokoonpanovaihtoehto soveltuisi nykyisiä vaihtoehtoja paremmin etenkin oikeudellisesti ja näytöllisesti vaikeiden ja laajojen rikosasioiden käsittelyyn.

Espoon kärjäoikeus lausuu, että kärjäoikeuden kokoonpanoa harkittaessa ratkaisuperusteena tulisi olla taloudellisten näkökohtien sijaan tai ainakin niiden rinnalla ratkaisutoiminnan laatu. Kokoonpanokysymyksiä olisikin arvioitava tästä näkökulmasta. Enimmäisrangaistus ei anna kuvaa tulevasta oikeudenkäynnistä eikä se ohjaa lautamiesten osallistumista sellaisiin asioihin, joissa asian laatu huomioon ottaen lautamiesten mukanaolo johtaisi ratkaisun kannalta parempaan lopputulokseen. Tällä perusteella on tarkoituksenmukaista sekä ratkaisutoiminnan että myös lautamiesten oikeusturvan kannalta rajata ehdotuksessa esitetyllä tavalla lautamieskokoonpanojen ulkopuolelle oikeudellisesti vaikeat ja laajat rikosasiat. Mahdollisuus ratkaista tällaiset asiat kolmen tuomarin kokoonpanossa on perusteltu.

Helsingin kärjäoikeus lausuu, että ehdotus kolmen tuomarin kokoonpanon käytön lisäämisestä oikeudellisesti vaikeissa rikosasioissa on erittäin kannatettava. Kun tuomarien määrän lisääminen ainakaan suuremmassa määrin ei liene mahdollista, tuomarit on samalla pyrittävä vapauttamaan yksinkertaisten rutiiniasioiden ratkaisemisesta. Kärjäoikeuden mielestä kolmen tuomarin kokoonpano on tarpeellinen paitsi oikeudellisesti vaikeissa asioissa myös laajoissa, paljon tuomarintyötä vaativissa rikosasioissa. Kolmen tuomarin kokoonpanossa on nykyistä paremmin mahdollisuutta hyödyntää tuomareiden erikoisosaamista esimerkiksi talousrikosasioissa.

Kuopion kärjäoikeus kannattaa kolmen tuomarin kokoonpanon mahdollistamista rikosasioissa.

Oulun kärjäoikeuden mukaan kolmen tuomarin käytön laajentaminen myös rikosasioihin on tervetullut uudistus, kun otetaan huomioon erityisesti istunnoissa käsiteltävien rikosasioiden laajuuden lisääntyminen ja asioiden vaikeutuminen. Kärjäoikeus korostaa kuitenkin sitä, että kärjäoikeuksilla tulee olla riittävät henkilövoimavarat, jotta kolmen ammattituomarin käyttämiselle on olemassa tosiasiallinen mahdollisuus.

Rovaniemen kärjäoikeus lausuu, että talousrikosasioissa tulee usein ratkaistavaksi oikeudellisesti vaikeita ja usein myös aineistoltaan vaikeasti hallittavia kokonaisuuksia. Tällaiset asiat tulee voida ratkaista asianosaisten oikeusturvaodotukset huomioon ottaen lautamieskokoonpanon sijasta useamman tuomarin kokoonpanossa. Kokoonpanovaihtoehtojen monipuolistaminen helpottaa myös kärjäoikeuden resurssien tarkoituksenmukaista ja tehokasta kohdentamista.

Tampereen kärjäoikeus pitää uudistuksen tavoitteiden kannalta ongelmallisena ehdotusta oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentin muuttamiseksi. Sen mukaisesti kärjäoikeus voisi käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi olisi pidettävä perusteltuna. Ehdotus ei perustu hallitusohjelman linjauksiin, ja se tuo mieleen keskustelut kärjäoikeuden kokoonpanovaihtoehtoista ennen alioikeusuudistusta. Kärjäoikeus pitää ehdotusta tältä osin tarpeettomana.

Käräjäoikeuden mukaan on selvää, että lautamiesten kyky osallistua päätöksentekoon sitä hyödyttävästi erityistä ammattitaitoa vaativissa asioissa, kuten laajoissa talousrikosasioissa, on sinänsä suhteellisen alhainen. Väljiin edellytyksiin perustuva, lautamiehet päätöksenteosta kokonaan poissulkeva säännös vaikuttaa kuitenkin vastakkaiseen suuntaan kuin mihin ehdotuksella ilmoitetaan keskeisesti pyrittävän. Mahdollisuus kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanoon nimenomaan heikentäisi sitä luottamusta, jota maallikkoedustuksella tavoitellaan. Käräjäoikeuden ammatillinen osaaminen on luonnollisesti turvattava, mutta kysymys sen vahvistamisesta ei liity olennaisesti käräjäoikeuden kokoonpanoista tehtäviin ratkaisuihin tässä kohtaa. Ehdotuksen perustelut toisaalta luottamuksen ylläpitämisestä maallikkoedustuksen kautta ja toisaalta ammatillisen osaamisen turvaamisesta lakimieskokoonpanon kautta eivät ole yhteismitalliset. Ne vievät eri suuntiin.

Toinen kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanoa vastaan puhuva seikka liittyy sen käräjäoikeuden tuomariresursseja kuluttavaan vaikutukseen, mitä ei ole lainkaan käsitelty mietinnössä arvioitaessa esityksen vaikutuksia. Tätä voidaan pitää outona, kun yhtenä toimeksiannon tavoitteena on pidetty säästyvien varojen käyttämistä pahiten ruuhkautuneiden käräjäoikeuksien vahvistamiseen. Vaikka kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanon käyttäminen jäisi käytännössä vähäiseksi, kuten riita-asioiden käsittelyssä on käynyt, tulisivat sen resurssivaikutukset joka tapauksessa olemaan päinvastaiset kuin ehdotuksen taustalla olevien tavoitteiden.

Käräjäoikeus toteaa, että työryhmän mietinnössä ehdotetaan säilytettäväksi nykyisessä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:ssä säädetty mahdollisuus vahventaa puheenjohtajan ja kolmen lautamiehen kokoonpanoa toisella lainoppineella jäsenellä taikka neljännellä lautamiehellä lähes samoilla perusteilla kuin käräjäoikeus voisi ehdotuksen mukaisesti käsitellä asian kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Tällaisen vahvennetun kokoonpanon käyttäminen on usein välttämätöntä laajoissa rikosasioissa, joissa pääkäsittely kestää useita päiviä, ja joissa oikeuden jäsenen sairastuminen taikka muu äkillinen este johtaisi pääkäsittelyn aloittamiseen uudelleen alusta. Tämä kokoonpanovaihtoehto vähentää tarvetta kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanoon, kun joidenkin laajojen ja vaikeiden asioiden käsittelyyn voi sen kautta osallistua kaksi ammattituomaria. Käräjäoikeus pitää puheena olevaa kokoonpanoa sopivimpana kokoonpanovaihtoehtona käsittelemään niitä asioita, jotka ehdotuksen mukaan voitaisiin käsitellä kolmen ammattituomarin kokoonpanossa. Se turvaa käsittelyn jatkumista ja lisää riittävällä tavalla kokoonpanon lainopillista kapasiteettia vaarantamatta kuitenkaan tuomariresursseja siinä määrin kuin kolmen ammattituomarin kokoonpano.

Työryhmän toimeksiannon mukaan uudistetun lautamiesjärjestelmän lähtökohtana tulee olla yksiselitteisyyden vaatimus. Lautamieskokoonpanolle vaihtoehtoinen kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpano ei käräjäoikeuden mielestä täytä tätä vaatimusta. Vaihtoehtoisen kokoonpanon käyttämisen edellytykset ehdotetaan säädettäväksi varsin yleisluonteisesti ja ratkaisu perustuisi aina tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Käräjäoikeuden kokoonpano ei tulisi olemaan täysin ennalta-arvattavissa. Sen vuoksi järjestys, jossa asia käräjäoikeudessa ratkaistaan, on merkityksellinen. Jos ehdotus hyväksytään, tulee menettelytavoista säätää laissa yksityiskohtaisemmin.

Turun käräjäoikeus toteaa, että oikeudellisesti vaikeiden asioiden käsittely kolmen ammattituomarin kokoonpanossa on sinänsä perusteltua. Ongelmana tässä suhteessa on kuitenkin käräjäoikeuksien resurssitilanne. Kolmen tuomarin kokoonpanon käytön lisääminen vaatii ehdottomasti riittäviä lisäresursseja, jotta työryhmän mietinnössä tavoitellut ratkaisukokoonpanoihin liittyvät oikeusturvanäkökohdat tulevat myös käytännössä toteutumaan.

Helsingin syyttäjänvirasto pitää positiivisena sitä, että vaativiin rikosasioihin voidaan saada kolmen ammattituomarin kokoonpano; jotta voimme aidosti miettiä hovioikeuskäsittelyn keventämistä mannereurooppalaiseen suuntaan niin, että näyttöä ei arvioida kahteen kertaan, tulee alioikeuskäsittelyyn panostaa aivan toisella tavoin, kuin nykyisin. Kolmen tuomarin voimin prosessinjohtotyöskentelyä voidaan varmasti tehostaa nykyisestään.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa ehdotusta siltä osin, kun on kysymys ammattituomareiden vahvennettujen kokoonpanojen käytön lisäämisestä.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa kolmen tuomarin kokoonpanon mahdollistamista rikosasioissa. Tällaista kokoonpanoa tarvitaan erityisen laajoissa rikosjutuissa. Kolmas tuomari voisi olla notaari tai kärjäviskaali.

Suomen Tuomariliitto ry yhtyy perusteluihin ammattituomareista koostuvan kokoonpanon käyttöönottamisessa. Tuomariliitto toteaa kuitenkin, että useat tosiseikoiltaan yksinkertaiset talousrikokset saattaisivat jäädä täysilukuisen kärjäoikeuden käyttöalan piiriin. Ehdotettu sääntely voisi siten aiheuttaa turhaa kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämistä tilanteissa, joissa lautakunnan käyttäminen ei toisi lisäapua päätöksentekoon, tilanteissa, jossa kysymys on tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrän vaikutuksesta tunnusmerkistön täyttymiseen.

Suomen lautamiehet ry toteaa, että talousrikosasiat eivät voi olla virkatuomarikokoonpanon edellytys, vaan näiden asioiden käsittelemistä varten tulee tuomareille järjestää koulutusta ja erikoistumista. Lautamiehet tuovat näihin istuntoihin yhteiskunnan tuen.

Helsingin lautamiesyhdistys ry toteaa, että lautamiesjärjestelmä verrattuna muihin ammattituomarikokoonpanoihin on huomattavan paljon halvempi ja lisää kansalaisten oikeusturvaa.

Tampereen kärjäoikeuden lautamiehet ry:n näkemyksen mukaan kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpano ei ole perusteltua laadun tai muun erityisen syyn vuoksi, koska lautamiehistä löytyy aina eri alojen asiantuntijoita. Lisäksi haluamme huomauttaa siitä, että kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpano lisää kustannuksia. Kolmen tuomarin istunnot vain kasvattavat kärjätuomareiden työmäärää.

Professori Antti Jokela toteaa, että kärjäoikeuden juridisen asiantuntemuksen vahvistaminen oikeudellisesti vaativissa rikosasioissa on perusteltua. Tähän tavoitteeseen jopa ehdotettua paremmin voitaisiin kuitenkin päästä myös siten, että lisättäisiin vahvennettujen kokoonpanojen käyttöä ja mahdollistettaisiin lisäksi kolmen lainoppineen tuomarin ja kahden maallikkotuomarin kokoonpanot kaikkein vaativimmissa asioissa. Tällöin kokoonpanosta päätettäessä ei jouduttaisi suorittamaan vastakohtaisharkintaa lainoppineiden ja maallikkotuomarien välillä. Usein oikeudellisesti vaativat asiat ovat samalla sellaisia, joissa maallikkotuomarien mukanaolo on yleiseltä kannalta perusteltua. Ajatellaanpa vaikkapa parhaillaan Helsingin kärjäoikeudessa vireillä olevaa rikosasiaa, jossa on kysymys yksityiselämän loukkaamisesta ja sen suhteesta sananvapauteen.

Ruotsissakin nimenomaan sanan- ja painovapausjutuissa on käytössä valamies- eli juryjärjestelmä. Tällaista kannattaisi harkita meilläkin, koska sanan- ja painovapausjutut ovat lisääntyneet ja niissä on kysymys kansalaisten ja yhteiskunnan kannalta tärkeiden perusoikeuksien punninnasta.

Lisäksi tuomioistuimissa kaivattaisiin monesti muutakin kuin oikeudellista asiantuntemusta. Esimerkiksi vaativissa talous- ja ympäristörikoksissa tuomioistuinten kokoonpanoja tulisi voida

vahvistaa yhdellä tai kahdella kyseisen alan erityisasiantuntijalla. Tämä monipuolistaisi samalla päätösharkintaa, jolloin lautamiesten poisjättäminen tällaisten asioiden käsittelystä olisi helpommin perusteltavissa.

2.5 Notaarin toimivalta

Helsingin hovioikeus toteaa, että oikeusministeriö on jo asettanut työryhmän laatimaan ehdotusta tuomioistuinharjoittelun kehittämiseksi. Sen tavoitteena on, että harjoittelu antaisi nykyistä parempia valmiuksia tuomarin tehtäviin ja mahdollistaisi riittävän monipuoliset työtehtävät. Lautamiesjärjestelmän säilyttämisestä päätettäessä on otettava huomioon työryhmän mietinnön sisältö, jotta tuomioistuin-harjoittelu säilyisi järkevänä ja tarkoitustaan vastaavana. Mietinnön ehdotus myös vastaavasti kaventaisi kärjäviskaalien toimivaltaa ja vähentäisi mielekkäitä työtehtäviä. Näin ollen enemmän lausunnon antaminen kärjäoikeuden kokoonpanovaihtoehtoista ei ole tältä osin tarpeen.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että uudistuksen vaikutukset notaareiden koulutukseen tulee ottaa huomioon. Notaareiden istumien pääkäsittelyjen määrää on jo vähentänyt 1.10.2006 voimaan tullut rikosasioiden kirjallinen menettely. Mikäli notaarit eivät enää osallistu asian ratkaisemiseen lautamieskokoonpanossa, olisi tärkeää paikata tätä koulutuksellista vajetta. Hovioikeus kannattaakin ehdotusta siitä, että notaari voitaisiin määrätä jäseneksi kolmen ammattituomarin kokoonpanoon. Tuomioistuinharjoittelun kehittämistyöryhmä tulee tarkastelemaan asiaa oman toimeksiantonsa mukaisesti laajemmin.

Rovaniemen hovioikeus pitää ehdotusta perusteltuna. "Lapsituomareiden" käyttö lautamieskokoonpanon puheenjohtajana ei ole oikeusturvasyistä hyväksyttävää.

Espoon kärjäoikeus lausuu, että ehdotuksesta toteutuessaan seuraisi, ettei notaari enää lainkaan ratkaisi asioita lautamieskokoonpanossa. Notaarien osalta ehdotukseen jää myös se ristiriita, että notaari voi ratkaista kirjallisessa menettelyssä asian, jossa enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta suullisessa käsittelyssä vain asian, jonka enimmäisrangaistus on yksi vuosi kuusi kuukautta.

Käytännössä ehdotus vähentäisi notaarien istumien rikosasioiden määrää niin paljon, että kärjäoikeuden tuomariresurssit eivät missään tapauksessa riitä kompensoimaan tätä vajea. Notaarin koulutuksen kannalta tämä on myös selkeä epäkohta. Kun kirjallinen menettely jo osaltaan on vähentänyt notaareiden istunnoissa ratkaistavien asioiden määrää, kaventavat nyt ehdotetut uudistukset entisestään notaarin auskultointiaikanaan saamaa istuntokokemusta. Toisaalta notaarien mukaantulo kolmen tuomarin kokoonpanoihin rikosasioissa tuo auskultointiin sitä tietoa tuomarintyöstä, mitä vaille notaarit liian usein nykyään jäävät.

Edellä sanotun perusteella kärjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, että notaarin ja kärjäviskaalin toimivallan muuttamista niin, että he voivat ratkaista asian, jonka enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta kuitenkin niin, että tuomittavalle vankeusrangaistukselle säädetään enimmäismäärä, esimerkiksi neljä tai kuusi kuukautta. Ellei tätä pidetä mahdollisena, on tuomariresursseja lisättävä.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan notaarit ja kärjäviskaalit eivät enää toimisi puheenjohtajina lautamieskokoonpanoissa. Ehdotus on tältä osin kannatettava. Vastapainoksi notaarit ja kärjäviskaalit voisivat myös rikosasioissa olla kolmen tuomarin kokoonpanossa, mitä

käräjäoikeus niin ikään pitää kannatettavana ehdotuksena. Kirjallisen menettelyn ja yhden tuomarin istuntojen lisääntymisen myötä tuomareiden mahdollisuudet kouluttaa notaareja ovat kaventuneet.

Ehdotuksen mukaan notaareja ja kärjäviskaaleja koskeva toimivaltasääntely säilyisi asiallisesti ennallaan. Kun kärjäviskaalit ja notaarit eivät yhden tuomarin istunnossa ja kirjallisessa menettelyssä voisi tuomita muuta kuin sakkoa, heidän toimivaltansa rajoittuisi vähäiseen määrään jutuista. Vuonna 2007 tuomarit ratkaisivat kirjallisen menettelyn jutuista 63 % ja kärjäviskaalit ja notaarit siis 37 %. Kärjäviskaalien ja notaarien toimivaltasäännöksiä olisikin syytä vielä harkita, koska varsinkin kirjallinen menettely, jossa voidaan kansliassa vanhempien tuomareiden ohjauksessa ja valvonnassa käsitellä tunnustukseen ja suostumukseen perustuen yleensä yksinkertaisia ja selviä asioita, soveltuu hyvin kärjäviskaaleille ja notaareille. Kärjäviskaalien ja notaarien toimivallan laajentaminen tietyn rajatun vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen vapauttaisi virkatuomareiden työvoimaa vaativampiin tehtäviin ja kolmen tuomarin kokoonpanoihin.

Kuopion kärjäoikeuden mukaan notaarien tuomioistuinharjoitteluun on keskeisenä osana kuulunut toimiminen kärjäoikeuden puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa. Se on luonut myös hyvän pohjan niille notaareille, jotka ovat siirtyneet oikeuslaitosuralle. Kärjäoikeus ei kaventaisi notaarien toimivaltaa työryhmän esittämässä laajuudessa. Notaarin ja kärjäviskaalin tulisi edelleen voida toimia puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa sellaisten rikosten käsittelyssä, joissa rangaistusmaksimi on enintään kaksi vuotta.

Oulun kärjäoikeus mukaan notaarien tulisi uudistuksen jälkeen osallistua entistä enemmän oikeuden istuntoihin pöytäkirjanpitäjänä, jotta he voivat perehtyä myös laadultaan vakavampien rikosasioiden käsittelyyn. Ottaen huomioon myös kärjäoikeuksien rakenneuudistus kirjaamisasioiden siirtoineen kärjäviskaalin virat tulisi muuttaa kärjätuomarin viroiksi.

Rovaniemen kärjäoikeus kannattaa työryhmän ehdotusta notaarien asemaa koskevin osin. Kun tuomarikokoonpanon käyttö laajentuu ehdotuksen mukaan ja kun notaari voidaan opetus- ja harjoittelutarkoituksessa nimetä useammin tuomioistuimen kokoonpanoon, notaarit tulevat saamaan nykyistä paremmat valmiudet tuomioistuin-, syyttäjä- tai asianajajauralle.

Tampereen kärjäoikeus toteaa, että lautamieskokoonpanossa käsiteltävät asiat tulisivat uudessa järjestelmässä olemaan melko vakavia rikosasioita, jotka eivät todennäköisesti laatunsa ja laajuutensa vuoksi voisi yleensä tulla notaarin tai kärjäviskaalin ratkaistaviksi. Toisaalta kärjäoikeus toteaa, että notaarien toimiminen puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa on ollut hyvä lisä kokemusten kartuttamiseen tuomioistuinharjoittelussa, eikä kärjäoikeudessa ole havaittu siihen liittyneen erityisiä oikeusturvaongelmia.

Kysymys tuomioistuinharjoittelun mielekkästä sisällöstä on laaja, eikä kärjäoikeus ole pitänyt aiheellisena käsitellä sitä enempää tässä yhteydessä. Puheenjohtajana toimiminen nykyisessä lautamieskokoonpanossa on joka tapauksessa ollut käytännössä varsin vähäinen osa tuomioistuinharjoittelua, ja saattaa olla, ettei notaarien ja kärjäviskaalien toimivaltuuksien hienosäätöön ehdotuksesta poikkeavasti ole aihetta. Niiden vaikutukset tuomioistuinresursseihin ovat vähäiset.

Turun kärjäoikeus viittaa työryhmän mietintöön jossa todetaan, että lautamiesjuttujen puutteen aiheuttamaa koulutuksellista vajetta voidaan kompensoida sillä, että uudistuksen jälkeen notaari voitaisiin määrätä jäseneksi kolmen ammattituomarin kokoonpanoon myös rikosasioissa. Kärjäoikeus toteaa kuitenkin, että kolmen ammattituomarin asioiden vähäisyys ja etenkin resurssikysymykset huomioon ottaen yhden notaarin istuttavaksi ei auskultointivuoden aikana tulle

sellaista määrää näitä asioita, että niillä voitaisiin merkittävästi kompensoida tätä koulutusvajetta, vaan tältä osin on etsittävä muita vaihtoehtoja. Lisäksi on otettava huomioon, että notaarien lautamieskokoonpanossa istumat jutut siirtyvät tuomarien ratkaistaviksi, mikä on otettava huomioon resurssien tarvetta harkittaessa.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että ehdotukseen sisältyy merkittävänä epäkohtana notaarin ja kärjäviskaalin toimivallan kaventaminen siten, että notaarin ja kärjäviskaalin ei olisi enää mahdollista käsitellä sellaisia rikosasioita, joista voi konkreettisesti seurata vankeusrangaistus. Ehdotuksen mukaan notaari ja kärjäviskaali eivät enää voisi tuomita vankeutta. Käräjäoikeus pitää auskultointijärjestelmän kannalta selvänä epäkohtana sitä, että tuomioistuinharjoittelu käsittäisi vain sakkorangaistuksen tuomitsemiseen johtavia rikosasioita. Tätä voidaan pitää epäkohtana erityisesti tuomioistuinjärjestelmän koulutuksellisten näkökohtien kannalta. Toimivallan kaventamisella saattaa olla suoria vaikutuksia myös auskultoinnin arvostuksen yleensä sekä myös auskultoinnin perinteiseen suosioon nuorten lakimiesten keskuudessa. On epäkohta, että lautamiesjärjestelmän osittainen alas ajaminen tehdään osaksi tuomioistuinharjoittelua suorittavien notaarien kustannuksella. Lisäksi voi olla yksiköitä, joissa notaarien ja erityisesti kärjäviskaalin käyttäminen lautamieskokoonpanon puheenjohtajana saattaa tuoda työekonomisia etuja.

Ehdotuksessa on tavallaan myönnetty tämä epäkohta, mutta sitä on ehdotettu kompensoitavaksi notaarien osallistumisella jäsenenä kolmen tuomarin kokoonpanoihin rikosasioissa. Lisäksi on tuotu esiin se mahdollisuus, että notaaria voitaisiin käyttää rikosasioissa vahvennetussa kokoonpanossa toisena lainoppineena jäsenenä. Nämä mahdollisuudet ovat sinänsä kannatettavia ja paikkaavat osaltaan ehdotuksen aiheuttamaa kavennusta. Näiltä osin on kuitenkin selvänä puutteena se, että notaari ei toimisi näissä vaihtoehtoissa itsenäisesti puheenjohtajana. Lisäksi kolmen tuomarin kokoonpanon käyttöala rikosasioissa kohdistunee pääsääntöisesti sellaisiin juttuihin, jotka ovat yleensä laadultaan siten vaikeita, että notaarin ottaminen tällaiseen kokoonpanoon muodostuisi poikkeukselliseksi. Notaarin osallistuminen toisena lainoppineena jäsenenä 2+3 kokoonpanoon ei korvaa riittävästi notaarin toimivallan kaventamista. Kysymyksessä lienee harvoin käytettävä kokoonpano jo pelkästään siihen sopivien juttutyyppeiden vähäisyyden vuoksi. Tällaisessa tilanteessa aiheutuu oikeastaan vain yliresursointia, eikä tämä vaihtoehto poista notaarin ja kärjäviskaalin toimivallan kaventamiseen liittyviä epäkohtia.

Ehdotuksen perusteluissa ehdotetut vaihtoehdot eivät paikkaa riittävästi notaarin ja kärjäviskaalin toimivallan kaventamista. Käräjäoikeuden mukaan onkin syytä pohtia, olisiko toteutettavissa jokin vaihtoehto, jossa tuomioistuinharjoitteluaan suorittava notaari ja yleensä tuomioistuinuransa alkupuolella oleva kärjäviskaali voisivat käsitellä rikosjuttuja lautamieskokoonpanossa. Tällaisen vaihtoehdon täytyisi kuitenkin toteuttaa järjestelmän ennakoitavuuden vaatimukset. Pohtia voisi esimerkiksi sitä, olisiko syytä jättää laissa laamannille mahdollisuus määrätä notaari tai kärjäviskaali käsittelemään lautakuntakokoonpanon puheenjohtajana sellaisia rikosasioita, joita ehdotuksen mukaisesti ammattituomari käsittelee yksin. Tämä voisi tapahtua säätämällä käräjäoikeuslain 17 §:ssä laamannin oikeudesta määrätä notaari tai kärjäviskaali tapauskohtaisesti puheenjohtajaksi 1+3 lautamieskokoonpanoon, jos asiaa ei voida pitää laadultaan ja laajuudeltaan liian vaikeana ratkaista. Tällaisen vaihtoehdon jättäminen lakiin ei voine olla merkittävässä ristiriidassa lautamiesjärjestelmän vähentämisellä tavoiteltavien kustannussäästöjen kannalta. Kokoonpanojen ennakoitavuudenkaan kannalta tällaista vaihtoehtoa ei voine pitää ongelmallisena.

Käräjäoikeuden mukaan olisi vakavasti syytä pohtia notaarin ja kärjäviskaalin toimivallan kaventamisen aiheellisuutta. Tuomioistuinharjoittelun tulisi olla jatkossakin houkutteleva ja tarjota hyvä lähtökohta etenkin tuomarinuralle aikoville lakimiehille. Notaarien toimivallan kaventaminen rikosasioissa ei edistä tätä tavoitetta. Kysymys on tältä osin myös laajemmasta

tuomioistuinharjoitteluun liittyvästä rakenteellisesta asiasta, kun otetaan huomioon esimerkiksi kiinteistöasioiden siirtyminen käräjäoikeuksista maanmittauslaitokseen.

Käräjäoikeus muistuttaa lisäksi siitä, että tuomioistuinharjoittelua ja notaarin tehtäviä käsitellään parhaillaan myös toisessa oikeusministeriön asettamassa työryhmässä. Tämän vuoksi tämän tuomioistuinten kokoonpanoja koskevan lakihankkeen yhteydessä ei pitäisi vielä tehdä sitovia ratkaisuja notaarin ja käräjäviskaalin toimivallan suhteen.

Pirkanmaan syyttäjänvirasto toteaa, että vastaavasti kuin mietinnössä on lausuttu tuomioistuinharjoittelun osalta, tuo uudistus tiettyä ongelmaa myös syyttäjien harjoittelujärjestelmään. Uudistuksen jälkeen ei apulaissyöttäjäkään pääse enää työskentelemään lautamieskokoonpanon kanssa. Käytännön salityöskentelyssä on kuitenkin merkittäviäkin eroja verrattuna lakimiestuomari(e)n kokoonpano(i)lle syyttämiseen. Ongelmaa lievittäviä järjestelyjä on tietysti löydettävissä.

Suomen Tuomariliitto ry kannattaa työryhmän ehdotusta. Kun ehdotuksen mukaan tulee tuomarikokoonpanon käyttö laajenemaan ja kun notaari voidaan opetus- ja harjoittelutarkoituksessa nimetä useammin tuomioistuimen kokoonpanoon, notaari tulee saamaan tätä kautta nykyistä paremman koulutuksen tuomioistuinuralle ja oikeudenhoitoon liittyviin tehtäviin. Ehdotus sopinee hyvin suunnitelmiin auskultoinnin kehittämiseksi.

Käräjäoikeuksissa olevien noin kolmenkymmenen käräjäviskaalin toimivalta rinnastuu notaarin toimivaltaan. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että käräjäviskaalien toimivalta tulisi säännellä tämän muutoksen yhteydessä tai sen jälkeen mahdollisimman pian toisin kuin notaarien toimivalta. Viimeistään tuomioistuinharjoittelun kehittäminen-työryhmä esittänee tarvittavat muutokset tältä osin.

Käräjäoikeusverkoston kehittäminen ja yksikkökokojen suurentaminen tuonee luonnollista tietä kehitystä kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiseen käräjäoikeuksissa. Tuomariliitto painottaa sitä, että tulevaisuuden käräjäoikeuksilla tulee olla riittävät voimavarat sekä tuomareiden että notaareiden lukumäärän suhteen käyttää laajennettuja kokoonpanoja niin riita- kuin rikosasioissakin eikä henkilöstömääriä saa mitoittaa niin, että ne juuri ja juuri riittävät yhden tuomarin kokoonpanon käyttämiseen.

Professori Jokela toteaa, että rikosasteikon ylärajaa voitaisiin nostaa myös notaarien ja käräjäviskaalien yksin istumissa jutuissa puolestatoista vuodesta kahteen vuoteen edellyttäen, että he voisivat tuomita rangaistukseksi vain sakkoa. Tällöin järjestelmä olisi ehdotettua yksinkertaisempi ja yhdenmukainen myös kirjallisen menettelyn kanssa.

Professori Tolvanen toteaa, että työryhmä esittää merkittävää muutosta notaarin toimivaltaan. Toisin kuin mietinnössä sanotaan, kyseessä eivät ole pienet toimivallan kavennukset. Notaari voisi toimia puheenjohtajana vain yhden tuomarin kokoonpanossa. Notaari ei voisi istua juttuja yhdessä lautakunnan kanssa eikä myöskään olla toisena lainoppineena jäsenenä esityksen 2 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa. Notaari voisi kuitenkin olla kolmantena lainoppineena jäsenenä kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa.

Tolvanen pitää kahta viimeksi mainittua ehdotusta perusteltuna. Notaarin sulkeminen lautamieskokoonpanossa istuttavista jutuista sen sijaan hieman ihmetyttää. Esitystä on tältä osin perusteltu mietinnön sivulla 31. Notaarin toimivalta on sidottu esityksen 6 §:ään, jossa virkatuomarille annetaan valtuudet istua yksinään juttuja, joita notaarin toimivalta ei nykyisin kata.

Esityksen mukaan ei voida pitää perusteltuna, että notaari ratkaisisi lautamieskokoonpanossa rikoksia, joista saattaa seurata yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Tältä osin Tolvanen on samaa mieltä työryhmän kanssa. Hänen mukaansa mikään ei kuitenkaan estä rajaamasta notaarin toimivaltaa juttuihin, joissa enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Kyseessä olisi notaarille mitoitettu erityiskokoonpano. Notaari voisi nykyiseen tapaan käsitellä lautamieskokoonpanossa asioita, joissa säädetty enimmäisrangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta. Virkatuomari istuisi nämä jutut pääsääntöisesti yksinään, mutta notaari yhdessä lautamiesten kanssa. Notaarin ja virkatuomarin toimivallan käsitellä asioita yksinään ei tarvitse olla yhtenevä. Esityksen 6 §:stä ei tarvitse seurata sitä, että myös notaari voisi käsitellä säännöksessä lueteltuja asioita yksinään. Notaari saisi käsitellä ilman lautamiehiä (nykyiseen tapaan) vain rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on puolitoista vuotta vankeutta ja tuomita seuraamukseksi enintään sakkoa. Tolvanen toteaa, että hänen ehdottama järjestely monimutkaistaisi jonkin verran sääntelyä. Sillä ei kuitenkaan olisi tässä yhteydessä merkitystä, koska notaarien kouluttaminen myös vankeusjuttujen käsittelemiseen on tärkeää.

Mietinnön mukaan notaari ei saisi käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa asiaa, jossa vastaaja on vangittuna tai matkustuskiellossa. Tolvasen mukaan esitys on perusteltu, vaikka tällaiset tilanteet ovat äärimmäisen harvinaisia. Asioissa, joissa odotettavissa oleva konkreettinen rangaistus on sakkoa, ei käytetä vangitsemista tai matkustuskieltoa, vaikka se lain mukaan olisi mahdollista. Perusteltua on myös se, ettei notaari käsittele pakkokeinoasioita muutoin kuin pääasian yhteydessä.

Professori Virolainen kannattaa tältä osin käräjäoikeuslain muuttamisesitystä, joka merkitsee lähinnä sitä, että notaari ei voisi enää jatkossa toimia lautamieskokoonpanon puheenjohtajana.

2.6 Kokoonpanoista päättäminen ja kokoonpanon määräytymiseen vaikuttavat kriteerit

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että lautamieskokoonpanossa käsiteltävät asiat tulisi yksilöidä tarkasti laissa. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä lautamieskokoonpanossa käsiteltävät asiat olisi aiheellista määritellä nykyistä tarkemmin ainakin rikostyyppin perusteella. Kuten mietinnössäkkin on tuotu esiin, lautamiesten asema esimerkiksi toisaalta henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia ja toisaalta talous- ja virkarikoksia käsiteltäessä on varsin erilainen.

Helsingin hovioikeus kannattaa sitä työryhmän ehdotusta, etteivät asianosaiset voi millään tavoin disponoida käräjäoikeuden kokoonpanosta. Samoin hyväksytään se, että kokoonpanokysymys tulisi ratkaista mahdollisimman nopeasti ja hyvissä ajoin ennen pääkäsitelyä. Jotta viimeksi mainittuun tavoitteeseen päästäisiin, olisi harkittava selkeiden menettelytapaohjeiden säätämistä lailla.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että tuomarin kannalta suurin hyöty lautamiehistä on näytön ja erityisesti sen uskottavuuden arvioinnissa sellaisissa rikosasioissa, joissa vastaaja on kiistänyt teon. Sen sijaan myönnetyissä rikosasioissa lautamiesten osallistumisella ratkaisutoimintaan ei enimmäisrangaistuksesta riippumatta juurikaan ole merkitystä. Vastoin työryhmän kantaa käräjäoikeus katsoo, että vaikka vakavissa teoissa tunnustaminen ei yksin riitä näytöksi asiassa, näissä asioissa harvoin on sellaisia näytön arviointiin liittyviä ongelmia, että lautamiesten osallistuminen tämän vuoksi olisi tarpeellista. Kuten ehdotuksessakin on todettu, ei kokoonpanon määräytyminen tunnustamisen perusteella kuitenkaan ole ongelmaton. Selvää on, että näytön tarve saattaa esitutkinnan jälkeen muuttua, jolloin lautamiesten tarve voitaisiin joutua uudelleen arvioimaan.

Kuopion käräjäoikeus esittää harkittavaksi, voidaanko käräjäoikeuden kokoonpano määrittää tiettyjen rikosnimikkeitten tai rikoslain lukujen mukaisesti eikä rangaistusmaksimin perusteella. Jos

esimerkiksi rikoslain 23 luvussa mainitut rikokset käsiteltäisiin yhden tuomarin kokoonpanossa, niin lautamiesistuntojen määrä yhdessä kirjallisen prosessin vaikutuksen kanssa tulisi olemaan alle puolet ennen kirjallisen prosessin voimaantuloa olevasta määrästä.

Rovaniemen kärjäoikeus epäilee sitä, onko pelkästään rikosnimikkeistöön perustuva jaottelu perusteltu sen määrittämiseksi, millaisia syytteitä voidaan missäkin kokoonpanossa ratkaista. Monesti talousrikosasia, vaikka siinä on kysymys törkeästä velallisen petoksesta, törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä petoksesta tai muusta vastaavasta rikoksesta, on tosiseikoiltaan niin selkeä, yksinkertainen ja jopa riidaton, ettei sen ratkaisemiseen ole tarkoituksenmukaista käyttää kolmen tuomarin kokoonpanoa tai edes lautamieskokoonpanoa. Työryhmän esittämät epäkohdat johtuvat nimenomaan siitä, että kokoonpanot määräytyvät tällä hetkellä hyvin muodollisin perustein. Mikäli kokoonpanojen määräytymisessä ei voida ottaa huomioon jatkossa käsiteltävän asian tosiasiallista laatua ja laajuutta, kärjäoikeus ei voi kohdentaa resurssejaan tarkoituksenmukaisella ja tehokkaalla tavalla. Tuomioistuimella tulisi siksi olla kärjäoikeuden mielestä oikeus valita asiaan sopiva ratkaisukokoonpano vaihtoehtoisista ratkaisukokoonpanoista sen oman lakiin sidotun harkinnan perusteella. Näitä valinnaisia kokoonpanoja olisivat yhden tuomarin kokoonpano laissa säädetyissä rajoissa, lautakuntakokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano. Harkinnassa huomioon otettavia seikkoja olisivat asian laatu ja laajuus sekä jutun muut erityispiirteet.

Turun kärjäoikeuden mukaan lautamies- ja kolmen tuomarin kokoonpanoa koskeva oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 § tarkoittaa sitä, ettei asianosainen voi disponoida - eikä myöskään valittaa - kokoonpanosta ja ettei se myöskään voi muodostua palautusperusteeksi. Mikäli näin ei ole laita, lainkohtaa on kärjäoikeuden mielestä selvennettävä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto lausuu, että esitetyn yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan ulkopuolelle jäävät lähinnä törkeimmät rikokset ylipäättään sekä mm. valtaosa talousrikoksista. Oikeudellisesti vaativien rikosasioiden kohdalla olisi tapauskohtaisesti tuomioistuimen harkittavissa ratkaistaanko asia lautamieskokoonpanossa vai kolmen ammattituomarin kokoonpanossa. Tämä harkintavalta antaa mahdollisuudet joustavaan arviointiin. Yksityiskohtaisissa perusteluissa s. 22 mainitut asiat lienevät lähtökohtaisesti sellaisia, jotka ovat oikeudellisesti vaativia. Kolmen tuomarin käyttöä edistää myös säännös, jonka nojalla kokoonpano säilyy päätösvaltaisena, vaikka yhdelle lainoppineelle jäsenelle tulisi este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen.

Toisaalta Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää mahdollisena, että esimerkiksi vaativissa talousrikosasioissa kolmen ammattituomarin kokoonpanoa tultaisiin käyttämään harvemmin kuin lainsäätäjän tarkoitus olisi ja jutun vaikeusaste edellyttäisi. Sanottu kokoonpano olisi usein tällaisiin asioihin parhaiten sopiva vaihtoehto. Kun tällaisissa asioissa pääkäsittelyt ovat tavallisesti varsin pitkäkestoisia, kolmen tuomarin kokoonpano sitoo paljon resursseja. Sanottu voi vähentää tuomioistuinten tosiasiallista halukkuutta kolmen ammattituomarin käyttöön.

Tämän vuoksi Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää jatkovalmistelussa vielä harkittavaksi, esitystä kokonaisuutena kannattaen, tulisiko säännöksen sanamuodolla taikka sen perusteluilla voimakkaammin velvoittaa tai ohjata kärjäoikeuksia kolmen ammattituomarin kokoonpanon laaja-alaisempaan käyttöön.

Suomen Asianajajaliiton mukaan kärjäoikeuden kokoonpano olisi selkeintä määrittää rikoslain lukujen mukaisesti eikä rangaistusmaksimin mukaan siten kuin ehdotuksen 6 §:ssä on kirjattu, samalla kun on jouduttu täydentämään näin valikoituneita rikoksia vielä melko pitkällä poikkeusluettelolla.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että vaikka mietinnössä esitetty järjestelmä vaikuttaa riittävän yksiselitteiseltä, se haluaa kuitenkin tuoda esiin vaihtoehdon, joka selkiyttäisi tilannetta esitettyäkin järjestelmää paremmin ja mahdollistaisi lautamiesten käyttöalan täydellisen lainsäädännöllisen yksiselitteisyyden. Tämä malli perustuu puhtaasti rikosnimikkeittäin tapahtuvaan sääntelyyn siitä, minkä tunnusmerkistön alaisissa rikosasioissa lautamiesten tulisi olla mukana.

Perusajatuksena rikosnimikkeittäin tapahtuvassa lautamiesten käyttöalan määrittelyssä olisi Lakimiesliiton mukaan se, että tuomitsemistoiminnassa lautamiesten elämäkokemuksesta, paikallistuntemuksesta ja muista juridisen asiantuntemuksen ulkopuolisista avuista on eniten hyötyä niin sanotun perinteisen vakavan rikollisuuden alueella. Mainitulla perusteella lautamieskokoontamoa vaativia juttuja voisivat olla seuraavat:

- rikoslain 20 luvun seksuaalirikokset
- eräät 21 luvun rikokset kuten henkirikokset (1 - 4 §§), törkeä pahoinpitely (6 §) ja törkeä kuolemantuottamus (9 §)
- 25 luvun vapauteen kohdistuvat rikokset (1 - 5 §)
- mahdollisesti 34 ja 34a luvuissa mainitut yleisvaaralliset ja terrorismirikokset.

Se, että edellä mainittu luettelo on melko suppea, kompensoituisi Lakimiesliiton mielestä osin sillä, että usein samalla vastaajalla on samalla kertaa käsiteltävänä useita rikoksia. Lienee ilmeistä, ettei ole syytä erottaa saman vastaajan eri juttua eri kokoonpanoihin rikosnimikkeiden perusteella. Samoin lienee ilmeistä, että lautamiesten on otettava (yhteis)rangaistusta määrättäessä kantaa muihinkin kuin siitä rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen, joka on edellyttänyt lautamieskokoontamoa. Lautamieskokoontamon käyttö tulisi Lakimiesliiton mukaan siis lähtökohtaisesti aina laajenemaan niiden rikosnimikkeiden ulkopuolelle, jotka suoranaisesti lain nojalla lautamieskokoontamoa vaatisivat.

Professori Antti Jokelan mielestä tuomioistuimen kokoonpanojen määrittely laissa yksittäisten rikostyyppien pohjalta ei ole perusteltua.

Professori Matti Tolvanen toteaa, että mietinnön sivulla 16 on katsottu, ettei esitutkinnaissa annettulla tunnustuksella voi olla vaikutusta käräjäoikeuden kokoonpanoon. Mainitun toteamuksen perustelut antavat Tolvasen mukaan aihetta kommentointiin. Työryhmä viittaa ensiksikin mahdollisuuteen peruuttaa tunnustus pääkäsittelyssä. Nämä tapaukset ovat jokseenkin harvinaisia. Toiseksi työryhmä on korostanut, ettei vakavissa rikosjutuissa tuomiota voi perustaa pelkästään tunnustukseen. Tästä kannanotosta on aistittavissa kaikuja menneisyydestä ajalta, jolloin sankarituomari selvitti asian asianosaisten toimista riippumatta. Tolvanen lausuu, että jopa henkirikoksista tuomitaan nykyisin tunnustuksen perusteella, jos ei ilmene syytä epäillä tunnustuksen todenperäisyyttä. Esitutkinnaissa tietysti pitää kerätä näyttöä sen varalle, että epäilty peruuttaakin tunnustuksensa. Jos syytetty tunnustaa tekonsa käräjäoikeuden toimittamassa kirjallisessa tai suullisessa valmistelussa, muuta näyttöä syytteen tueksi ei ole yleensä tarpeen esittää. Kolmanneksi työryhmä viittaa siihen, että tunnustus koskee vain jutun tosiseikkoja, ei jutun oikeudellista arviointia. Tämä pitää paikkansa.

Tolvanen jatkaa, että työryhmä pitää erityisen vieraana ajatuksena sitä, että vastaaja voisi tunnustamalla tai kiistämällä valita mieleisensä kokoonpanon. Tämä ei ole kansainvälisessä katsannossa mitenkään tavatonta, vaan etenkin angloamerikkalaisissa järjestelmissä selkeää pääsääntö. Työryhmän perustelu on erityisen outo siksi, että asiat ohjautuvat kirjalliseen menettelyyn tunnustuksen perusteella. Kirjallisen menettelyn edellytyksenä on, että syytetty tunnustaa teon, luopuu oikeudestaan pääkäsittelyyn ja suostuu kirjalliseen menettelyyn.

Kirjallisessa menettelyssä syytetylle voidaan tuomita jopa yhdeksän kuukauden pituinen ehdoton vankeusrangaistus. Muutos vallitsevaan oikeustilaan ei olisi kovin dramaattinen.

Tolvasen mukaan valinnanvapauteen liittyy tosin ongelmia ja vaarana on, että se avaisi väylän suomalaiselle järjestelmälle vieraalle syytteestä sopimiselle. Varovaisuus lienee paikallaan. Tunnustus tai kiistäminen olisi kuitenkin yksi peruste siinä valinnassa, jossa päätetään, viedäänkö juttu yhden tuomarin kokoonpanosta tuomarin ja lautamiesten tai kolmen tuomarin kokoonpanoon. Tämä koskee ehdotuksen 6 §:ssä tarkoitettuja asioita, jotka käsiteltäisiin ilmeisesti pääsääntöisesti yhden tuomarin kokoonpanossa.

Professori Jyrki Virolaisen mielestä lautamieskokoonpanon toimivallan määräytyminen pelkästään rikoksesta säädetyn rangaistusmaksimin mukaisesti ei täytä parhaiten yksiselitteisyyden vaatimusta.

Lisäksi lakiehdotuksesta käy itse asiassa vain välillisesti ja hieman epämääräisesti ilmi se kriteeri, jonka mukaan lautamieskokoonpano määräytyy, sillä tämä ilmenee vain OK 2 luvun 6 1§:n 1 momentin säännöksestä, joka koskee yhden tuomarin päätösvaltaisuutta rikosasioissa. Virolainen mielestä tällainen sääntelytapa ei täytä kovin hyvin yksiselitteisyyden eikä selkeyden vaatimuksia.

Virolaisen mukaan rangaistusmaksimiin perustuva kokoonpanon määräytyminen aiheuttaa tiettyjä ongelmia. Ensinnäkin se johtaisi epäyhtenäiseen käytäntöön eri käräjäoikeuksissa. Toinen näkökohta, joka Virolaisen mielestä puhuu ehdotusta vastaan, on se, että lautamieskokoonpanoon voitaisiin viedä jatkossakin laadullisesti vaikeita ja juridista erityisosaamista edellyttäviä rikosjuttuja, joiden käsittelyssä lautamiehistä ei olisi mitään hyötyä. Tätä näkemystä Virolainen perustelee mm. sillä, että kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanon käytön edellytykset olisivat ehdotuksen mukaan jokseenkin harkinnanvaraiset (OK 2:1.2).

Virolainen pitäisi paljon parempana vaihtoehtona sitä, että laissa säädettäisiin rikosnimikkeittäin niistä teoista tai rikoksista, joiden käsittelyyn lautamiehet osallistuisivat. Tätä luetteloa tulisi lainsäädännön uudistumisen myötä tarkistaa ja täydentää.

Kaikkein paras olisi Virolaisen mielestä järjestely, jonka mukaan laissa säädettäisiin luettelo niistä juridisesti vaikeista ja vakavista rikoksista/teoista, joiden käsittelyyn lautamiehet eivät voisi osallistua. Tällaisia rikoksia olisivat esimerkiksi aineettomien oikeuksien loukkaamista koskevat rikokset (RL 49 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), rikokset julkista taloutta vastaan (RL 29 luku) sekä ympäristörikokset (RL 48 luku).

2.7 Muita yleisiä huomioita työryhmän mietinnöstä

A) Lautamiesjärjestelmän hyödyt ja haitat

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto toteaa, että lautamiesjärjestelmällä on maassamme pitkät perinteet. Kuten työryhmä, oikeushallinto-osastokin toteaa nykymuotoisen lautamiesjärjestelmän toimineen varsin hyvin alkuhankaluuksien jälkeen. Hankaluudet kohdistuivat lähinnä lautamiesten roolin tunnistamiseen erityisesti vanhoilla raastuvanoikeuspaikkakunnilla, joissa ei ollut lautamiesperinnettä. Lautamiesten äänestysmenettely on varsin harvinaista, vaikka sellaiset päätökset saattavat kyllä saada merkittävää julkisuuttakin.

Helsingin hovioikeus toteaa, että lautamiesten käytön keskittäminen vaikeisiin ja laajoihin rikosasioihin ei ole perusteltavissa. Lautamiehillä ei voida edellyttää olevan asian seuraamisen ja ratkaisun kannalta välttämättömien seikkojen hallintaa. Toisaalta puheenjohtajan ei voida olettaa

käyttävän kohtuuttoman kauan aikaa lautamiesten perehdyttämiseen asiaan. Vaarana on siten ennemminkin tunteeseen kuin esitettyyn näyttöön ja oikeuslähteisiin perustuvien ratkaisujen esiintyminen, vaikkakin vähäisessä määrin.

Suomen kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että työryhmä on mietinnössään todennut lautamiesjärjestelmän toimineen käytännössä melko hyvin ja että muissa Pohjoismaissa lautamiehet kuuluvat tuomioistuinten kokoonpanoon laajemmin kuin meillä Suomessa. Kyseistä seikkaa ei voida jättää huomioimatta.

Suomen lautamiehet ry toteaa, että yhteiskunta eriarvoistuu ja samalla myös törkeiden rikosten määrä lisääntyy. Korvauksia käsitellään useimpien rikosten ja riita-asioden yhteydessä ja lautamieskokoonpano tuo tähän tarvittavan luottamuksen. Lautamiesten avulla läpinäkyvyys ja kansalaisten luottamus oikeuslaitokseen säilyy. Nykyinen toimiva lautamiesjärjestelmä on siten säilytettävä ja tuomioistuinlaitoksen ajautuminen yhden koulukunnan käsiin estettävä. Lautamiehet haluavat olla yhtenä osana kehittämissä suomalaista tuomioistuinlaitosta.

Suomen Lautamiesliitto SLL ry kysyy, mikä on sen hinta, että syytetty kokee oikeasti saavansa oikeutta. Onko se pieni korvaus, joka lautamiehelle maksetaan vai mikä?

Koska lautamiehet eivät ole lainoppineita, niin tutustuminen käsillä olevaan juttuun tapahtuu Lautamiesliiton mukaan ainoastaan istunnon alussa saadulla syyttäjän muotoileman syytekirjelmän pohjalta, sekä oikeudessa kuullun perusteella. Lautamiehet tulevat saliin ns. avoimin mielin (ilman mielipidettä käsiteltävästä asiasta). Lautamiehet ottavat huomioon vain salissa esille tulevat asiat. Tämä on tärkeää kun puhutaan siitä, että salissa tapahtuvat todistajanlausunnot ja asianomistajien kuin myös vastaajan lausunnot kuullaan ja niiden perusteella tehdään päätökset.

Suomen Lautamiesliitto toteaa, että Oikeusturvan säilyttäminen ei saa olla euroista kiinni. Oikeusturvan laatu ei parane lautamiesten vähentämisellä, maallikkojärjen käyttö ei saa olla kiellettyä.

Loppuyhteenvedon Lautamiesliitto lausuu, että yhden lainoppineen tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpano on pidettävä rikosoikeuden peruskokoonpanona kuten tähänkin asti.

Tampereen käräjäoikeuden lautamiehet toteavat, että Suomessa lautamiesjärjestelmällä on hyvin pitkä ansiokas perinne, ja edelleenkin yhteiskunnan muuttuessa koko ajan, luottamusmiehet tuovat päätöksentekoon ajan tasalla olevaa maallikkonäkemyä, avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä edistävät kansalaisten yhdenvertaisuutta lain edessä.

Österbottens svenska nämndemannaförening rf konstaterar att det är ju de facto så att nämndemannen är den allra äldsta domaren i Norden genom att nämndemän medverkar i rättsskipningen sedan 1200-talet, dock med olika benämningar under årtusendena. Den långa traditionen vårt land har beträffande detta, allt från den tiden när folket i forna tider samlades till ting och utövade domsrätt, är icke att förakta.

Nämndemännen har genom århundraden varit de som tolkat folkets rättsuppfattning. Även i dag är det med beaktande av höggradig samhällelig differentiering förtjänstfullt att nämndemännen är involverade i domstolarnas arbete, speciellt som de flesta ärenden berör vanligt folk. Kännedom om förfaringssätten i domstolarna och likaså kännedom om de bärande rättsskipningsprinciperna bekantgörs för folket genom nuvarande nämndemannainstitution. Genom nämndemannasystem befrämjas rättssäkerheten samt dessutom medför systemet i och för sig att medborgarnas förtroende

för domstolarna markant ökar. Olika reformer har resulterat i att befogenheterna an efter ökat så att nämndemännens röster numera jämställs med juristdomarnas. I vårt västra grannland Sverige har systemet med nämndemän värdesatts så högt att man gått in för nämndemän även i hovrätterna medan vi här hos oss får ta del av ett förslag till reduktion av nämndemän i tingsrätterna. Det radikala nedskärningsförslaget av nämndemän finner vi vara en klar försämring på alla tänkbara sätt.

Låt folket ha insyn i och delta i processerna som hittills men förbättra valet till nämndemän så att gott sunt förnuft vore utmärkande hos samtliga invalda. Nu gällande kriterier på nämndemän inkluderar inga preciserade krav utan omfattar i stort sett lämplighet, ett begrepp vars innehåll ingen ännu kunnat utreda. Det avgjort största problemet är förekomsten av bristande kunskaper i landets båda nationalspråk. Kan ju vara så att lagstiftarnas intentioner har varit att det i lämpligheten självfallet bör ingå ”språklig lämplighet” men verkligheten tar sig andra uttrycksformer. Entydigt klart är att problemet borde åtgärdas utan dröjsmål. Tyvärr har många fullmäktigegrupper inte insett behovet av att nämndemännen som de facto fungerar som domare såväl i tal som skrift borde kunna tillgodogöra sig landets båda nationalspråk för att på ett förtjänstfullt sätt kunna utföra det ålagda domaruppdraget. Man kan med fog ställa sig frågan huruvida en rättvis rättegång uppfylls när en eller i värsta fall två av tre nämndemän inte förstått det som passerat revy under huvudförhandlingarna men trots detta deltar i diskussionen om straffpåföljd. Fullständigt omöjligt att utröna på vilka grunder dessa nämndemän bygger sina ställningstaganden. Har framförts från olika håll ett flertal gånger att det på det praktiska planet går att ordna men detta är en chimär. På tvåspråkiga orter lever språken tätt involverade i varandra och att förverkliga enspråkiga rättegångstillfällen är utopistiskt och inte heller på andra grunder efersträvansvärt bland annat för att den språkliga förmågan att kunna fungera på svenska i juridiska sammanhang på det sättet äventyras.

Genom nuvarande nämndemannarepresentation genomsyras tingsrätternas verksamhet av friska fläktar från samhället med sådana attityder och värderingar som gemene man har just nu om vad skäligen straffpåföljd borde vara för att ligga i linje med det finländska folket. Folkets rätt till insyn och påverkan skapar förtroende för rättsskipningen.

Professori Matti Tolvanen toteaa, että lautamiesjärjestelmän tarpeellisuutta on pohdittu perusteellisesti tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (Komiteamietintö 2003:3). Ainoa järkevä peruste lautamiesjärjestelmän säilyttämiselle näyttää olevan luottamuksen ylläpitäminen oikeuslaitoksen toimintaan. Luottamus tuomioistuimiin on hyvällä tasolla, mutta se ei välttämättä johdu siitä, että käräjäoikeuksissa on lautamiehiä. Luottamusnäkökohtaa ei voi kiistääkään, kun tutkittua tietoa nimenomaan lautamiesten käytön vaikutuksesta luottamukseen ei ole olemassa. Työryhmän mietinnössä näytetään lähdetyn siitä, että maallikoilla on merkitystä näytön arvioinnissa. Lainsoveltamiseen liittyvät ongelmat onkin syytä jättää ensi sijassa ammattituomarien tehtäväksi. Työryhmän mietinnössä on jäänyt varsin vähälle huomiolle lautamiesten panos seuraamusten määräämisessä. Maallikot voivat tuoda seuraamuksen määräämiseen tervettä kansalaisnäkökulmaa ja lautamiesten osallistuminen seuraamuksen harkintaan voi olla tärkeä luottamuksen osatekijä.

Tolvasen mukaan maallikoiden käyttöä puoltaa myös kansainvälinen vertailu. Maallikoiden osallistuminen varsinkin vakavien rikosasioiden käsittelyyn näyttää olevan sääntönä.

Maallikoiden käyttämisestä vastaa puhuu puolestaan se tosiasia, että erityisesti talouselämän rikokset ovat vaikeita ja näytöltään hyvin monimutkaisia. Pyrkimyksenä on ollut, että tällaisia juttuja istuisivat ammattituomareistakin vain ne, jotka ovat saaneet erityiskoulutusta taloudellisiin

rikoksiin. Maallikoiden käyttö tällaisissa jutuissa on ristiriidassa erikoistumispyrkimyksen kanssa. Tämä on Tolvasen mielestä hyvä peruste rajoittaa lautamiesten käyttö lähinnä vakavien henkilöön kohdistuvien rikosten käsittelyyn.

Lautamiehistä aiheutuu myös kustannuksia. Aiheeseen liittyneestä poliittisesta keskustelusta on saanut toisinaan sen kuvan, että pääasiallinen peruste vähentää lautamiesten käyttöä olisi kustannusten välttäminen. Lautamiehistä aiheutuvat kustannukset eivät kuitenkaan ole merkittävä kustannuserä oikeudenhoidon kokonaisuudessa. Nyt ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan vältettävän vuosittain kustannuksia noin miljoona euroa. Kustannusten säästöä ei siis pidä korostaa liikaa. Pääasiallinen peruste järjestelmän muutokselle tulee olla tuomioistuinten ratkaisujen laadun parantaminen.

Professori Jyrki Virolainen toteaa, että lautamiesjärjestelmällä on suomalaisessa lainkäytössä pitkät perinteet ja lautamiehillä on edelleen vahva asema käräjäoikeuksien päätöksenteossa. Lautamiehillä on mm. samanlainen yksilöllinen äänioikeus kuin ammattituomareillakin.

Lautamiesten osallistumista tuomitsemistoimintaan on aikojen kuluessa perusteltu useilla eri syillä kuten esimerkiksi lautamiesten paikallistuntemuksella ja sillä, että lautamiesten mukanaolo pakottaa ammattituomarin miettimään ratkaisuaan huolellisesti ja perustelemaan päätöksen hyvin. Lautamiesten mukanaoloa on pidetty tärkeänä myös tuomioistuinlaitoksen demokraattisen kontrollin, ns. yleisen oikeustajun, ihmisten oikeuslaitokseen kohtaan tunteman luottamuksen sekä oikeudenkäytön laajemman julkisuuden vuoksi.

Virolainen lausuu, että nykyisin oikeudenkäytöltä edellytetään kuitenkin erilaisia laaduntakeita kuin lautamiesperinteen loistonpäivinä. Oikeudenkäytössä ongelmana ei ole enää ammattituomareiden vallankäytön kontrolloitavuus tai julkisuuden puute, vaan alati monimutkaistuvassa yhteiskunnassa painotetaan tuomioistuimissa tarvittavaa asiantuntemusta. Kyse on ammattituomareiden koulutuksesta ja ammatillisesta erikoistumisesta. Käräjäoikeuksien ammatillisen osaamisen ja erikoistumisen lisääminen edellyttäisi, että maallikot eivät enää osallistuisi tuomitsemistoimintaan.

Lautamiesinstituutiolla ei nykyisessä yhteiskunnassa ole Virolaisen mukaan samanlaista merkitystä kuin joskus sata vuotta sitten. Paikallistuntemuksen merkitys suurissa käräjäoikeuspiireissä on nykyisin lähes olematon, eikä lautamiesten oikeuskäsitys enää edusta kansan oikeustajua yhtään paremmin kuin ammattituomarin oikeuskäsitys. Tulisi muistaa, että ammattituomarit eivät enää nykyisin ole lähtöisin suinkaan mistään ”yläluokasta” kuten lautamiesinstituution loistonpäivinä ja vielä kenties 1800-luvulla oli asian laita, vaan lakimiestuomarit ovat samanlaisia tavallisia kansalaisia kuin maallikotkin ja myös heille monet arkipäivän ongelmat, jotka liittyvät esimerkiksi perheeseen, työssäkäyntiin, talouteen, velkaantumiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen jne. ovat usein sängen tuttuja myös heidän omassa elämässään.

Työryhmä kuitenkin ehdottaa, että lautamiesjärjestelmä säilytettäisiin, mutta lautamiesten ratkaistaviksi jäisivät vain törkeimmät rikosjutut. Virolaisen mukaan voidaan kuitenkin perustellusti kysyä, eikö lautamiehistä olisi vihdoinkin aiheellista luopua kokonaan. On suorastaan paradoksaalista, että lautamiesten ratkaistaviksi jäisivät mietinnön mukaan edelleen kaikkein törkeimmät rikosjutut, joissa oikeusturvaintressi on kaikkein suurin.

Työryhmä ei ole suppeassa mietinnössään pohtinut lainkaan tai ainakaan syvällisesti lautamiesjärjestelmän säilyttämistä koskevia näkökohtia pro et contra: Tämä ilmenee siitäkin, että jaksossa 2.3. Nykytilan arviointi (s. 10-11) työryhmä toteaa heti ”kättelyssä” eli ko. jakson ensimmäisessä virkkeessä, että lautamiesjärjestelmä on toiminut melko hyvin. Vasta tämän

”johtopäätöksen” jälkeen mietinnössä esitetään tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintöön viitaten lyhyessä kappaleessa luettelo järjestelmää puoltavista ja sitä vastaan puhuvista näkökohdista sanottuja perusteita kuitenkin yksityiskohtaisesti käsittelemättä (s. 11).

Mietinnössä pidetään keskeisimpänä perusteena lautamiesjärjestelmälle sitä, että lautamiesten osallistuminen on omiaan pitämään yllä tuomioistuinten ”luottamus pohjaa” yhteiskunnassa. Mutta tätäkään näkökohtaa ei ole perusteltu vaan mietinnössä viitataan lyhyesti vain parin haastattelututkimuksen tulokseen. Sitä paitsi toisessa näistä selvityksessä on todettu, että kyseinen näkökohta eli luottamus tuomioistuimiin ei vaikuta ilmeisesti niin paljon kuin toisinaan on ajateltu. Mutta edes tämä varaus ei ole aiheuttanut minkäänlaista lisäpohdintaa mietinnössä.

Virolaisen mukaan on hyvin kyseenalaista, voidaanko nykyisin lautamiesjärjestelmän tueksi enää vedota sanottuun luottamusnäkökohtaan, koska tällä hetkellä painotetaan enemmän tuomioistuinten jäsenten ammattiosaamista ja erikoisasiantuntemusta. Ainakin väite, jonka mukaan maallikoiden osallistuminen alioikeuksien tuomitsemistoimintaan, olisi omiaan ylläpitämään luottamusta koko tuomioistuinjärjestelmään eli alioikeuksien lisäksi siis myös hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden toimintaan, tuntuu oudolta.

Jos näin olisi, niin miksi sitten Suomessa on aina suhtauduttu kielteisesti lautamiesten osallistumiseen hovioikeuksien toimintaan? Ja miksi hallintotuomioistuimissa, ei edes alimpana instanssina toimivissa hallinto-oikeuksissa, ole mukana maallikoita, vaikka hallinto-oikeudet käsittelevät nykyisin paljon enemmän juuri sellaisia asioita, jotka kiinnostaisivat nimenomaan maallikkoja ja joissa heillä voisi olla enemmän annettavaa tuomitsemistoiminnassa tarvittavaan harkintaan kuin konsanaan käräjäoikeuksissa? Esimerkiksi Ruotsissa lautamiehet osallistuvat yhä edelleen paitsi käräjäoikeuksien, myös hovioikeuksien sekä hallintolainkäytön puolella lääninoikeuksien ja kamarioikeuksien tuomitsemistoimintaan.

Virolainen toteaaakin, että mietinnön kannanotot ovat siis paitsi puutteellisia ja perustelemattomia, myös ristiriidassa oikeudellisen todellisuuden ja oikeussystemaattisten näkökohtien kanssa.

B) Lautamiesten äänioikeus ja oikeudellinen vastuu

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että olisi syytä harkita lautamiesten yksilöllisestä äänioikeudesta luopumista ja siirtymistä järjestyyn, jossa lautamiehillä olisi yhteinen (kollektiivinen) äänioikeus. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan lautamiesjärjestelmän funktiot täyttyvät jo sillä, että lautamiehet osallistuvat tuomioistuimen päätöksentekoon. Lautamiesjärjestelmän tavoitteet eivät edellytä, että lautamiehillä olisi yksilöllinen äänioikeus tai että he pystyisivät äänestystilanteessa äänillään voittamaan tuomioistuimen ammattituomarin tai ammattituomarit. Nykyisessä järjestelmässä lautamiesten valta, edellytykset sen käyttöön ja vastuu eivät apulaisoikeusasiamiehen mielestä ole sopuosinnassa keskenään.

Valtioneuvoston oikeuskansleri haluaa lautamiesten oikeudellisen vastuun osalta tuoda esille muun muassa sen, että lautamiesten oikeudellisen vastuun perusteet ovat epämääräiset ja että sääntelyn selkeyttäminen olisi tältä osin perusteltua. Myös lautamiesten oikeusturva puoltaisi sääntelyn selkeyttämistä, eikä epämääräisyys vastuukysymyksessä ole asianmukaista oikeudenhoidon uskottavuudenkaan kannalta. Nykyisin lautamiehillä on samanlainen ratkaisovalta kuin ammattituomareilla ja periaatteessa samanlainen virkavastuukin ratkaisun laillisuudesta, mutta vakiintuneen käytännön mukaan lautamiehen vastuu ei kuitenkaan ole yhtä laaja kuin lakimiestuomarilla. Valta ja vastuu eivät ole suhteessa toisiinsa.

Lautamiesten oikeudellisen vastuun näkökulmasta on oikeuskanslerin mielestä problemaattista, että lautamiehet ehdotuksen mukaan osallistuisivat nimenomaan vakavimpien rikosasioiden käsittelyyn. On myös otettava huomioon, että vakavat rikosasiat ovat sekä asianosaisten oikeusturvan kannalta että yhteiskunnallisestikin merkittäviä ja niissä vaatimukset oikeudellisen argumentaation vakuuttavuudelle korostuvat. Nykyisin tuomioistuimet joutuvatkin yhä useammissa rikosasioissa ottamaan kantaa sekä monimutkaisiin näyttö- että oikeuskysymyksiin.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan lautamiehillä olisi, kuten tälläkin hetkellä, yksilöllinen äänioikeus. Ennen alioikeusuudistusta silloisessa Helsingin raastuvanoikeudessa ei ollut lautamiehiä lainkaan ja asiat pääsääntöisesti ratkaistiin kolmen tuomarin kokoonpanossa. Kihlakunnanoikeuksissa lautamiehillä oli kollektiivinen äänioikeus. Vaikka lautamiesjärjestelmä on Helsingin kärjäoikeudessa toiminut kokonaisuutena arvioiden hyvin, on ollut ratkaisuja, joissa lautamiesten enemmistön äänin tehty ratkaisu on ammattituomarin käsityksen mukaan ollut selkeästi virheellinen ja hovioikeus onkin sen myöhemmin oikaissut. Tällaiset tilanteet olisivat olleet vältettävissä, jos lautamiehillä olisi ollut vain yhteinen ääni. Lautamiehillä on toki oikeus päätösneuvotteluissa tuoda mielipiteensä esille ja äänestää ratkaisusta. Kärjäoikeuden tuomareiden käsityksen mukaan kollektiivinen äänioikeus riittävästi turvaa maallikoiden osallistumisen asioiden ratkaisemiseen. Sen vuoksi Helsingin kärjäoikeus esittää, että lautamiesten kanta tulisi asian ratkaisuksi vain silloin, kun he ovat yksimieliset.

Suomen Tuomariliitto ry toteaa, että lautamiehet ovat saaneet yksilöllisen äänioikeuden alioikeusuudistuksen yhteydessä. Lautamiesten yksilöllinen äänioikeus ei ole ongelmaton. Tuomariliitto esittää harkittavaksi, voitaisiinko palata kihlakunnanoikeuksissa ennen 1.12.1993 voimassa olleisiin äänestysääntöihin.

C) Lautamiesten valitseminen ja kelpoisuus

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto toteaa, että kärjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistamista pohtineen työryhmän toimeksianto oli varsin suppea eikä sen tullut pohtia muun muassa lautamiesten valintamenettelyä tai lautamiesten kelpoisuusvaatimuksia eikä myöskään kärjäoikeuslain tai asetuksen muutostarpeita kokoonpanosäännösten muuttamisen seurauksena.

Työryhmän ehdotus merkitsee sitä, että lautamiesten osallistuminen istuntoihin vähenisi merkittävästi. Tämän vuoksi on tarpeen tehdä muutoksia ainakin kärjäoikeusasetukseen (582/1993) ja mahdollisesti kärjäoikeuslain (581/1993) lautamiehiä koskeviin säännöksiin. Asetuksen 13 §:n perusteella oikeusministeriö vahvistaa kärjäoikeuden lautamiesten lukumäärän. Lautamiesten toimikausi on valtuuston toimikausi ja seuraavat kunnallisvaalit on kuluvan vuoden lokakuussa. Vaalien jälkeen valtuustot ryhtyvät valitsemaan lautamiehiä. Tämän vuoksi pitäisi hyvissä ajoin olla selvillä minkälaisiin asioihin lautamiehet vastaisuudessa osallistuvat koska lautamiesten lukumäärä perustuu siihen kuinka monessa asiassa heitä tarvitaan.

Oikeushallinto-osasto toteaa, että kärjäoikeusasetuksen 15 §:n mukaan lautamiesten istuntojärjestys tulee vahvistaa siten, että kukin lautamies on pääsäännön mukaan istunnossa 12 päivänä kalenterivuodessa. Työryhmä ei ole arvioinut uudistuksen vaikutusta tähän. Jos lautamiehet vastaisuudessa osallistuvat noin 10000 asian käsittelyyn, se merkitsee lautamiesten lukumäärän huomattavaa vähentämistä. Tällöin kärjäoikeusasetuksen 15 § tulee muuttaa, koska on epätodennäköistä, että kaikille lautamiehille ei riittäisi istuntoja asetuksessa mainittua määrää. Lisäksi osasto kiinnittää huomioita siihen, että eduskunnan lakivaliokunta on Hallituksen esitykseen maa-oikeuksien lakkauttamisesta erityistuomioistuimina ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 86/1999) antamassaan mietinnössä nro 10/2000vp todennut lauta-miehistä muun muassa seuraavaa:

Maa-oikeusprosessin erityissäännöksistä seuraa kuitenkin se, että jokaisesta kunnasta on tarpeen valita nykyisen yhden lautamiehen sijasta vähintään kaksi lautamiestä.

Käräjäoikeuslakiin ja -asetukseen tehtävät mahdolliset muutokset tulisi valmistella samanaikaisesti käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistamisen kanssa yhteistyössä oikeushallinto-osaston ja lainvalmisteluosaston kanssa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää nykyistä lautamiesten valintatapaa, jossa lautamiesten valinta kuuluu kunnanvaltuustoille, tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta ongelmallisena. Hänen mukaansa lautamiesten valintatapa tulisi arvioida kokonaan uudelleen ja pyrkiä järjestelmään, jossa lautamiehet edustaisivat monipuolisesti väestöä ja tuomioistuimet osallistuisivat valintaan jossakin muodossa.

Suomen lautamiehet ry:n mukaan lautamiesvalinnoissa tulee kiinnittää huomiota siihen, että lautamieheltä edellytetään kyvykkyyttä, halukkuutta ja sitoutumista tehtävän hoitamiseen jo hakeutumisvaiheessa. Oikeusministeriön tulee painottaa lautamiesvalintoja esittävälle kansalaisjärjestöille edellä mainittuja kriteereitä erityisesti uusiin käräjäoikeuspaikkoihin lautamiehiä valittaessa.

Professori Antti Jokela toteaa, että lautamiesten alaikäraja on nykyisin 25 vuotta. Toisaalta lautamieheksi ei saa nimittää henkilöä, joka on täyttänyt 63 vuotta. Mainitut ikärajat ovat kummastakin päästään tarpeettoman ahtaita. Alaikäraja voitaisiin laskea huoletta 18 vuoteen, jolloin ihmiset tulevat muutenkin täysivaltaisiksi. Eläkkeellesiirtymisaikoja on taas viime vuosina pyritty nostamaan, jolloin lautamiestenkin yläikä (nimittämishetkellä) tulisi nostaa ainakin 65 tai 66 vuoteen. Tällöin lautamiehet edustaisivat nykyistä paremmin keskimääräistä väestöä.

Lautamiesten valintatapaa ja rekrytoinnin kapeutta on monesti arvosteltu, mutta niiden tilalle on vaikea luoda parempaa mallia. Maallikkojen edustavuuden ja vaihtoehtojen lisäämiseksi meilläkin tulisi ennakkoluulottomasti pohtia lautamiesten valinnan monipuolistamista sekä lisäksi valamies- eli juryjärjestelmän mahdollisuutta tietyissä rikoksissa, joissa on kysymys esimerkiksi sananvapaudesta ja yksityiselämän suojasta. Yleisesti ottaen perinteiset lautamiehet sopivat kuitenkin oikeusjärjestelmäämme ja kulttuuriimme valamiehiä paremmin.

D) Muutoksenhakuun liittyviä näkökohtia

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies piti lautamiesjärjestelmän laajentamista hovioikeuksiin perusteltuna niissä tapauksissa, joissa hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely ja joissa asia käräjäoikeudessa on ratkaistu lautamieskokoonpanossa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että asioiden käsittelyn painopisteen tulisi yhä enemmän olla käräjäoikeuksissa. Toteutuessaan mietinnön kokoonpanovaihtoehdot edesauttaisivat sitä, että käräjäoikeuden ratkaisut tulisivat entistään laadukkaimmiksi, mikä puolestaan vähentäisi tarvetta muutoksenhauille.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että oikeusministeriössä toimii työryhmä, jonka tehtävänä on arvioida, onko tarpeen ottaa käyttöön muutoksenhakulupajärjestelmä nykyisen seulontajärjestelmän sijasta valitettaessa käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen. Jos tämä arvioidaan tarpeelliseksi, toimikunnan tulee valmistella ehdotus muutoksenhakuluvan käyttöönottamiseksi hovioikeusmenettelyssä. Lakimiesliitto haluaa tähän liittyen nostaa esille käräjäoikeuksien

kokoonpanosäännösten uudistamisen ja mahdollisen käräjä- ja hovioikeuksien välisen muutoksenhakulupajärjestelmän keskinäisen yhteyden.

Jos muutoksenhakua käräjäoikeuksista hovioikeuksiin halutaan näytön osalta tulevaisuudessa rajoittaa, olisi tärkeää, että vahvennettujen tuomarikokoonpanojen käyttö olisi tarkkaan harkittu myös muutoksenhakujärjestelmän uudistamisen kannalta. Lautamiesjärjestelmän käyttöalan supistaminen käsillä olevan mietinnön kaltaisella sinänsä järkevällä tavalla ei saa johtaa tilanteeseen, jossa myöhemmin todetaan, että muutoksenhakuoikeutta näyttökysymyksissä ei voida rajoittaa esimerkiksi yhden tuomarin kokoonpanon ratkaisemissa asioissa, vaikka näyttökysymyksiä koskevan muutoksenhakuluvan toteuttaminen käräjäoikeuksista hovioikeuksiin muuten koettaisiinkin kansalaisten riittävän nopean oikeusturvan saamisen ja tuomioistuinlaitoksen tehokkaan työskentelyn kannalta olennaisen tärkeäksi.

Lakimiesliitto uskoo, että nyt ehdotettava käräjäoikeuksien kokoonpanouudistus ylläpitää kansalaisten oikeusturvan entisellä tasolla oikeudellisesti yksinkertaisissa asioissa ja parantaa sitä oikeudellisesti vaikeissa tai luonteeltaan muuten sellaisissa asioissa, joissa kolmen ammattituomarin kokoonpano katsotaan tarpeelliseksi. Näin ollen ei nyt ehdotettu käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen voi toimia esteenä harkittaessa näyttökysymyksiä koskevan muutoksenhakuluvan käyttöönottamista käräjäoikeuksista hovioikeuksiin.

E) Uudistuksella saavutettavien säästöjen kohdistaminen

Espoon käräjäoikeus toteaa, että lautamieskokoonpanojen rajoittaminen koskemaan vain vakavampia rikoksia johtaa tuomioistuimessa säästöihin, jotka on täysimittaisesti kohdennettava tuomariresursseihin. Tuomioistuimiin tunnetun luottamuksen kannalta on tärkeää, että kaikki ne asiat, jotka laatunsa tai laajuutensa vuoksi edellyttäisivät kolmen tuomarin kokoonpanoa, myös tosiasiallisesti voitaisiin ratkaista tällaisessa kokoonpanossa. Riita-asoiden käsittelykokoonpanoista saadun kokemuksen valossa on ennustettavissa, että nykyresurssein kolmen tuomarin kokoonpanon käyttö rikosasioissa jää käytännössä vähäiseksi.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että uudistus, joka vähentää turhaa työtä ja aikaansaa säästöjä, on toteutettava mahdollisimman pian eli syksyn 2008 kunnallisvaalien jälkeen 1.1.2009. Säästävät varat on käytettävä muun muassa Helsingin käräjäoikeuden toiminnan tehostamiseen ja vahvistamiseen.

Oulun käräjäoikeus edellyttää, että muutoksella saatavat säästöt kohdennetaan uusiin käräjätuomarin virkoihin.

Rovaniemen käräjäoikeus toteaa, että mietinnössä on arvioitu sinänsä ansiokkaasti uudistuksesta saatavia säästöjä. Työryhmä ei ole kuitenkaan uudistuksen vaikutuksia arvioidessaan ottanut riittävällä tavalla huomioon sitä, että ehdotusten toteuttaminen johtaa siihen, että tuomariresursseja sitoutuu laajojen rikosasioiden käsittelyyn huomattavasti enemmän kuin nykyisin. Lisäksi notaarien toimivallan kaventaminen johtaa siihen, että tuomareiden ratkaistavaksi tulee nykyistä enemmän asioita. Mikäli uudistuksesta saatavia säästöjä ei osoiteta kaikin osin tuomariresurssien lisäämiseen, uudistuksen tavoitteita ei voida saavuttaa. Samalla myös käräjäoikeuksien toimintaedellytykset heikentyvät.

Tampereen käräjäoikeus pitää tärkeänä huolehtia siitä, että kokoonpanouudistuksella mahdollisesti säästettävät varat todella käytetään pahiten ruuhkautuneiden käräjäoikeuksien vahvistamiseen.

Turun käräjäoikeus toteaa, että ehdotus on kannatettava myös resurssien tarkoituksenmukaisen käytön kannalta. Mikäli tuomioistuinten määrärahoja ei kyetä muutoin lisäämään, on oikeusturvan kannalta parempi vaihtoehto vähentää lautamiesten käyttöä ja käyttää näin syntyvät säästöt tuomarien ja mahdollisesti muunkin henkilökunnan palkkaamiseen. Tämä on omiaan lyhentämään käsittelyaikoja tai ainakin ehkäisemään niiden pidentymistä sekä mahdollistamaan vaikeiden asioiden käsittelemisen kolmen tuomarin kokoonpanossa. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan onkin ehdottoman välttämätöntä, että lautamiesten käytön vähentämisestä koituvat säästöt käytetään täysimääräisesti käräjäoikeuksien resurssien vahvistamiseen.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan ehdotuksen toteuttamisen täytyy johtaa siihen, että lautamiesjärjestelmän vähentämisestä aiheutuva kustannussäästö kohdistuu nimenomaan suurimpien ja ruuhkautuneimpien yksiköiden vahvistamiseen vakinaista tuomarikuntaa lisäämällä.

Suomen Tuomariliitto ry kannattaa lautakuntakustannuksista vapautuvien varojen suuntaamista käräjäoikeustuomareiden määrän lisäämiseen ruuhkaantuneissa käräjäoikeuksissa. Lautamiesten käytön vähentäminen tehostaisi käräjäoikeuksien toimintaa ja lisäisi jo yksin tuomarintyönkin tuottavuutta. Edelleen Tuomariliitto pitää tärkeänä, että aikanaan annettava esitys annetaan ns. budjettilakina, jonka hyväksyminen vaikuttaa suoraan budjetin sisältöön.

Suomen lautamiehet ry toteaa, että mietinnössä on erilaisia olettamuksia ja pohdintoja, joilla ei voi perustella lautamiesjärjestelmän alasajoa eikä varsinkaan sitä, että tästä seuraisi taloudellisten ja toiminnallisten säästöjen toteutuminen tuomioistuintoiminnassa. Lautamiehet ry:n mielestä nämä säästöt eivät voi toteutua mietinnössä esitetyillä tuomioistuin kokoonpanoilla ja lautamiehet poistamalla. Voimaan tulleen kirjallisen menettelyn osaltakaan ei ole vielä olemassa minkäänlaista tutkittua tietoa taloudellisista ja ajallisista säästöistä, johon olisi voitu mietinnössä tukeutua. Mietinnön selvittelytekstit ovat sekavia ja asioita on jätetty paljolti olettamusten varaan.

Suomen lautamiehet ry:n mukaan tiedossa on, että lautamiesten määrä supistuu jo nykyisillä päätöksillä ja toimenpiteillä 25 - 40 %, joka vastaa yli kahden miljoonan euron säästöä. Edellä mainitusta johtuen tuntuukin oudolta, että erityisesti säästösyihin vedoten on perusteltu lautamiesjärjestelmän supistamista. Lautamiesjärjestelmä on vuosisatoja taannut kansalaisten luottamuksen suomalaiseen oikeuslaitokseen ja sen päätöksiin, eikä nyt esitettävillä päätöksillä tule heikentää oikeuslaitoksen uskottavuutta.

Österbottens svenska nämndemannaförening rf uttalar att intentionen med revideringen har varit att åstadkomma lägre kostnader. Vilka kostnader kommer i så fall de nya domartjänsterna att medföra och var kommer de att placeras? Den minimala inbesparningen nämndemannareduktionen handlar om i Justitieministeriets stora budget, ca 1 miljon, torde i stort sett åtas upp med en tredjedel på grund av ökade domarkostnader. Men om en inbesparing av den ringa kostnaden nämndemännen de facto står för inom justitieministeriet skulle komma att aktualiseras och ingrepp i det nuvarande nämndemannasystemet blir ett absolut måste vore det klokskap att i så fall reducera antalet nämndemän från tre till två men i övrigt låta systemet vara orört. Tanken på att nuvarande nämndemannasammansättning eventuellt skulle frångås och ersättas enligt förslaget är skrämmande.

F) Näkemyksiä uudistuksen valmistelusta, tulevista sääntelytarpeista sekä muista mahdollisista kokoonpanovaihtoehdoista

Helsingin hovioikeus toteaa, että mietinnön tarkoitus huomioon ottaen kahden tuomarin ja neljän lautamiehen kokoonpanon poistamista ratkaisukokoonpanoista tulisi vielä harkita. Tällaisen

kokoonpanon tarvetta ei voida perustella myöskään jo aloitetun pääkäsittelyn toimivaltaisuuden turvaamisella esimerkiksi sairastumisten vuoksi. Kahden tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanon käyttäminen sen sijaan on suositeltavaa.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että Ruotsin oikeudenkäymiskaaren mallin mukaisesti harkittavaksi voitaisiin ottaa myös mahdollisuus käyttää asiantuntijoita tuomioistuimen kokoonpanossa. Tällaisia asioita voisivat olla muun muassa vaikeimmat talousrikokset sekä myös perheasiat, joissa asiantuntijajäsenenä voisi olla esimerkiksi lapsen kuulemiseen erikoistunut psykologi.

Helsingin käräjäoikeus hyväksyy mietinnön lähtökohdan, jossa käräjäoikeuden peruskokoonpanon muodostavat virkatuomari ja kolme lautamiestä. Vahvennetun kokoonpanon käyttömahdollisuus on säilytettävä. Laajoissa ja myös oikeudellisesti vaativimmissa asioissa kahdesta ammattituomarista ja kolmesta lautamiehestä muodostuva kokoonpano on perusteltu.

Kuopion käräjäoikeus pitää kahden tuomarin kokoonpanoa mahdollisena. Äänestystilanteet eivät kahden tuomarin kokoonpanossa tule aiheuttamaan varsinaista ongelmaa. Myös nykyiset vahvennetut kokoonpanot tulee käräjäoikeuden mukaan säilyttää.

Oulun käräjäoikeus kannattaa kolmen lautamiehen osallistumista päätöksentekoon. Vain kahden lautamiehen osallistuminen olisi mietinnössä mainitusta syystä ongelmallista.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että rikosprosessisäännösten kehittämistä tarvitaan prosessiekonomisista syistä selkeiden rikosasioiden käsittelyyn ja toisaalta erittäin laajojen rikosasioiden käsittelyyn. Selkeiden rikosasioiden käsittely tulee voida tapahtua entistä laajemmin yhden tuomarin käsittelyssä mieluummin välittömässä heti suppean esitutkinnan jälkeen järjestettävässä istunnossa.

Syyttäjänviraston mukaan koko rikosprosessiketjua esitutkinnasta aina hovioikeuskäsittelyyn ja aina täytäntöönpanoon saakka tulisi tarkastella yhtenä kokonaisuutena prosessiekonomisista syistä ottaen huomioon tuottavuusohjelman asettamat taloudelliset kehykset.

Rikosasian valmistelu tulee tosiasiallisesti käynnistää jo esitutkintavaiheessa syyttäjän ohjauksessa. Käräjäoikeuden tulee vaatia nykyistä tiukemmin kaikki käräjäoikeudelle rikosasiassa jätettävä aineisto teemoitettuna ja perusteltuna. Jos asianosaiset vetoavat johonkin asiakirjatodisteeseen tulee todiste selkeästi numeroida ja kopioida asianosaisille ja samalla selkeästi esittää, mihin seikkaan asiakirjassa tullaan vetoamaan joko näyttönä tai tosiasiana.

Alioikeuden työskentelyä tulee voida tehostaa muiden pohjoismaiden tavoin. Tällä tehostamisella saadaan huomattavia etuja ja joustoja myös hovioikeuskäsittelyyn.

Työryhmän mietintö on joustava ja toteuttamiskelpoinen. Helsingin syyttäjänviraston näkemyksen mukaan tuottavuusohjelman edellyttämät leikkaukset syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuinlaitoksessa eivät ole realistisia ilman rikosprosessiin tehtäviä selkeitä kevennyksiä ja uudistuksia. Nyt koko rikosprosessia tulee tarkastella kokonaisuutena ja asettaa ennakoluuloton selvitystyöryhmä, jossa käytännön ammattilaisilla tulee olla vahva edustus. Hyviä prosessimalleja löytyy EU:n alueelta kosolti ja niitä yhdistelemällä saadaan suomalainen rikosprosessi tuottavaksi ja silti oikeusturvatekijöiden kannalta mallikelpoiseksi. Ennen mittavia lainsäädännöllisiä uudistuksia ei tuottavuusohjelma ole toteutettavissa ainakaan Helsingissä ja muualla ruuhka-Suomessa.

Suomen Kuntaliitto katsoo, lautamiesjärjestelmälle asetettujen tavoitteiden kannalta työryhmän esitys on sinänsä perusteltu, mutta asia tulisi periaatteellisen yhteiskunnallisen merkityksensä vuoksi saattaa laajemmin yhteiskunnallisen pohdinnan kohteeksi. Perustelua olisi, että valtioneuvosto tai oikeusministeriö asettaisi eri intressipiireistä koostuvan toimikunnan pohtimaan lautamiesjärjestelmän nykytilaa ja tulevaisuutta.

Suomen Asianajajaliitto ei näe estettä käyttää kahden ammattituomarin kokoonpanoa. Äänestysäännöt ovat selkeät, ja syyttäjällä on mahdollisuus hakea muutosta valittamalla, mikäli ei vakuutu lievemmillä kannalla olleen tuomarin perusteluista. Todennäköisesti kuitenkin valtaosassa jutuista kaksi tuomaria olisi yksimielisiä, joten äänestystilanteiden muodostamat ongelmat ovat joka tapauksessa marginaalisia. Jo nykyisin päädytään äänestyksiin 2-2 jolloin yksittäinen jäsen ratkaisee lopputuloksen.

Asianajajaliiton mukaan käräjäoikeuden peruskokoonpanoksi rikosasioissa tulisikin säätää kahden tuomarin kokoonpano. Toinen tuomari voitaisiin korvata lautakunnalla tai lautakunta voitaisiin ottaa kahden tuomarin lisäksi. Peruskokoonpanoa voitaisiin vahvistaa myös kolmannella tuomarilla. Vähäisimpiä asioita voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Suomen Tuomariliitto ry:n piirissä on käyty keskustelua siitä, olisiko riita-asioissa mahdollista käyttää kahden tuomarin kokoonpanoa. Asiasta on esitetty erisuuntaisia mielipiteitä. Tuomariliitto esittää harkittavaksi, olisiko asia jatkosuunnittelun arvoinen.

Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännöksiä uudistettaessa tulee Tuomariliiton mukaan myös ottaa huomioon uudistusten mahdollinen vaikutus suunnitteilla oleviin muutoksenhakujärjestelmän muutoksiin.

Suomen lautamiehet ry toteaa, että pitkäkestoisen jutun kyseessä ollessa tulee soveltaa ns. laajennettua kokoonpanoa.

Helsingin lautamiesyhdistys ry toteaa, että työryhmän mietintö on laadittu erittäin sekavasti ja oletamusten varaan. Säästö-osuuksien laskentamalleja ei voida todentaa ja ne ovat epärealistisia. Lain on oltava selkeä ja ymmärrettävä kaikilta osin, tehty esitys ei lautamiesyhdistyksen mukaan sitä ole.

Professori Antti Jokela toteaa, että ehdotus on valmisteltu erittäin nopeasti suppeassa virkamiestyöryhmässä. Lautamies-järjestelmän puolesta ja vastaan esitettyjen näkökohtien osalta viitataan vain aikaisempaan tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintöön (KM 2003:3 s. 176–179). Sielläkin näitä kysymyksiä on käsitelty vain alustavasti ja suhteellisen suppeasti. Kysymyksessä on sen verran tärkeä ja periaatteellinen, kansalaisten osallistumisoikeuden ja oikeusjärjestelmämme perusteisiinkin vaikuttava muutos, että sen tulisi pohjautua laajempaan, monipuolisempaan ja perusteellisempaan valmisteluun.

Lisäksi tuomioistuinten kokoonpanoja tulisi tarkastella laajemmin kuin pelkästään lainoppineiden ammattituomarien ja lautamiesten välisenä kysymyksenä. Tässä yhteydessä tulisi tarkastella myös asiantuntijajäsenten käyttöönottoa erityistä asiantuntemusta vaativissa jutuissa. Täten voitaisiin monipuolistaa päätösharkintaa ja lisätä tuomioistuinten asiantuntemusta. Tämä puoli on sivuutettu kokonaan ehdotuksessa.

Ulkomaiden lainsäädäntöjen osalta on esitelty muiden pohjoismaiden sekä Saksan, Englannin ja Walesin järjestelmiä. Niissä kaikissa maallikkojen osallistuminen lain-käyttöön on huomattavasti

laajempaa kuin meillä. Saattaa olla jopa niin, ettei juuri muuallakaan lainkäyttöä ole järjestetty niin puhtaasti virkavaltaisesti kuin mitä se meillä tulisi olemaan nyt ehdotettujen muutosten jälkeen. Ainakin tätä tulisi vielä selvittää esimerkiksi muiden Euroopan unioniin kuuluvien maiden osalta ennen kuin ryhdytään näin radikaaleihin supistuksiin.

Tilastojen mukaan käräjäoikeuksissa on ratkaistu keskimäärin 76 500 rikosasiaa vuodessa, joista ennen vuoden 2006 lopussa käyttöön otettua uutta kirjallista menettelyä lautamieskokoonpanoissa käsiteltiin noin 47 000 asiaa vuodessa. Mainittu kirjallinen menettely, joka myös tapahtuu yhden tuomarin kokoonpanossa, on kuitenkin jo voimakkaasti vähentänyt lautamieskokoonpanoissa käsiteltyjä asioita. Sen vuoksi näyttää siltä, ettei ehdotetuille lainmuutoksille ainakaan mietinnössä ehdotetussa laajuudessa ole enää todellista tarvetta.

Viimeisimpienkin tilastojen mukaan yhden tuomarin kokoonpanon ja kirjallisen menettelyn käytöissä on ollut suuria vaihteluja ja eroja eri käräjäoikeuksien välillä. Sen vuoksi kannattaisi pyrkiä mieluummin yhdenmukaistamaan ja tehostamaan nykyisiä käytäntöjä. Vaarana voi olla, että ehdotetut lainmuutokset ovat omiaan lisäämään erilaisia käytäntöjä ja kokoonpanoja eri tuomioistuimissa. Tällöin voidaan kysyä, toteutuuko kansalaisten oikeusturva samantasoisesti eri osissa maata.

Toisaalta mietinnössä on Jokelan mukaan paljon hyvää pohdintaa aiheesta ja siinä on esitelty sinänsä perusteltuja näkökantoja ja mahdollisuuksia lain selkeyttämiseksi ja vaihtoehtojen lisäämiseksi. Toimeksiantonsa mukaan työryhmän tulikin pohtia myös sitä, miten lautamieskokoonpano siitä luovuttaessa korvataan, ja ovatko nykyiset kokoonpanovaihtoehdot riittäviä uudistuksen jälkeenkin.

Professori Jyrki Virolainen toteaa, että lähtökohdaksi mietinnössä on otettu se, että uudistetun lautamiesjärjestelmän tulisi täyttää yksiselitteisyyden vaatimus. Mietinnössä todetaan, että ennustettavuus, yhdenvertaisuus, sääntelyn selkeys sekä myös käytännölliset näkökohdat edellyttävät, että tuomioistuimen kokoonpano määräytyy mahdollisimman yksinkertaisesti jonkin yleisesti soveltuvan ja mahdollisimman vähän tulkinnanvaraa jättävän mittapuun mukaan. Nämä ovat toki kannatettavia asioita, mutta eri asia on, onko mietinnössä kuitenkaan päästy kaikilta osin tavoitteisiin.

Toisaalta uudistushankkeelle olisi sitä paitsi tullut asettaa myös kolme muuta tärkeää tavoitetta ja kriteeriä. Tarkoitetaan a) lainkäytön yhdenmukaisuutta, b) ihmisten oikeusturvaa ja c) lainkäytön painopisteen siirtämistä nykyistä enemmän käräjäoikeuksiin. Virolaisen mielestä on outoa, että näistä tavoitteista ei mainita, sikäli kuin olen voinut havaita, mietinnössä tai OM:n toimeksiannossa mitään. Tästä näyttäisi olevan seurauksena, että uudistusesitys on osin ristiriidassa näiden tavoitteiden ja kriteereiden kanssa.

Virolaisen mukaan kysymyksessä on tynkämietintö, toimeksiannon ja mietinnön ala on aivan liian suppea. Mietinnön nimenä on ”Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen”. Uudistusehdotus perustuu Virolaisen mukaan kuitenkin lähes yksinomaan lautamiesten edustuksen vähentämiseen käräjäoikeuden päätöksenteossa. Muut seikat eivät ehdotuksen mukaan vaikuttaisi kokoonpanosäännösten muuttamiseen.

Työryhmän toimeksianto perustuu suoraan Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa 19.4.2007 olevaan lausumaan, jonka mukaan lautamiesjärjestelmästä luovutaan muissa kuin vakavissa rikosasioissa ja säästyneet varat käytetään pahiten ruuhkautuneiden käräjäoikeuksien

vahvistamiseen. Tätä yhden virkkeen mittaista lausumaa hallitusohjelmassa ei ole millään tavalla perusteltu.

Virolainen lausuu, että hallitusohjelman lausuma perustunee tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintöön vuodelta 2003 (KM 2003:3). Komitea esitti äänestyksen jälkeen, että lautamiesjärjestelmä säilytettäisiin, mutta lautamiesten käyttöalaa eli osallistumista tulisi kuitenkin rikosasioissa supistaa nykyisestä (s. 184).

Komitean sanottu ehdotus liittyi kuitenkin laajempaan lautamiesjärjestelmän kehittämissuunnitelmaan. Komitea ehdotti muutoksia mm. 1) lautamiesten valintatapaan (s. 186), 2) lautamiesten äänioikeuteen (s. 187) ja 3) siihen, tulisiko lautamiesjärjestelmä laajentaa Ruotsin mallin mukaisesti myös hallinto-oikeuksiin ja hovioikeuksiin (s. 184).

Komitea on edellyttänyt, että kaikki edellä mainitut kysymykset olisi otettava samanaikaisesti eli yhdellä kertaa selvitystyön kohteeksi lautamiesjärjestelmää kehitettäessä, ts. jonkin osakysymyksen selvittäminen ja uudistaminen ei olisi tarkoituksenmukaista eikä järkevää. Hallitusohjelmassa, oikeusministeriön toimeksiannossa tai työryhmän mietinnössä tätä tärkeätä näkökohtaa ei ole kuitenkaan otettu huomioon eikä noudatettu. Mietinnössä todetaan lyhyesti ne kysymykset, joiden suhteen tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea edellytti lautamiesjärjestelmän kehittämistä. Työryhmä on kuitenkin sivuuttanut tämä aspektin lyhyellä ja lakonisella toteamuksella (s. 11): ”Tässä keskitytään lautamiesten käytön laajuuteen”. Ei siis minkäänlaisia perusteluja sille, miksi muut tärkeät kysymykset on kokonaan sivuutettu.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnön jälkeen on monelta taholta perustellusti esitetty, että lautamiesjärjestelmästä tulisi luopua kokonaan. Sen vuoksi nyt olisi ollut erinomainen tilaisuus ja myös ehdottomasti tarpeen pohtia, olisiko tähän ehdotukseen eli lautamiesjärjestelmästä luopumiseen aihetta ja perusteita olemassa. Tätä ei ole mietinnössä kuitenkaan edes yritetty kunnolla selvittää.

Lisäksi mietinnössä on ohitettu kokonaan edellä mainitut muut lautamiesjärjestelmän kehittämiseen olennaisesti liittyvät kysymykset. Ne olisi pitänyt selvittää, vaikka lähdetäisiinkin mietinnön tavoin yksioikoisesti siitä, että lautamiesjärjestelmä säilytetään, mutta lautamiesten osallistumista rajoitetaan nykyisestä.

Kysymyksessä on siten puutteellisesti lautamiesjärjestelmää käsittelevä tynkämietintö. Mietintöä varten on asetettu hyvin suppea, ainoastaan kolmesta oikeusministeriön virkamiehestä koostuvan työryhmä. Kun otetaan huomioon lautamiesjärjestelmän merkittävyys lainkäytössä, valmistelualue on aivan liian suppea, sillä siitä puuttuvat kaikki lautamiesten kanssa käytännössä tekemisiin joutuvien ammattiryhmien (tuomarit, asianajajat, syyttäjät, lautamiehet jne.) edustajat.

Mietinnön on myös muutoin sisällöltään suppea ja pelkistetty, se muistuttaa enemmän muistiota tai raporttia kuin perusteellista pohdintaa pro & contra sisältävää mietintöä.

Virolainen jatkaa, että kysymyksessä on säästölakihanke; oikeusturva ei paranisi eikä oikeudenkäytön painopistettä voitaisi siirtää kärjäoikeuksiin

Virolaisen mukaan näyttää vahvasti siltä, että työryhmän mietinnössä tehdyn esityksen tavoitteena on ensisijaisesti, ei suinkaan oikeusturvan kohentaminen, vaan yksinkertaisesti lautamiesten osallistumisesta valtiolle aiheutuvien kustannusten karsiminen. Kysymyksessä on siis jälleen yksi tuomioistuinlaitokseen kohdistuvista säästölakihankkeista, joihin 2000-luvulla on saatu tottua.

Yksi tätä ehdotusta edeltäneistä säästölakihankkeista oli rikosasioiden kirjallinen menettely vuonna 2007, jolla tähdättiin ennen muuta siihen, että säästettäisiin sekä syyttäjälaitoksen että kärjäoikeuksien henkilöresursseja. Samalla tuo uudistus jo merkittävästi vähensi lautamiesten osallistumista tuomitsemistoimintaan, sillä lautamieskokoonpanossa käsiteltyjen asioiden määrän väheni kirjallisen menettelyn käyttöönoton jälkeen 10 000 asialla vuodessa.

Työryhmä on arvioinut, että nyt suunniteltu lautamiesten osallistumista merkitsevä uusi kavennusehdotus ja siihen liittyvä yhden tuomarin toimivaltuuksien laajentaminen merkitsisi toteutuessaan, että lautamieskokoonpanossa ratkaistavien asioiden määrä, joka siis oli vielä vuonna 2006 41 000 asiaa ja kirjallisen menettelyn voimaantulon jälkeen 30 000 asiaa, vähenisi edelleen niin, että lautamiehet osallistuivat vuosittain enää 10 000 asian käsittelyyn (ks. mietinnön s. 20).

Vuonna 2006 lautamiesmenot olivat 6.1 miljoonaa euroa ja kun lautamieskokoonpanossa ratkaistuja asioita oli 41 000, keskimäärin asiaa kohti tullut lautamiesmeno olisi ollut noin 150 euroa. Kun laajat asiat, joissa lautamiesedustus siis edelleen säilyisi, aiheuttavat kuitenkin huomattavasti enemmän lautamiesmenoja, työryhmä on päätenyt aika varovaiselta vaikuttavaan arvioon, jonka mukaan uudistushankkeen ansiosta lautamiesmenot vähenisivät noin miljoonalla eurolla vuodessa. Todennäköisesti säästö tulee olemaan jonkin verran suurempi.

Jos uudistuksella saavutetaan edellä mainittu yhden miljoonan euron säästö, on oikeusministeriössä arvioitu, että sillä voitaisiin palkata 12-13 tuomaria tai 8-9 työparia (kärjätuomari + kärjäsihteeri) riippuen ao. henkilöiden palkkatasosta.

Ilmeisesti tämä on se ”porkkana”, jonka avulla oikeusministeriö on ”myymässä” työryhmän ehdotuksen mukaista uudistusta tuomarikunnalle. Uusien tuomarinvirkojen perustamisesta ei ole kuitenkaan mitään takeita ja osa uusista viroista voi hyvin mennä kärjäoikeuksien ulkopuolelle muihin tuomioistuimiin.

Todellisuudessa uudistus otettaisiin kuitenkin tietyllä tavalla irti kärjäoikeustuomareiden ”selkänahasta”. Työryhmän mietinnön mukaan uudistus ei nimittäin merkitsisi sitä, että nykyisin lautamieskokoonpanossa ratkaistavat asiat siirrettäisiin ratkaistaviksi kolmen ammattituomarin kokoonpanossa, kuten joskus aiemmin on kaavailtu. Työryhmä ehdottaa, että suurin osa lautamieskokoonpanossa käsiteltävistä jutuista siirrettäisiin yhden tuomarin ratkaistaviksi laajentamalla merkittävästi yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa rikosasioissa.

Toisaalta oikeusministeriö on viime vuosina jatkuvasti korostanut sitä, että oikeudenkäyntien painopistettä yleisissä tuomioistuimissa tulee siirtää entistä enemmän hovioikeuksista kärjäoikeuksiin ja että tämä edellyttää mm. kolmen ammattituomarin kokoonpanojen käyttöalan laajentamista. Nyt tehdyn ehdotuksen mukaan kolmen tuomarin kokoonpano rikosasioissa tulisi tietyin edellytyksin kyllä mahdolliseksi, mutta uudistus jäisi käytännössä merkityksettömäksi, sillä samanaikaisesti yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa laajennettaisiin niin, ettei juttujen vieminen kolmen tuomarin kokoonpanoon olisi koskaan pakollista. Pyrkimyksenä näyttäisi olevan, ettei siihen tunnettaisi olevan käytännössä myöskään tarvetta.

Virolaisen mielestä mainittu merkitsisi samalla sitä, että tavoite ohjata lainkäytön painopistettä rikosjutuissa entistä enemmän kärjäoikeuksiin jää tältä osin edelleen toteutumatta.

Johtopäätöksenä Virolaisen mielestä onkin se, että tarvitaan uusi valmistelutyö laajan eli kaikki lautamiesjärjestelmää koskevat kysymykset käsittävän toimeksiannon pohjalta. Valmistelua varten tulisi asettaa eri intressipiireistä koostuva laajapohjainen valmisteluelin

Virolainen on henkilökohtaisesti sitä mieltä, että lautamiesjärjestelmästä voitaisiin luopua kokonaan. Hän ymmärtää kuitenkin myös vastakkaista kantaa puoltavia näkökantoja. Jos lautamiesten osallistumista käräjäoikeuksien työhön halutaan vuonna 2007 kirjallisen menettelyn myötä tapahtuneen kaventamisen jälkeen jälleen vähentää, olisi ehdottomasti otettava tarkastelun alaiseksi kaikki lautamiesjärjestelmään kuuluvat muutkin kysymykset. Periaatteellisesti tärkeässä lainkäyttöä koskevassa asiassa ei voida tyytyä niin kapeaan tarkasteluun ja mitäänsanomattomaan kannanottoon mitä työryhmän mietinnössä on asiasta esitetty.

Virolaisen mukaan valtioneuvoston tulisikin asettaa eri intressipiireistä koostuva laajapohjainen elin pohtimaan lautamiesjärjestelmän nykytilaa ja tulevaisuutta. Komitean tulisi ottaa kantaa siihen, tulisiko lautamiesjärjestelmä säilyttää vai voitaisiinko siitä luopua kokonaan. Jos järjestelmä päätetään säilyttää, mutta lautamiesten toimivaltaa kaventaa vielä nykyisestä, olisi valmistelussa otettava tarkastelun kohteeksi myös lautamiesten valintatavan uudistaminen, jonka ministeriön työryhmä on sivuuttanut kokonaan, samoin kuin lautamiesten äänioikeus. Myös kysymys lautamiesten mahdollisesta osallistumisesta hovioikeuksien ja hallinto-oikeuksien työhön Ruotsin mallin mukaisesti olisi otettava tarkasteltavaksi.

Nyt ehdotettua uudistusta ei olisi mitään tarvetta toteuttaa kiireellisesti, sillä lautamiesten osallistumista on juuri äskettäin eli vuonna 2007 kavennettu rikosasioiden kirjallisella menettelyllä merkittävästi eli 10 000 asialla vuodessa. Oikeusministeriö määrää lautamiesten lukumäärään joka neljäs vuosi ja syksyllä 2008 pidettävien kunnallisvaalien yhteydessä lautamiesten nykyistä määrää (3 600 lautamiestä) voidaan vähentää kirjalliseen menettelyyn siirtyneiden rikosasioiden edellyttämässä suhteessa, vaikkei nyt vireillä oleva uudistushanketta ehdittäisi toteuttaa suunnitellulla tavalla.

Virolaisen mukaan olisi epätarkoituksenmukaista ja vähemmän järkevää yrittää runnoa tärkeää lainkäyttöasiaa koskeva uudistushanke läpi eduskunnassa kovalla kiireellä ja sivuuttaa uudistukseen liittyvät muut tärkeät kysymykset kuten esim. lautamiesten valintapa kokonaan.

3. Pykäläkohtaiset huomiot

3.1 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 1 §

Työryhmän ehdottama muotoilu:

Käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä.

Käräjäoikeus voi käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna.

Helsingin hovioikeus toteaa että, kolmen tuomarin kokoonpanon käyttö rikosasioissa edellyttäisi, että sitä asian laadun tai muun syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Säännös on tältä osin varsin avoin ja voi johtaa epäyhtenäiseen käytäntöön. Tästä syystä kokoonpanon käytön edellytysten tarkempaa sääntelyä olisi vielä harkittava.

Tässä vaiheessa hovioikeus kuitenkin katsoo, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentti tulisi esityksestä poiketen ainakin kuulua seuraavasti:

Käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna.

Lappeenrannan käräjäoikeus esittää, että peruskokoonpanoksi määriteltäisiin puheenjohtaja yksin. Sen ohella käytettäisiin laajennettuja kokoonpanoja. Laajennettuja kokoonpanoja olisivat puheenjohtaja ja kolme lautamiestä tai kolme lainoppinutta jäsentä. Viimeksi mainituista yksi voisi olla notaari tai käräjäviskaali. Asioiden jakaantuminen kokoonpanojen kesken määräytyisi jäljempänä kerrotulla tavalla.

Lautamieskokoonpanoa tulisi käyttää vakavien rikosasioiden käsittelyssä. Tällaisia olisivat rikokset, joista vähimmäisrangaistukseksi on säädetty vankeutta. Kolmen lainoppineen kokoonpanoa tulisi käyttää käsiteltäessä tällaisia rikosasioita niiden rikosnimien yhteydessä, joiden voi olettaa sisältävän erityisen vaikeita lainopillisia tulkintakysymyksiä. Nämä rikokset voitaisiin luetella seuraavasti: törkeä kirjanpitorikos, törkeä rahanpesu, törkeä velallisen epärehellisyys, törkeä velallisen petos, törkeä säännöstelyrikos, törkeä ympäristön turmeleminen, törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö, törkeä kurssin vääristäminen.

Edellä olevaa on tulkittava siten, että myös yritys ja avunanto käsiteltäisiin päärikoksen rangaistuksen perusteella.

Käräjäoikeuden mukaan tällainen jako olisi selkeä ja yksiselitteinen. Työryhmän ehdotus asioiden kokoonpanon valitsemiselle on monimutkainen ja sisältää paljon harkintaa, mikä olisi työlästä ja omiaan johtamaan erilaiseen käytäntöön samanlaisissa asioissa jopa saman tuomioistuimen sisällä. Lisäksi on epäselvää, missä järjestyksessä kokoonpano määrättäisiin. Joka tapauksessa työryhmän ehdotuksen mukainen harkinta veisi kohtuuttomasti aikaa.

Käräjäoikeus jatkaa, että yllä mainitulla tavalla toimittaessa työryhmämietinnössä ehdotetut oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 ja 7 §:t jäävät tarpeettomiksi.

Turun käräjäoikeus toteaa, että ehdotetusta pykälästä seuraa, että lautamiehet eivät enää lainkaan osallistu riita-asioiden käsittelyyn. Ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua se, että täysilukuiseksi kokoonpanoksi aikaisemmin lautamieskokoonpanossa käsitellyissä asioissa muodostuu tällöin oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 ja 5 §:ien nojalla kolmen tuomarin kokoonpano ja että asia on viimeksi mainitun pykälän 2 momentin mukaan asianosaisen niin vaatiessa myös lähtökohtaisesti käsiteltävä ja ratkaistava tällaisessa kokoonpanossa. On mahdollista, että kolmen tuomarin kokoonpanoa koskevat vaatimukset tulevat oleellisesti lisääntymään, mikä osaltaan saattaa lisätä resurssien tarvetta. Yhtenä mahdollisuutena olisikin säätää, että riitaiset hakemusasiat käsitellään aina yhden tuomarin kokoonpanossa. Näinhän käytännössä tapahtuu tälläkin hetkellä.

Tampereen käräjäoikeuden lautamiehet ry kannattaa sitä, että käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä. Tämä kokoonpano on säilytettävä rikosoikeuden peruskokoonpanona.

Professori Matti Tolvanen lausuu, että käräjäoikeuden peruskokoonpano olisi jatkossakin puheenjohtaja ja kolme lautamiestä. Mahdollista olisi myös vahventaa tätä kokoonpanoa toisella tuomarilla tai neljännellä lautamiehellä. Uutta olisi kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpano erityisen vaativissa jutuissa. Tähän perusratkaisuun Tolvasella ei sinänsä ole huomauttamista. Pulmallista hänen mukaansa on kuitenkin sen määrittely, milloin lautamieskokoonpanon sijasta käytetään kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanoa. Ehdotetun lakitekstin mukaan kriteerit olisivat asian laatu tai muut erityiset syyt. Perusteluissa on mainittu muutamia esimerkkejä rikoksista, joihin nämä kriteerit soveltuisivat. Kysymys on oikeudellisesti vaikeista asioista, joiden menestyksellinen hoitaminen edellyttää myös lainoppineelta jäseneltä erikoistumista. Esimerkkiluettelo on hyvä, mutta pulmallista on lain säätäminen perusteluilla.

Tolvasen mielestä jatkovalmistelussa pitäisi pyrkiä löytämään täsmällisemmät kriteerit kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanolle. Väljä muotoilu voi johtaa kahteen epätoivottuun tulokseen. Voi käydä niin, että pääsäännöksi muodostuukin kolmen tuomarin kokoonpano. Voi käydä myös niin, ettei kolmen tuomarin kokoonpanoa käytetä niissäkään jutuissa, joissa sen käyttö olisi perusteltua. Liian paljon jää riippumaan kunkin käräjäoikeuden asenteesta lautamiehiin ja käräjäoikeuden sisäisistä henkilösuhteista.

Professori Jyrki Virolainen toteaa, että pykälässä kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanon edellytykseksi asetettu muotoilu ”perusteltavuus asian laadun tai muu erityisen syyn vuoksi” johtaisi siihen, että käytännössä kolmen tuomarin kokoonpano jäisi harvinaiseksi (tähän on kenties mietinnössä säästösyistä pyrittykin) tai joka tapauksessa eri käräjäoikeuksissa olisi hyvin erilaista käytäntöä sanotun kokoonpanon käytön suhteen. Jotta oikeuskäytön painopistettä saataisiin todella siirrettyä entistä enemmän hovioikeuksista käräjäoikeuksiin, tulisi käräjäoikeuden kokoonpanon myös rikosasioissa olla mahdollisimman vahva. Tätä edellyttäisi asianosaisten oikeusturva myös muutoin. Mahdollisimman vahvassa ja ammattitaitoisessa käräjäoikeuden kokoonpanossa tehtyjen ratkaisujen voidaan perustellusti olettaa vähentävän muutoksenhaun tarvetta hovioikeuteen.

Tämän vuoksi ehdotetusta säännöksestä (2 luvun 1 §:n 2 momentti) tulisi poistaa sanottu edellytys ja säätää, että ”Käräjäoikeus voi käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa”.

Toinen vaihtoehto olisi Virolaisen mukaan se, että laissa säädettäisiin luettelo niistä juridisesti

vaikeista ja vakavista rikoksista/teoista, joiden käsittelyyn lautamiehet eivät voisi osallistua ja jotka ohjautuisivat suoraan kolmen ammattituomarin kokoonpanon käsiteltäviksi. Tällaisia rikoksia olisivat esimerkiksi aineettomien oikeuksien loukkaamista koskevat rikokset (RL 49 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), rikokset julkista taloutta vastaan (RL 29 luku) sekä ympäristörikokset (RL 48 luku).

3.2 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 3a §

Työryhmän ehdottama muotoilu:

Jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.

Jos kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa jäsenelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun jäseniä on vähintään kaksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että ehdotetun OK 2 luvun 3a §:n 2 momentin perusteluissa (s. 28) on perustellusti todettu, että kahden jäsenen kokoonpanoon jättäytymisen tulisi olla viimesijainen vaihtoehto siten, että ehdotetun ROL 6 luvun 11 §:n mukaisesti kokoonpanoa tulisi ensisijaisesti täydentää takaisin kolmeen tuomariin. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan asia olisi hyvä todeta myös lakitekstissä.

3.3 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 6 §:n 1 momentti

Työryhmän ehdottama muotoilu:

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitetusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta tai jos syytteessä tarkoitettu yksittäinen rikos on

- 1) virkamiehen väkivaltainen vastustaminen;*
- 2) törkeä varkaus;*
- 3) törkeä kavallus;*
- 4) törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus;*
- 5) törkeä kätkemisrikos;*
- 6) törkeä vahingonteko;*
- 7) törkeä petos;*
- 8) törkeä maksuvälinepetos;*
- 9) edellä mainittujen rikosten rangaistava yritys.*

Kouvolan hovioikeuden mielestä esitetyt muutokset ovat perusteltuja ja hyväksyttäviä. Hovioikeuden käsityksen mukaan myös seuraavat rikokset voitaisiin neljän vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa:

- törkeä veropetos
- törkeä kirjanpitorikos
- törkeä velallisen epärehellisyys ja
- törkeä velallisen petos.

Törkeissä veropetoksissa on usein kysymys ns. tullirikoksista eli siitä, että rajan yli kuljetetaan

tavaraa, yleensä savukkeita, joita ei tulliselvitetä. Törkeässä kirjanpitorikoksessa on puolestaan yleensä kysymys kirjanpidon jättämisestä kokonaan pitämättä. Tällaiset rikokset ovat yleensä oikeudellisesti yksinkertaisia. Jos taas edellä kerrotut rikokset ovat oikeudellisesti vaativampia, lautamiehillä on todennäköisesti vain harvoin sellaista erityisasiantuntemusta, josta on hyötyä ratkaisutoiminnassa. Edellä luetellut talousrikokset ovat lisäksi joka tapauksessa luonteeltaan sellaisia, että esimerkiksi lautamiesten paikallistuntemuksella ei ole merkitystä näitä asioita ratkaistaessa.

Espoon kärjäoikeuden käsityksen mukaan ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 9 kohta on tarpeeton, koska lienee selvää, että mikäli yksi tuomari on toimivaltainen käsittelemään esimerkiksi törkeän varkauden, on hän ilman eri säännöstäkin toimivaltainen ratkaisemaan yritysasteelle jääneen teon. Mikäli 9. kohta katsotaan välttämättömäksi, on siihen selvyuden vuoksi lisättävä myös ainakin avunanto ja yllytys.

Rovaniemen kärjäoikeus toteaa, että ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä on lueteltu erinäisiä rikoksia, jotka voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Jos hallituksen esityksessä päädytään ehdotettuun säätelytapaan, pitäisi luetteloon ottaa myös törkeä väärennys, törkeä avustuspetos, törkeä kirjanpitorikos, törkeä velallisen petos ja törkeä velallisen epärehellisyys.

Vantaan kärjäoikeus toteaa, että ehdotuksen sivulla 26 on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n kohdalla todettu, että myös yllytys ja avunanto pykälässä erikseen mainittuihin rikoksiin voitaisiin käsitellä yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa, vaikka pykälässä ei olisikaan tästä erillistä mainintaa. Lähtökohtaisesti tällainen lain esitöissä tapahtuva sääntely ja oikeusohjeistus ei ole puollettavaa. Tällainen lainsäätämistapa on omiaan aiheuttamaan tulkinnanvaraisuutta. Ehdotetun muutoksen yhtenä peruslähtökohtana on järjestelmän ennustettavuus ja selkeys. Tämän vuoksi olisi syytä harkita mahdollisuutta ottaa maininta avunannosta ja yllytyksestä suoraan lakiin, eikä jättää asiaa tulkinnanvaraiseksi.

Tampereen kärjäoikeuden lautamiehet ry ehdottaa, että kyseessä oleva pykälä poistetaan kokonaisuudessaan.

Erityisesti Tampereen kärjäoikeuden lautamiehet kiinnittävät huomiota siihen, että pykälässä luetellaan ne rikokset, jotka koskettavat ja kiinnostavat eniten kansalaisia. On muistettava myös se, että usein virkamiehiä kritisoivat kansalaiset keskinäisissä keskusteluissaan syyttävät virkamieskuntaa taipuvaisuudesta subjektiivisuuteen. Esim. käsiteltäessä virkamiehen väkivaltaista vastustamista, on jo tuomioistuinta kohtaan tunnetun luottamuksen turvaamisen kannalta ehdottoman tärkeää säilyttää maallikkojäsenten osallistuminen päätöksentekoon, koska lautamiesten käyttö oikeudessa takaa mm. sen, että päätös ei henkilöidy virkamiestuomariin.

Professori Matti Tolvanen toteaa, että ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 § vaikuttaa perustellulta, jos lueteltuja rikoksia verrataan rikosten perustekomuotoon. Teon törkeysarvostelu on sellaista oikeudellista arviointia, johon maallikkojäsenillä ei ole tarvittavaa koulutusta ja kokemusta. Näytöllisesti esimerkiksi törkeää varkautta koskevat jutut eivät sanottavasti eroa varkauden perusmuotoa koskevista jutuista. Maallikoiden kuuluminen kokoonpanoon ei oletettavasti parantaisi näissä jutuissa annettavien ratkaisujen laatua. Tolvasen mukaan merkittävimmät kustannussäästöt syntyvät (jos ovat syntyäkseen) tämän pykälän säätämällä.

3.4 Oikeudenkäymiskaari 2 luku 7 §

Työryhmän ehdottama muotoilu:

Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä käräjäoikeuden 1 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:ssä säädettäisiin asian siirtämisestä jo aloitetun pääkäsittelyn jälkeen yhden tuomarin kokoonpanosta puheenjohtajan ja kolmen lautamiehen kokoonpanoon. Tältä osin voisi olla aihetta pohtia, onko tällaisessa tapauksessa aina tarvetta peruuttaa aloitettu pääkäsittely ja aloittaa asia uudestaan laajemmassa kokoonpanossa. Tällainen tilanne voi tulla eteen esimerkiksi todistelun yhteydessä silloin, kun asianomistaja tai syyttävä haluaa ankaroittaa syytettä. Voi olla aiheellista pohtia, onko tällaiseen siirtämiseen aina todellista tarvetta. Tällaisen mahdollisuuden jättäminen edellyttäneen avointa tapauskohtaista harkintaa sisältävää sääntelyä.

3.5 Oikeudenkäymiskaari 8 luku 4 §

Työryhmän ehdottama muotoilu:

Jos

- 1) yhteiselämän lopettamista, avioeroa tai puolison elatusta koskeva asia;*
- 2) lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai lapsen elatusta koskeva asia;*
- 3) lapseksiottamista koskeva asia; tai*
- 4) holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu asia*
on riitainen, sen käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä.

Muussa riitaisessa hakemusasiassa käräjäoikeus voi päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädetyssä järjestyksessä.

Asian käsittelylajista riippumatta noudatetaan kuitenkin asiaan osallisen laiminlyönnin seurauksia koskevaa tämän luvun 7 §:ää ja asian ratkaisemista koskevaa 10 §:ää.

Rovaniemen käräjäoikeus toteaa, että työryhmän mietinnöstä ei ilmene, onko kolmen tuomarin kokoonpanon käyttö mahdollista oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 4 §:n säännöksessä tarkoitetuissa hakemusasioissa, kuten lapsen huoltoa koskevissa riitaisissa asioissa. Koska tällainen kokoonpanovaihtoehto voi olla tarpeellinen erityisesti pitkittyneissä huoltajuusriidoissa, asiaa tulisi selvittää myöhemmin ehkä annettavassa hallituksen esityksessä.

3.6 Käräjäoikeuslaki 17 §

Työryhmän ehdottama muotoilu:

Laamanni voi määrätä:

- 1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan*

käräjäoikeuden kansliassa:

a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita;

b) hakemusasioita;

c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiassa;

b) suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa;

c) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa, jossa mistään syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi ja kuusi kuukautta eikä vastaaja ole syytteessä tarkoitettun rikoksen johdosta vangittuna tai matkustuskiellossa; tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;

d) oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa; ja

e) yhden tuomarin istunnossa sakon muuntorangaistusasiassa.

Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

1) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 2 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa;

2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa; ja

3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa.

Notaaria ei saa määrätä käsittelemään yksin tai käräjäoikeuden puheenjohtajana asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

Turun käräjäoikeus toteaa, että ehdotukseen liittyy myös käräjäoikeuslain 17 §:ssä olevien notaarin toimivaltaa koskevien säännösten muuttaminen. Käräjäoikeuden mukaan tässä yhteydessä voitaisiin selventää myös sanotun pykälän 2 b kohdassa olevaa notaarin toimivaltaa riita-asioissa koskevaa säännöstä. Säännöksen sanamuodon valossa on näet epäselvää, voivatko notaarit käsitellä istunnossa sellaisia huoneenvuokra-asioita, joihin liittyy häätövaatimus. Tällaiset asiat olisivat usein

laadultaan notaarille sopivia. Sen vuoksi olisi toivottavaa, että ne saatettaisiin selvästi notaarin toimivallan piiriin.

3.7 Työryhmän mietinnön ulkopuolelle menevä pykäläkohtainen huomio

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että käräjäoikeusasetuksen 4 §:n 3 momenttiin sisältyy säännös puheenjohtajan määräytymisestä virkaiän mukaan käsiteltäessä asiaa kolmen tuomarin kokoonpanossa. Kun kolmen tuomarin kokoonpanon käyttöalaa ehdotuksessa laajennetaan rikosasioihin, tulisi samassa yhteydessä harkita kyseisen asetuksen muuttamista siten, että puheenjohtajan ei enää täytyisi välttämättä olla tuomareista virkaiässä vanhin. Usein asiaa valmisteleva tuomari tuntee jutun parhaiten, joten hänen toimimisensa puheenjohtajana olisi tarkoituksenmukaista. Muutos voitaisiin toteuttaa siten, että pykälään lisättäisiin laamannille oikeus määrätä puheenjohtajakysymyksestä virkaikäjärjestyksestä poiketen.

Liite

Oikeusministeriö/oikeushallinto-osasto*
Valtionvarainministeriö*

Eduskunnan oikeusasiamies*
Valtioneuvoston oikeuskansleri*

Korkein oikeus (varattiin tilaisuus antaa lausunto)

Helsingin hovioikeus*
Itä-Suomen hovioikeus*
Kouvolan hovioikeus*
Rovaniemen hovioikeus*
Turun hovioikeus
Vaasan hovioikeus

Espoon kärjäoikeus*
Helsingin kärjäoikeus*
Jyväskylän kärjäoikeus*
Kuopion kärjäoikeus*
Lappeenrannan kärjäoikeus*
Oulun kärjäoikeus*
Rovaniemen kärjäoikeus*
Tampereen kärjäoikeus*
Turun kärjäoikeus*
Vantaan kärjäoikeus*

Valtakunnansyyttäjänvirasto*
Helsingin syyttäjänvirasto*
Lapin syyttäjänvirasto
Pirkanmaan syyttäjänvirasto*

Suomen Kuntaliitto*

Julkiset Oikeusavustajat ry*
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry*
Suomen Asianajajaliitto*
Suomen Lakimiesliitto ry*
Suomen Syyttäjäyhdistys ry
Suomen Tuomariliitto ry*

Suomen lautamiehet ry*
Suomen Lautamiesliitto SLL ry*
Helsingin lautamiesyhdistys ry*
Joensuunseudun lautamiesyhdistys ry* (yhtyi Suomen lautamiehet ry:n lausuntoon)
Tampereen kärjäoikeuden lautamiehet ry*
Österbottens svenska nämndemannaförening rf*

Professori Antti Jokela*
Professori Juha Lappalainen
Professori Matti Tolvanen*
Professori Jyrki Virolainen*

Tähdellä (*) on merkitty ne viranomaiset, yhteisöt ja henkilöt, jotka antoivat lausunnon.